

РУСЕНКО

ВЫБРАНЕ

Каменисты пути
і потоки рвучы,
березовы дебри
і лісы дремучы,
кычеры высокы,
поляны зелены,
пропастны ростокы,
зрубы пороснены...
А школы маленькы,
хылжы деревяны,
діточки босенькы,
люде застараны...

Темно в хыжи,
смутно смотрят
іконы на стінах,
коло пеца бренчат муҳы,
гуси, куры в сінях....
Кус дерева за стодолом,
на купі чатина,
біда смотрит
через выгляд –
ото Лемковина.

Я родил ся твоім сынам –
доля моя бідна,
та люблю тя, Лемковино,
моя мати рідна!
І хоц земля наша бідна,
доля незавидна –
не забудут моі очы
тихых гірских ночи,
ани серце не забуде,
покаль жыти буде.
(...)

Іван Русенка, Лемковина

БІБLIOTЕКА
БЕСІДЫ - 22

РУСЕНКО

ВЫБРАНЕ

РУСЕНКО

ВЫБРАНЕ

выйданя посвячене
120. річниці народжыння
і 50. річниці смерти

редактор
Петро Трохановскій

Стваришыня Лемків
Крениця – 2010 – Лігніця

© Stowarzyszenie Łemków 2010
© Piotr Trochanowski 2010

Редакция і комп'ютеровий набір:
Петро Трохановський

Окладинка:
Петро Басалыга

Обробка документального матеріалу:
Петро Басалыга
Андрій Трохановський

Коректа:
Даміан Трохановський

Книгу видати спомогли:
Створишина Руска Бурса в Горлицях
Лемківський Ансамбл Пісні і Танця „Кычера”
та дальшы спонсоры (за залученным списком)

ISBN 978-83-916673-6-1

*Памяти
Учителя Лемковины,
з подяком за дарунок духа,
што дозволил донести
отчий заповіт
аж до дни днешніх.*

Потомњы

Вступне слово

В Русенків Рік, на 120. річницю Його народжyння та 50. річницю смерті даєме до рук Читателів перше такої повне видання творів нашого величного Учителя. Од деякої страны сподієме ся одраз найпростішого звідданя: кед Іван Русенко такій великий, кед зове ся го Учителем, і кед од самой його смерти, не бесідуючи уж про творчы роки, минуло уж так вельо часу – чом аж тепер удостоїл ся окремого видання своїх творів? Зрештом, лишаючи на боці всяки „деякы страны”, і нам самим – што без ниякых застережынь гордо носиме в собі Русенків покін – подібне, лем не о сцептичним срубі звідданя, звідданя однесене до одповідальности за доконаня по-Русенковых поколінь горне ся до мысли. Спribуйме коротко одповісти інчим і самим собі.

Русенко приписаний є такої виключно лемківському творчому сьвіту. Приписал ся му сьвідомо і безграниці сам він, гейбы інчий – повіджме – універсальний, загальнолюдской для него не істнувал. І, не вглубляючи ся дале во Русенкову душу, в його „обмежыння” (тото зробиме на інчим місци), речы треба, же сьвіт оний попри сусідних сьвітах – аж і в аспекті запертя тіж лем в собі, явит ся маленькым, худобным. Ганьбити ся тым, же не можеме стояти попри великих, ани кус не мусиме, зробили сме тілько, на кілко стати нас было, але уж на експонуваня придбаного во сьвітовых стандартах не мали мы заправди ани сили, ани ниякых обставин.

Меджевоенний час, о которым можеме найскоре бесідувати в аспекті евентуального видання Русенкової творчости, был надто короткий для таких предпринять, при чым з оных двадцетью меджевоенних років ани не половина хосенна была для якой-такой народной діяльности. Тілько што – по геенні Талергофу, по повоенний руїні, по падіню Республики – встигли нашы здесятуваны корыфеі двигнути раз іцы голову, а уж онедолга дуркалa до двери II сьвітова война.

Роки 1939 – 1989, ціле піл століття – то період для нас страчений. Правда, остатня його фаза, середина 80. років зазначыла ся деяким оживленьном в видавничій сфері (бо о ню нам ту передовшtyким ходит). Та були то виданя скромны, речы бы – брошуровы, был то лем сурогат того, што мож назвати книжком.

Пак надышла окрикувана до днес трансформация 1989 рока. Та ци надышла одраз і для нас? Гей, створили мы першу повоенну лемківську організацію, Стоваришина Лемків, але – признана правом, з глайтом вільниці як і вшытки інчы – так напрavdu оставала на абсолютным маргінесі увагы державы-„опікункы”. Тот цитувальник тычыл ся акуратні нас, Лемків, то значыт тых, котры за минулы терпіння, при єдночасній неприязности гріхів історії мали бы быти бодай на рівни зо вшыткыма трактуваны. Коли інчы меншыны, обняты опіком державы, видимо гультили до переду, мы за пару років оставали гейбы як сироты (перше дотуване видання, антологія *Мамко, куп мі книжку* явило ся аж в 1995 році; буквар, зголосований до дотації враз з антологійом, мож було видати... в 2003 році).

Посеред окричаной свободы, мусили мы давати сой рады сами. Без державных пінязи. I без кадр, бо одкале ся мали они одраз взяти

по пілстолітю небытя народу? „Домашнім способом”, съмішном як на тот уж час (хоц новом) техніком ксерокопії, на скоро въдавали мы найпотрібнійше... Акуратні, як одчытувати было оне понятя – найпотребнійше, кед не былоничого, кед найпотребнійшим явило ся такої въшытко?

І посеред того найпотребнійшого очывидным был і доробок нашого Учытеля. (О потребі въдання Русенковых творів бесідували і писали товды в Україні м.ін. Петро Когут та Михал Дзіндзьо, та въявилось тово то нереальне). Творчіст Івана Русенкы Стваришия Лемків въдало на 100-ліття його народжыня. В штырьох зошытах: *Верши, Байкы, Вертен в Карпатах, Рысункы*. Потрудил ся при тым Ярослав Горощак – за што велька і доднешня му подяка. Та было то въданя, хоц дітхнене талантливом руком редактора-артисты, што ту речы, скромне. Так од технічной страны (ксерокопія – як же бы інакше, при чым тексты спід обычной машины до писаня), як і од страны вміщенных творів. Редактор выкорыстал гейбы въшытко в даным часі му доступне, але было то дост далеко не въшытко. При тым звернути треба увагу на важну, ци не принципіальную справу, кед іде бесіда о авторскых выданях. Тіж і в аспелті нынішнього въданя.

Русенко, беручы до уваги саме писане слово, не творил, не створил дуже. Абстрагуючы уж од рівня таланту (знаны сут лавреаты аж і Нобеліўской Премії, котры выдали невелью), поетыгна ци в цілым – писменничча творчіст не была домінантом Русенкового жыття. Бодай в сенсі часу (ци і серця? – вагал бым ся) ій посвячаного. Попри професійній працы учытеля, попри малюваню, рисуваню, але... не все з внутрішнью, естественнай потребы, почутя конечности высловління ся і в тій сфері, а з супільнай потребы – як „мушеного” ілюстратора лемківских выдань ци спомагателя самодіяльных кружків (ту входило в гру і гудачыня на гушлях), народных театрів – через малюваня декораций. На жаль, тата остатня част Русенкового труду, што вмістила в собі велько вознесеных дни жыття Учытеля – загынула безповоротні. Взяты разом – Русенкіv доробок, видимий, такій што мож го обніти сухым оком, перерахувати на карткы, не перекладат ся на томы. Але том міром міряті го могут інчы, не Лемкы, або бывшы Лемкы. Для нас остає вельком, натхненом душом народу, для нас остає народом тым же названий – Учытельом. З велькой буквы.

Выданьом той книги прагнеме oddати Учытельові чест належну. На округлы річниці отвореного і запертого на земли Його жыття. Час то так одповідній, як і уж конечний.

Конечний тіж од стороны особистой повинності редактора той книги. Не іде ту уж о сам сентимент до въшыткого што Русенкове. О што же товды іде? Пред кілкома роками щесливо нашли ся в моім посіданю неоцінены цінности з домашніго архіву Івана Русенкы. Передал их з Україны (же тут будут в добрых руках – так повіджено) попередництвом п. Петра Когута сын Івана Русенкы – Борыс. Днес уж не жыє, значыт повісти треба – встигнула передати. Кед взял ём оны цінности до рук, ніч мі неспаном минула на мокрым заголовку. И вельком мойром стало ся встигнути і мі. Довести до організування Ізбы Памяти Івана Русенкы і выдати Русенкову книгу – зо залучынью реченого документального богатства. Ізба отворена буде той осени в Рускій Бурсі в Горлицях. Тото уж знам. Та не знам ішы, кед пишу тоты слова, ци даст ся выдати книгу, выдати на час, то є –

в Русенковым Році, пред Лемківском Творчом Осіню, остатньом тогорічном подійом, яка буде Русенкови посвячена. На вýдання книги неє на днешній ден достаточних фондів. Од державы „опікунки” не отримали мы ани гроша, отже оперти ся мус буде о резерви Стоваришиња Лемків (кèд такы сут) і о дарунки спонсорів, інституціональных та індивідуальних. Як ся того поведе – не знам – повтарям. Але „іду в дым” – як гварят молоды.

Приходячы гу кінцьови вступного слова надмінити бы о тым – што, передовшыткым з писаной Русенковой творчости не нашло ся в тій книзі (тото што є – видиме). Правда на самым початку бесідуєме о першим полным вýданю Русенковых творів, але застерігаме ся словом „такой”. Якій же оно має ту вымір, чого в книзі хыбило? Отже поминули мы більшістю полемічны вершыкы (і не лем вершыкы), што являли ся в найвчаснішым періоді Русенковых публикаций, в першим нашым часописі – „Лемко”, якій выходил пред I съвітовом воїном. Полеміка тата, головні з публикаторами українофільського „Підгірского Дзвона” (хоц не рідко і з польском страном) била безпардонова. Тычило ся то, як при полеміці быват, обох стран. Давали сой „по кулях” взаімні. Нашу страну шалькы мож оправдати фактам, же мы были дома і боронили сме ся пред інвазией чужой нам культуры. І вертати до того мож, аж і треба. Для познаня, для зрозумліня нелегкой історії. Лем же не в вýданю даного тыпу, з котрого корыстати будут діти, молодіж. Лишме для них добрий съвіт, тот трудний найдут сами кèд дороснут. Може і... в тым вýданю, в слові о жытю і творчости Івана Русенкы, в дополнюючых текстах (і єдно і друге діти радше оминяют), де приміры онай полемічной літературы поміщаме.

Маме отже пред собом ТАКОЙ полного Івана Русенку. Представленого векшыном не за хронологічним, а за тематичним ключом. Маме Русенку з... вýбраном його творчістю. Вагал єм ся медже двома можливыми термінами для наголовка: „Вýбране” і „Зобране”. Хоц ани єдно, ани друге не было бы, не є цілком адекватне до фактычного стану предмету, остал єм на першым. Жебы бодай вызерати на менше зарозумілого. Бо мам съвідоміст, же не дошлідил єм вшыткых можливых джерел і не годен єм повісти: зобрал єм. Мам тіж съвідоміст недосконалости того вýданя. Зложыти ону треба на карб велиости занять, а тіж на власну непрофесийніст (ту-м глядал помочы, та єм не нашол; кождий з нас днешніх а нечисленных шаленых Руснаків має вельо роботы). Але хтоси повинувати ся Учительови мусіл. Трафило на мене. Для великой, облюбленой од дітиńства щесливости мойой. А Вашой? Судте, та не осудте.

Петро Трохановскій

Сын Лемковины

(З жытъевой і творчой дороги Івана Русенкы)

*Я родил ся твоім сынам, доля моя бідна,
І люблю тя, Лемковино, мати моя рідна.*
(Русенко)

Приведены Русенковы слова, коротка сповід Сына Лемковини стали ся для неєдного Лемка жытъовым кredo. Особливі на землях выгнаня, од Одры, Нисы по Дон-бас – як повіл в єдним з остатніх своїх верши Іван Русенко – будували памят, вірніст лишенні Отчизні, котрій мено Лемковина. Акуратні – Лемковина! То він, то Русенко утвердили тото мено, так, а не інакче, з великом любовю, лагідні, а переконуючо. І послухали діти Учителя, і стало ся оно повсеслюдным. І заперла ся в ним ціла наша любов, вшыток наш біль і туга, але порпри них і сестры любови – віра і надія... То завдякы Русенкови десятьолітнім хлопчицом малювал ем серед понімецьких плачучих стін малу Лемковину, з верствицями, што помедже нима двигали ся горі штораз темнійши одтени бронзу, зо синіма ріками, з путами і... новыми дорогами, з... державным летовиском помедже Гладышовом і Смереківцом... і летіл ем до мамы, до няня зо звіданьм – ци красні ем намалювал, ци так бы годно быти... — Гей годно — гварили няньо, — вернеме ся Домів, сыну... Не судженым было, далеко не вшыткым, лем жменьці, маленький як дітиняча. Ale любов, бодай лем єдна любов до Лемковини гре все ішци разретчены по великим сьвіті серця... Ale ту, в Лемковині діточки наши, што з жменькы той маленькой ся зродили, чытают в школі, бесідуют на конкурсах лемківской поезии Русенковы вершы, байки, на бурсянных Вечері з Колядом інсценізуют Русенкового Діда і Хлопця з *Вертепу в Карпатах*. Може не все усьвідомлюют сой ціну поданого учительством тексту, може не все з таком, як колишня іх родичів, тутом-любовю лучат текст з автором – жыют адже в інчым часі, в інчым сьвіті, де лемківскіст стала ся чымси природнім, натуральным, як хліб насущний, штоденний – ale вшытко єдно бесідуют не лем для почесных грамот. A заправды, она природніст, она натуральніст, так потрібна для бытя собом посеред подавляючої інчости, одкале ся она взяла? Ци не з ношеной долгыма выгнанчыма роками через передышы покоління любови і – вшытко єдно – віры і надії? Будуваной на труді корыфеів Народу. З Русенком впереді. Бо никто інчий так як Він не ословил істоты бытя Лемком, никто інчий так съвідомо, цільово, простом, найпростішом бесідом – так, жебы трафила не лем до інтелігенції, а під кожду стріху – не осьпівал гордости, бідной, але гордости з бытя тым кым ес, тым кым ес ся вродил, кым были твоі мама і няньо. Гордости з краю якому мено Лемковина, краю, де каменисты пути, де діточки босенькы, де люде застараны, та вшытко єдно краю, якого серце не забуде, покля жыти буде. Бо земля то свята, на котрій жыеме тисяч літ, і хоц кормила нас чыром і кеселицьом, прокормила до днес. I свое маме, як і другы, своі звычай і бесіду, і своі гунькы, своі чугы, своі съпіванкы, свою... біду. Быти гордым аж

і зо своєй біды – то значит быти сыном Лемковини. Той честі не дайме здоптати, а вірь не зломит нам біда. Не зломила. Не знал Русенко, кед пред далекима роками писал тоты слова, яка невидана біда, яке страшенне нещестя нас стрітит, але Його заповіт остал в нас. Не зломила сынів Лемковини ани розлука з Отчизном. Його ани тілько, хоц пришло ся му вмерати во „вязници народів”, в часі безвыхідним, коли – виділо бы ся – передше вмерти мусит надія. Же не лишила го нич престало бити серце, нич втихло Його життя – видно бодай з листа писаного власном руком, котрий адде як найсвятійшу святыню мам пред своїма очами. Але гу тому ішы прийдеме.

Вродил ся Іван Русенко 15 січня¹ 1890 рока в родині Юрка і Катрені, сирено з дому Оленяк, селян в Красній, ци Коростенці, як місцеви звали. Уж о ден, 16 січня окрещено Юркового і Катреніного сына. Чом ся так понагляли? Ци било так товды во звуку? (Можливе, бо зышол єм ся з таким самим припадком, пишучы о о. Максимі Сандовичу, днес Священномуученику, а взяти треба до уваги, же днешній біографіста-аматор рідко трафлят по веце як сто роках на так до кладны джерела.) А може немовлятко вызерало ківільним і родиче бояли ся, жебы – не дай Боже – не вмерло некрещеным. Тремтіл ачий над ним барз выслужений юлан Юрко Русенко, адже немовля – по трох скоре народжених дівках – было першим (і єдиним, як ся пак выявил) його сыном.

Повіджме пару речынь о няню Івана Русенкы, кед маме таку можливіст. А можливіст tota то документ – *Landwehr-Abschied*, звільніння зо службы в цисарско-королівській армії Франца Йосифа – выставлений в Самборі 31 грудня 1892 рока. Дознаєме ся з него, же Юрко Русенко вродил ся в 1859 році в Красній, же служыл в войску при 6. полку уланів 10 років і 9 місяци, а пак ішы два роки при 3. полку крайової оборони. Кед од 1892 рока одоняти 13 без трох місяци років, выйде нам, же в юланы взято Юрка Русенку на яр 1880 рока, то є 21-літнім штутайом (гварю – штутайом, бо до юланів лем таких брали). Тоты короткы обчисліня барз нам помічны до представліня дальших фактів, до розознання – в якій родинній ситуації проходили дітинячы рочки Ванця Русенкы.

Михал Дзіндзьо, дуже молодший (1925 р. народжыня) єдносельчан і найважнійший його біограф пише, же Ванцьовы родиче были незаможными селянами, же найстарша сестра Івана – Дора (Теодора), молодши ёва та Юлія змушені були відійти на заробітки до США. Вдома залишився тольки їх син Іван та наймолодша сестра Анна. Дале же, на нижнім маргінесі машынопису одруочно дописує: *Ще раніше, на заробітки до Америки їздив і батько Івана Русенка, з(д)ається і там він оженився зі односельчанкою Катериною і старші сес-*

¹ Во вшытых дотеперішніх, тіж і нашых публікациях о Русенку подавано ден його народжыня – 19 січня. Не знаты одкаль взял ся тот блуд. Очывидным стал ся він коли трафил до нашых рук особистый архів Русенкы, в якым находит ся акт народжыня і тайнства крецыння (*Testimonium Ortus & Baptismi*) выставленій 30 червня 1904 р. о. А. Прислопским, парохом Красной (см. репродукция в документальній часті книжкы) а тіж шкільны съвдоцтва, на якых выписано выразно – 15 січня 1890 рока. Штоправда, в реченым акті видніє дата 16 січня, але є то ден крецыння. Наступний акт выданий через того самого пароха 22 червня 1921 р. выразно і oddільні подае: *Die 15 Januarii natus et Die 16 Januarii baptisatus*.

три Івана там у них народилися. А можливо, поженилися ще в Красній, і потім разом поїхали до США².

О тым, же Юрко Русенко був, ци аж і бувал, за Вельком Водом находиме дост неясны споминки і в інчих джерелах, але не могло того діяти ся перед тим ніч заложыл родину. Кед вродил ся його син, був він іщи в чинній войсковій службі. Свою Катрену не взял за жену перед тим ніч му пришла карта нароковаць, а радше під час дакотрого з уряпів. Під час наступних одвидин починали ся три дівки і сын, аж наймолодша дітина, Анна, мала ачий щестя почати ся „на спокійні”, кед няньо був уж настале дома (як вказує пізнійший документ – в 1904 році вшыткы діти були неполнолітні). Хоц... товдь міг, уж акуратні міг выбрati ся до Америки. Правда, до 1901 рока мал іщи *powinność służenia w pospolitem ruszeniu*³, але повинніст tota ачий не стояла уж на заваді в переміщаню ся поза рідне село, край (або мож ю було обыйти – не дошіджувал ем на тілько товдышніх суспільно-правных реляцій), інакше бо вадило бы то вельом інчим, а знаме, же еміграція до Америки була товдь масова. Інча справа, же за Вельку Воду вибрали ся найчастіші, бодай першыраз, молоды, барз молоды, лем дорастаючи парібци і дівчата. Отже, сумуючи, Юрко Русенко кед був, або бувал в Америці, та можливо дагде од половини 90. років (а може аж по 1901 році?), дозрілым, женатым і дітятким уж мужчыном. Ци ся доробил? На кілько і одколи годно було процентувати бываня за Вельком Водом його дівок (они, згідні зо своїма роками, могли емігрувати аж початком ХХ століття)?

Документы тъчучы ся родинной ситуациі Юрка і Катрены Руценків, а выдаваны на потребу едукацыі сына, так писаны „*Świa-dectwa/Posiadczenia ubóstwa*“). бесідуют лем о велькій біді:

Ze strongy Urzenu gminnego w Krasny na własne żdanie Jurki i Katarzyny Rusenekow, chatupników z Krasny niniejszem się poświadczaja, że Jurko i Katarzyna Rusenki nieposiadają żadnego prawnie ruchomego ani też nieruchomego Majątku tylko prawie chatupine, tylko się utrzymują spracy rąk swych. Przeto znajdują się (w) bardzo ubogim niedzianym opłakany stanie. // Wydaje się przeto poświadczanie Ubóstwa w celu jej Syna Joana [sic!] Ruseńka który pozostaje w Szkole uczen 4tej klasy gimnazyalnej w Nowym Sączu o uwolnienie dopłatow Szkolnych.⁴

Же сеса нужда не була лем „рекламувана“ через своі громадські власти цілю придбання корысти, потвердити може спомінковий текст колишньої селянки Красної (пак в Україні), Марії Сенько:

I. Ю. Русенко народився (...) в сім'ї селянина-бідняка, в старенкій маленький хаті, яку селяни називали будою (так і говорили: „З буди Іван“).⁵

Початком того съвідчыння писане пред двадцетьома лем роками виділо ся мі не барз вірогідним. Асоціювало ся мі з ленійком Русен-

² Дзіндзьо М., *Народний поет Лемківщини Іван Русенко*, машинопис з 20.02.1988, с. 1.

³ Документ – *Abschied*, выставленный 31 грудня 1901 рока в Саноку; днес, як і інчы документы, находячий ся в руках редактора той книжкы, в будучым – в засобах Ізбы Памяти Івана Русенкы (Руска Бурса в Горлицях).

⁴ *Poświadczenie Ubóstwa, Od Zwierzchności gminnej w Krasny, dnia 14.go Września 1907, Państwo Lewko wójt, (...)* Печатка: Урядъ Громадскій въ Красной (...); місце храніння док. – як в.

⁵ М(арія) С(ен'ко), *З життя I. Ю. Русенка*, текст з 22.01.1990 р., писаний на просльбу Ярослава Бретуна, колишнього учителя, молодшого спілпрацівника Русенкы, якій приготовлювал дописы з нагоды 100-ліття народження Учителя.

кового верша „Рік 1945”: *З Буды Гандрий так повідал (...) (Буда, прислок, здає ся, Боднарівки). Пак, познавши зміст приведеного вище документу, виелімінувал єм туто стежку думаня як обыгчну збіжніст. Чудувати може лем як долго жити годна в поколіньовій памяті дачья нужда, адже єдноселчанка Сенько знала Русенків уж товды, коли одогнали они од себе біду, побудували гарду хыжу, купили поле (занме того з пізнішого документу, подіу маєтку по смерти Юрка Русенкі).*

Та наразі іщи біуся пищыт в Русенковій буді. Але є в ній, вшытко єдно, велике богатство. То богатство духа. Хоц товдышнє, зо зламу XIX і XX століть насеління іщи не все мало в ціні вагу школы, Русенкы добрі розуміли велику силу освітты і вшыткы свої діти посылали на науку до початкової школы⁶. Пішол до ней очывидні і малий Ванцьо Русенко. В 1897 році, як рахуе М. Дзіндзьо і твердит, же вчыл ся він барз добрі, што годен твердити а бодай додумувати ся того кождий знаючий пізнішого учытеля і Учителя. Та дайме голос не додумкам, а съвідчыням:

Мій батько навчався в одному класі з Іваном Ю. Згадував, що Русенко виділявся серед своїх однолітків розумом, наполегливістю, обдарованістю до малювання і різьбярства по дереву, музикальним слухом. Він звертав увагу своїх товарищів на шелест листів дерев, шепот колосів жита, шум річки. А як він мильувався співом пташок. На уроках ручних робіт вирізав з кори дерев різних казкових персонажів (коників, ведмедиків, собачок) і з любов'ю дарував своїм однокласникам. Із згадки батька пам'ятаю, що Русенко по натурі був впертим, але ця впертість була розумною. Почату справу завжди доводив до кінця.

Науку в народній школі (*Народна I клясова школа в Красній – як одчытуємо зо шкільного съвідоцтва⁷*) закінчыл Іван Русенко 30. червня 1901 рока п'ятым роком науки (застановити бы ся ци рахувано рік шкільний /товды мусіл бы зачати в 1896 р./, ци календарьовий). Закінчыл з барз добрыма оцінами (в науці релігії – добрий, в читаню – дуже добрий, в писаню – добрий, в язиці польськім – дуже добрий, в язиці рускім – дуже добрий, в рахунках в сполученю з наук. О геом. Формах – дуже добрий, в відомостях з історії і природи – дуже добрий, в рисунках – дуже добрий, в съпіві – добрий).

На талантливого хлопця звернув увагу тодішній вчитель в Красній – Николай Налисник. Він безперстанку наказував батькам, щоб віддавали здібного хлопця у гімназію.⁹

– пише Михал Дзіндзьо. Та до гімназії била іщи далечка дорога Передше треба било родичам (з наказу учитеља Николая Налисника, ци за власным переконаньом, бо сам Іван Русенко по далеких, далеких ро- ках і – правда – в однесінію до інчої ситуації не буде о ним бесідувал

⁶ Дзіндзьо М., як в.

⁷ Сенько М., І. Ю. Русенко – великий вчитель Лемковини, рукопис недатуваний, правдоподібні з 1990 р., с. 2.

⁸ *Повідомлене Шкільне*, видане в Красній. На передній страні датуване 30. січня 1901 р., на задній – 30 червня, з неподаным роком. Підписано (Учитель) Н. Налисник.

⁹ Дзіндзьо, як. в.; інтересуюче, же пишучы по українськы (што в 1980-ых роках в Україні було цілком натуральне) хоснє мено Николай. Так, од церковного языка, гварят іщи днес на серединній Лемковині.

добрі) післати Ванця до Кросна, до вищого рівня основної школи. Была то *Szkoła ludowa 6го klasowa męska w mieście Krośnie*, як читаме на съвідоцтвах (*Zawiadomienie Szkolne*). Маме пред собом два такы съвідоцтва. З першого дознаєме ся, же науку в тій школі розпочал Русенко 1 вересня 1901 рока. Од третьої клясъ. На девят предметів, подібних як і в краснянській школі (з тым, же не було ту уж руского языка) в остатнім семестрі лем єдну оціну (з реалії) мал добру, решту – барз добры. Четверту клясу закінчыл зо вшыткима оцінами барз добрыма. Дальших съвідоцтв з той школы не маме, але правдоподібні зачислил лем пяту клясу (хыбалъ, же пята і шеста была лучена), бо...

I ту, держачы ся хронології, гультнуты бы нам дост далеко в просторі. Та жаль лишти еден ішы ішы епізод з розповіди єдносельчанки, тычучий ся першой Ванцьової едукаційной дороги поза рідным селом. (Тот епізод вызерат уж дакус на легенду, але преці жые в людской памяти і цінний тым, же легендами обрастают не вшытки.):

Іван ріс здібним хлопчиком, і батько післав його вчитись в гімназії в м. Кросні. Незабаром Іван не захотів вчитись (надокуцило) і повернувся додому. Батько не сварився, не скандалив, тільки сказав, що треба шукати іншого хліба в житті. На другий день вдосвіта збудив Івана і забрав до лісу різати дерево на кубометри. Примусив працювати Івана цілий день без відпочинку до пізнього вечора. Коли Іван натрудився до сьомого поту, коли щеміло все тіло, коли нили руки, ноги, коли кровавились мозолі на долонях, тоді Іван задумався над подальшим своїм життям. На слідуючий день раненько зібрав свою книжки і подався до міста в свою гімназію і більш ніколи не тікав.¹⁰

Пішол Іван до гімназії – стояло товдь на небі пізне літо 1904 рока – піше до Кросна, як все ся ходило, а пак уж повюз ся желізном дорогом далеко як на товдышній час – аж до Санча (за нашим званим, за урядовим же – Нового Санча). Были гімназії і ближе, в тым же найближчым Кросні (од 1900 р.), в Яслі (1868), Саноку (1880)¹¹, де традиційні поберали науки наши Руснаки, але Русенку штоси погнало аж до Санча. Што? Же там була руска бурса, єдна з вельох бурс в Галичині што окрем бытового забезпеченья побераючої науки молодежі сполняли не менче важну функцію – виховательсько-патріотичну.¹² Але-ж в порівняно недалеким Саноку тіж була. Товдь чом аж до Санча? Же тамтишня Руска Бурса барже руска як інчы? Ачий так. Ачий так пораілі Русенкам, нянькові і сынові ознаемлены з нашим маленько-велькым съвітом люде, впереді – рад бы-м тово певнити – з о. Александром Прислопським, парохом Красной, потомком старого лемківського священничого роду. Гын – в верховодячій Лемковином Сандецкій Руси, в Камяній було, бодай од XVII століття родове гніздо Прислопських і хоц розышил ся пак по цілій Лемковині ай Галичыні (де уж там правлячий владыка піпхнул), ачий все вертали мыслями до прадідного дому. Гын гнеска служыл народови, писал свій труд „Сандецка Русь“ о. Йоан Прислопський (1831 – 1909), правнук о. Йоана Прислопського (1700-1773), што перевьюл на лемківську бесіду Давидів „Псалтыр“. Прислопськы втримували ачий медже собом родовий контакт, а бодай з пресы – як інтелігенция ужполном гамбом –

¹⁰ М(арія) С(енько), З життя І. Ю. Русенка, текст з 22.01.1990 р., с. 2.

¹¹ H. Duć-Fajfer, *Literatura lemkowska w drugiej połowie XIX i na początku XX w.*, Polska Akademia Umiejętności, Kraków 2001, cc. 39-40.

¹² Там же, с. 42.

знали „што в траві пищыт”. Ігомость Александр Прислопскій, хоць жыл на тым рускым „острові”¹³ добры знал сучасны му реаліі, обставины. Мож певніти о о. Александрі як о твердым русофілю, бо... не спомінают о ним ніяк цитуваны ту мылы Русенковы біографы з Украіны (де переселили ся такой выштыкі Коростенчане), хоць был він іх парохом з гором піл століття. А о. Александр (в котрого служыли за бідного часу родиче), бодай в Русенковым дітинстві, в шкільных краснянских роках, коли то вчыл го Закону Божого, был для него значучым авторитетом. Не годен ем негувати того тіж в однесіню до учытеля Николая Налисника, але реляцыі пізнійших, цілком одмінных іх съвітів (о чым надтыркнено передше), кажут ся над тым застанавляти... А може молодому, змісному, быстрому Русенкові, кед знал ся уж обернати в съвіті (і знал як він ся обернат), не треба было велью бесіды – де до гімназіі ити, в якій бурсі жыти? Так міркую, а воєтит мя недосьпівана одгадніньем приведена выжыше розповід-легенда (ци легенда?) о Русенковым втіканю зо школы. То неподібне до него! Він не втюк зо школы, він втікал з ТОЙ школы. Мусіл ю конец-кінцом завершыти і того был съвідомий, але кед надышол час – знал уж добры де його будуче місце.

В Санчи числила ся очывидні передовыштыкім Руска Бурса. Пишучы о тым прибытку пред роками (на 100-літня основання), высловил ём ся, же лем до дачого байкового порівнати мож феномен сандецкой Руской Бурсы.¹⁴ Мал ем на увазі факт – якы індивіндуальности она зобразіла і выховала. Же выдала таку плеяду тузів, особовости, без надбань которых трудно выобразити сой вперте тырваня попри виштыкых катаклізмах нашого народного „я”.

Бурса была для наших „штудентів”, як іх товды звали, другым домом. Ту спали, ту ся жывили во фізычным сенсі та кормили ся духовом, народном стравом. На штоден были учениками ріжных шкіл, початком выжышых кляс основного рівня (Русенко кінчыл іх, як спомнено, в Кросні), пак середніх, головні же гімназії. І кед в бурсі атмосфера была домашня, тепла, рідна, в гімназіі бывало ріжні, часом барз скрутно. Йоан Поляньскій, бурсак родом з Баниці (сандецкой), пізнійший священник, в своім часі перша персона Апостольской Адміністраціі Лемковины, пак автор „Історіі Лемковины” (під псевдонімом И. Ф. Лемкін) во своіх споминах напише:

(...) закінчыл ем першу і другу клясу, зас в третій клясі „спалил” мя при етзаміні славний з садизму професор істории Блажей Гавор (secundo voto) Славо-мірски. Професор, тып шалінця, одзначал ся стихійном ненавистю до учеників інчої народності.¹⁵

¹³ о. Александр Прислопскій был найперші адміністратором в Близянці (1885 – 86), селі што враз з Гвоздянком творило острівчык лежачій серед польского моря, барже ішы на пілніч (на высокости Стрижова) од краснянського острова (Красна, Боднарівка, Ванівка /Węglówka/, Опарівка, Петруша Воля, Ріпник і Чорнорікі), потім в тій же Близянці парохом (1886 – 1891), а од 1891 рока аж до самой смерти (1944) парохом Красной. Служыл отже краснянам 53 рокы! Вартат при тым звернути увагу, же і. Русенко плекал ся при ним од первого рока жыття. (Даны о роках парохування о. А. Прислопскаго передал нам др Богдан Горбаль, ведучій лемківскій мемуариста. Дякуеме!)

¹⁴ П. Трохановскій, *Кура, што зносила златы яйца (до сотнай річніці основання Новоданецкой Руской Бурсы)* [в:] „Лемківскій Календар 1988”, с. 106.

¹⁵ о. Й. Поляньскій, *Терниста дорога священника* [ту за:] П. Трохановскій, *Кура, што зносила златы яйца*, с. 109.

Же то не лем субъєктивна оціна ученика, же шовінізм польській сігал товдьи вершын, годна переконати нас одозва – брошура выдана в Санчи, „освідомлююча” краян (Baczność Polacy!):

*Stąd, że wszyscy jesteśmy równi wobec Boga i prawa, nie wypływa jeszcze równomierność narodowa.*¹⁶

Барз критичні выражают ся о. Й. Поляньскій і о самым директорі гімназії Станіславі Жепінським. Мам адде пред собом Русенковы гімназіяльны сувідоцтва, в числі 14 (!!! – видавано товдьи і пілрічны). На 13-ох перших видніє назвиско *St. Rzepiński / Dyrektor*, лем остатнє, з 31 січня 1912 рока підписане є *Michał Pelczar / za dyrektora*.

Барз вельо вычытати мож з Русенковых сувідоцтв. І што заска-
куюче – достеречы аналогії до сувідчыння о. Поляньского. В першій і
другій клясі на сувідоцтвах виписаны чудовы, аж ревелацийны оці-
ны. При обовязуючій 6-ступнівій шкали оцін (celujący, bardzo dobrą, dobrą, dostateczną, niedostateczną, zły), на першым сувідоцтві
видніют такы ноты: *w nauce religii – celujący, w języku łacińskim – bardzo dobrą, dobrą, dostateczną, niedostateczną, zły*, на пілрічному сувідоцтві
w geografii i historii powszechniej – bardzo dobrą, dobrą, w historii naturalnej (zool. дописане одручно) – bardzo dobrą, w gimnastyce – bardzo dobrą dobrą. При тым: *Obycsaje – chwalebne, Piłnośc – wytrwała, Forma zewnątrzna wypracowania pismiennych – chwalebna*. Пак, як вызерац зо
сувідоцтв, Русенко в науці ся попсніл (таке повіджыння хоснували моі
мама). Третю клясу (доходить в ній грецкій язык) кінчыт Русенко з дво-
ма оцінами добрыма, шестьома достаточными і в предметах надобо-
вязковых – єдном недостаточном (*w dziedzach ojczystych !//*) і єдном
барз добром – з гімнастыкы. Четверта кляса гімназії вказуе тенден-
цию впадаючу,вшак-вшелеяко з барз інтересуючыма выняткамі.
Отже доходить як предмет рускій язык (з аднотаційом – *wzgl.(ednie) obow. (fizkowy)*). I з того предмету „на добриден” отримуе Русенко оціну
барз добру, подібні як з релігії (обох предметів вчыт тот сам учитель,
не розчытаній з назвиска священник). В наступных роках – клясах
утримуе ся стагнация, аж і з рускым языком та релігійом быват ріж-
ні, хоц ліпше як з рештом предметів. В семій клясі – ту тратит ся уж
зо сувідоцтва рускій язык – видніют самы оціны достаточны. Остатнє
сувідоцтво (з будучых в наших засобах), пілрічне з осмой клясы, дату-
ване 31 січня 1912 рока приност дві оціны недостаточны (з матема-
тыкы і фізики) шіст оцін достаточных (в тым і з релігії), єдну добру –
географії і історії та єдну барз добру (найліпшу можливу, уж при
4-ступнівій системі оцінювання) – з рисунку (!!!), предмету, котрого
передше не было.

Што же конкретні внескавати мож з представленого? Ци оне
попсніня ся по перших злетах прібувати приписувати так критичні
трактуваному через о. Поляньского директорові Жепінському (што до
історії, Русенкови не міг докучати „славний” Блажей Гавор, бо го не
вчыл; Русенко был од Поляньского два рокы молодший)? Не одмавля-
ючы Поляньскому сувідченой правды (такы сувідчыння маме зрештом
не лем од него) о злым трактуваню Руснаків через учытелеў польських
гімназій, додумувати ся об'єктивні треба, же шкільны осягніна уч-
ніків были похідном не так іх таланту, не так аж і их розумленій ге-

¹⁶ Baczność Polacy! Glos z kraju w kwestyi ruskiej, Nowy Sącz 1901, с. 4

неральні працювистоти, а скривали ся в ментальній сфері, в неохоті – при не лем фізичним, а і психічним, съвідомостівим дорастаню – сідити в польській школі, слухати „патріотичних” польських учителів. Видно того по Русенковій радості, по введінню до науки руского языка, што скуткувало барз добром оціном. Тіж з релігії... хоц гын, ішы в Красній оціну з релігії мал слабшу як з інчых предметів. Так, але там она была обыгна, ту же святочна, бо вчыл ей свій серед чужыны. Же пак „сідало” і тото „свое”? Так быват при помазанцах, при особовостях видатных. По перших захоплінях, з новой школы, же ся до ней дістало, коли в парі з оным захоплінем функционує і талант, і працювистот, з часом, коли розблісне поломеньем іскра дана Богом, коли до голосу дійде того, што выповісти помазанец прагне – вшытки обычны науки, голошены через обычных гылтачів хліба видят ся ма-лы, непотрібны, аж і мерзенны. (Выбач мі, Чытателю, же повім – і мі ся таке в жытю притрафило. Не гварю, же при особливым таланті, але вшытко єдно з прояты, барз прояты, аж до білости червеной іскры – яком была любов до Лемковины. В середніх школах /был то загальноосвітній ліцей і православна духовна семінария, враз континууваны/ ішол ём початком „як буря”, сыпали ся самы пяткы, выжышых оцін товды не было. Та онедолга першы захопліня новым съвітом спалила на попіл речена іскра, поломін. Сідил ём в шкільній лаві, то правда, писал ём на ній в зошыті, але на колінах тримал ём книжкы пожычаны мі через старших колегів – студентів з бібліотеки Варшавского Університету, книжкы о лемківской тематыци... Остал ём дзядом, але гоноровым, бо не жаль мі тамтых дни, ани того – же-м дзядом остал. І выбач мі – ішы раз Тя красні прошу – Чытателю Дорогій /а такы в більшоти будут тоту книжку чытати/ одособисту дигре-сию. Хтіл ём і сам зрозуміти Учытеля, і так ся мысьель на власны дарогы зомкла.)

Як же вымовна была барз добра Русенкова оціна з руского языка, хоц він был такій рускій, же ся го было треба доправды вчыти, галицкій писемний язык, далечкій од рідного. Як же вымовном была Русенкова з рисунку найліпша оціна! Та думам, же оціна аж і з того предмету што ся кланял його талантови, погіршала бы ся гнет, кед бы му казали роками рисувати не тото што хтіл. На щестя, гімназия ся скінчыла. І товды...

Hіт! Ту за далеко ём ся загнал, прегнал ём час, что значыл вель-кы події. Ішы будучы „штудентом” гімназії і бурсаком, влучыл ся Ру-сенко до діла яке вызначыло, вызначат до днес наш лемківской курс.

Осіню 1910 рока сандецка група лемківских інтелектуалістів задумала видавать наш часопис, якому дано меню „Лемко”, з приплиском „газета для народа”. Хтіли ю видавать ту, на місци. Нашли ся але всіляки трудности, перешкоды и мы были змушеные выдавать ю съ початку во Львові.¹⁷ – пишут редакторы в семи числі видаваного уж од товды (1/14/ квітня 1911 р.) в Новим Санчи „Лемка”. З віньє-том – вельо на то вказує¹⁸ – Русенкового авторства (од первого выданя часопису). Знаний был Русенко зо своіх малюнків, карикатур представляючих гімназіяльных професорів. Не могли о тым забыти

¹⁷ Отъ Редакціи, „Лемко”, Р. 1911, ч. 7, с. 1.

¹⁸ М.ін. пізнішы, підписаны уж рисункы представляючы Лемка в традиційным одінню, одзначаочы ся окремом, виробленом манером вказуваня деталів.

но лагідні звали ся лем Лемками а то і Руснаками. Поколіннями привыкли ми гу тому і особливі „не рушат” нас оне. Але товды, за прадідніх часів, коли ся почала борба о душы для збереження власного „я”, барз рушало. Прото так остро, місцями „ниже пояса” реагували авторы „Лемка”:

Хоц юж вже тепер неє „Підгірского Дзвіна”²⁴,
Але прото не вмерла ицы Україна,
Bo ій не даст згинути Мілько з Маластова –
Горлицькой України шановний голова.

Є, Мілько з Маластова – отличний индзімір,
Вы – вшытки Українці берте з него примір,
Bo видите, же Мілько ма чудну методу
В справі мультиплікації вкраїнського роду.

Вас ест мало на Лемках таких джентельменів –
Закладате чытальні, а не мате членів.
Робте братці як Мілько – каждий хоц лем сына
I доборе ся свого Ваша Україна.

*Мистер Фецько*²⁵

„Мілько”, парох Маластова был дост улюбленим об'єктом реакций, в тым і Мистера Фецька, під яким то псевдонімом виступувал Русенко найчастійше. Тому же вершови пікантерії надавал факт, же Мілько з Маластова мал „на ліво” сына в Ждыни, о чым гучала ціла Лемковина. Зас редактор Гунянка в „Почті” (сталым кутику „Лемка”) нагварял Мистера Фецька: Як маш час, та намалюй „Мілька” як колыше „Акъма”!²⁶

Не нашол ём в „Лемку” такого малюнку, хоц намалювал, наривувал Русенко вельо портретів Мілька, а і в цілій постати, а і з адютантом Сараком. Наривувал Русенко вельо, в тым і „панорамічных” образків, як „Панство” в Креници на сезоні, як Похід польской бойо-

²⁴ Двотижневник о українофільському профілю, виходил од 23 січня до 21 листопада 1912 рока. (за:) H. Duć-Fajfer, *Literatura lemkowska...*, с. 294.

²⁵ Лемківским Українцям, „Лемко”, Р. 1913, ч. 29.

²⁶ Мистер Фецькови, „Лемко”, Р. 1913, ч. 31

*вой армii в Горлицях*²⁷. Кед ся смотрит на нi, жаль чловеку – же не жыє в тамтых часах, за бабусi Австри... Были мы гуром на свой земли і никого сме ся не бояли, не внимали. Інтелектом таких творців як Русенко могли сме ся съміти – як і они з нас – з наших гейбы міцнішых сусідів:

Sanowni wybiorcy!

Witom wos, moiście wy nasym staropolskim zwycajem: Niek będzie pokwolony Jezus Krystus. Przodkiem nojpirwy dziankuja sanownym Panom za honór dla mnie, Jaśka Krupy, ze ścię mnie wybrali psywodniczącym tego zybranio, a teros prose wos, zebyście nie robili rajwachu, skoro kto godoć zacnie. Niek się wygodno ile mu gebý wystorczy, niek się wypisko jak klarnet na weselu. Nie patsajcie kto godo – cy pon, cy hop, cy naucyciel, cy filanc, cy wielmozny Pon Selencyo Dugos, kuzdemu wolno godoć, ot tego gebe mo, żeby godol. (...) Moiście wy, wybiorcy! Jo jestem prosty hop, cuć odemnie siecką i borscem, ale prose się wobeżreć, przy mnnie siedzi pon Selencyo Dugos. Kiej kcecie mieć posla jak się psynolezy a nie bele jakiego grabioza, to się namyślać nie potrzebujecie, ino wybirać od razu i kwita.

Moiście wy, teroz przednowek, duzo wos jest takik, co ni mocie co za zęby zucić. Więc kuzdemu ozór na brodę wyłazi, skoro posłysy o wyborcej kiełbosie abo o piwie okicimskiem.

Jo joko doświadczony wybiorca, kiełbose takom zarlem pore rozy, i śmiało mogę powiedzieć, ze wyborco kiełbasa mo smak wyborcy. No, kto jest za panem Selencyo Dugosem: Widzicie – wsyści – brawo. A kto psciew? – Nima nikogo. – Tako ma być. Zegnom wos, sanowni wybiorcy, do widzenia.²⁸

Не бояли сме ся, же возмут нам дотацию на выдаваня „Лемка”, бо... сме о ню не просили, бо в силі народу стати нас нас было на то што было нам потрібне. Правда, цензура конфіскувала часто невыгідне слово, правда – за свое „я” треба было неодолга іти до Талергофу... Та іти з гордістю. Бо стати нас было і на ню.

Через тільки што висловлену дигресію хтіл ем зазначыты, же близьиме ся до єдной з грани нашой історії а тіж Русенкового жыття. Та нич прийдеме гу ній, жаль мі не припомнити (хоц надтыркнено о tym і выжше), што Русенко во своім навчаснішым періоді творчости окрем – більшістю – жартіблівых, аж і вышкырчых текстів потрафил быти тепло ліричным. Хоцьбы товды, кед оповідат о мясницях, коли то ідуть на балі *панi*, *панны*, *паны*, в тым попадянки. Веселят ся тіж *Насткы*, *Тевдоскы* і *Ганi*, але:

Тамтых грают капеляне,
Дуют в трубы – най Бог хранит!
А тым другым лем Цигане...
Тай на гушлях розтрісканых!²⁹

...Гейбы-м чул... Конопніцку. Може то припадкова збіжніст, хоц – як будме видіти пізнійше – Русенко любил парапразувати. Стати го было і на власну прекрасну, обшырнейшу лірыку... которой не публикувал, або на которую не было товды, в „горячым часі“ запотрібуваня редакторів. Вшак-вшелеяко Русенків передовий біограф, цитуваний

²⁷ „Лемко”, Р. 1913, ч. 22-24, с. 4.

²⁸ Там же. Текст тот не є підписаний, тудно речы з певністю хто є його автором, хоц... сусіду безпосередньо з інчым – тіж непідписаним – текстом (*Казаня Амроза*), безспоречно Русенковым, а тіж з поміщеним выжше рисунком.

²⁹ *Мясници ся уж кінчат*, „Лемко”, Р. 1913, ч. 8, Додаток

уж Михал Дзіндзо, котрий провьюл з Учытэльом велью, велью размов, твердит, же найкрасшы Русенків верш „Лемковина”, ленійочки, котры заедно з любовю прочытауем:

*Каменисты пути і потоки рвучы,
Березовы дебри і лісы дремучы...*

вродил ся ішы 1911 рока, по ёдній з кождорорічных вакацыйных вандрівок по Лемковині.

Та ближме ся гу грани. Онедолга не буде уж в публикациях „Лемка” Русенкового слова, ни жартіблівого, ни лірычного. Ніякого. Ішы в серпні 1913 рока видиме го дома, в Красній. Знаме тута з приведеных выжже слів редактора Гунянкы: *Як маш час, та намалой „Мілька” як колыше „Акъма”*. Та уж в жолтни Гунянкы пише в редакційній „Почті”: (...) *А Mistер Фецько в Босні, в Сараеві „айнцигы” тне.*³⁰

Отже цілий такий рік пред розпочатьом I сьвітової войны служыл уж Іван Русенко в цісарско-королівській армії. В Сараеві, на Балканах, о которых – гейбы віщій был – писал до „Лемка”... кінцьом липця 1913 рока. Боліл го товдышишній конфлікт медже Болгарами а Сербами, медже Славянами! Боліло го, же з того корыстstat третій. При нагоді дуркал до Галичан:

*Єдны других грызли, сварили ся и были ся. Ци не ліпше, жебы ся погодили? Тому кус, тому кус и добре бы было. Але (...) (н)ропало!*³¹

Барз слабо знаме балканскы Русенковы передвоенны дорогы. Воеенные тіж. Тілко лем, же „стоял” службом в Сараеві, же в ранзі „френриха” післано го пак на сербскій фронт.

*Як сам Русенко нераз розказував, підофіцер з нього був поганий, бо він не хотів воювати проти сербів – своїх братів слов'ян (...). На сербському фронті Івана Русенка було тяжко поранено в груди. Куля сербського снайпера пройшла все тіло наскрізь. Після чого, від тої рани, він довго лікувався по різних військових лазаретах. Після вибуджання Івана Русенка ще посилюють у 1917 році на італійський фронт, де серед високих Альп велися важкі кровопролиті бої.*³²

Держу адде пред очами знимку. На ній двох австрійских вояків, еден з них то Іван Русенко. Долов одручний, гейбы Русенків напис: *Skutari, Albania, 1917*. Быти може там проводил Іван Русенко ревонвалесценцию?

Коли ся з вернул домів, ци одраз по закінчыню войны? Знаме лем, же тоты дорогы бывали долгы. Наша інтэлігэнцыя не так нерада была вертати ся до отчого краю, як ся бояла. Ту воскресаюча Польща заводила свои порядкы. В одповіді на нашы народны віча (17 листопада в Святковій, 27 листопада в Гладышові), особливі же на фльоринське віче з 5 грудня 1918 рока, на покликаня Начальнай Рады Лемковины, початком наступнага рока зачала Польща пасіфікацию нашой землічки. Прешлідувано передовыштыкым інтэлігэнцыю, напр. 13 лютага 1919 рока выдано наказ інвігіляцыі і арештуваня (в разі повороту до Польшы) колишніх Русенковых бурсяных і „Лем-

³⁰ „Лемко”, Р. 1913, ч. 38., Додаток

³¹ До чого провадит незгодна, „Лемко”, Р. 1913, ч. 29, сс. 1-2.

³² М. Дзіндзо, *Народний поэт...*, с. 3.

ко”-вых приятелів, Івана Андрейкі і Димитрія Вислоцького.³³ Русенко, правда, служив в регулярній цисарській армії, на базі котрої Підсудський збудував свої легіони, не удостоїв ся Русенка „щестя” спрібувати акцептуваного душом через Поляків Талергофу, мал отже в іх очах „чисты руки” (невинні рисунки сперед війни годни ся були забити), товдь видимо не мал ся і чого бояти.

Вернув ся ачий Русенко домів враз з кінцем війни (на одміну І. Андрейкові – що остал на Підкарпатській Русі на все, Д. Вислоцькому – що з Пряшівщиною дунул по кількох роках в Америку). Не знаме на кілько ангажувал ся в події початку 20. років. Кед так, та бодай лем душом. Не стырміл бо Русенку гу мірським высотам, не тяжил нигда гу престольним становискам (тоты зрештом цілком онедолга трафили пред судовою лаву). При чым, по воєнній поневірі хтіло ся ачий одітхнути на ріднині, а кед ся годен был спохватити (на оним краснянським острові, ізолюваным од Лемковини барже нич все; Польща была іщи все в стані війни, долго /ци николи/ не функціонувало ту вшытко так як за Австрії), остал ся попіл смутку по великих надіях. Такій... в сам-раз для Русенки. З неодлучними гушлями, котры не лем вискати але і плакати годни (ой, тоты Русенковы гушлі – будеме іщи гу ним вертати!), з олувком, з пером в руці. Обышол, дообходил товдь (бо зачал іщи до війни) цілу Лемковину, познал – так гварит народне преданя – кожде наше село.

„[Н]е повело ся му – як пише О. Душь-Файфер – сполнити мрії про вижити студії ани мрії про вчynia лемківських діти. Закінчыл II курс учительської семінари в Коросні, коротко учителювал в рідній Красній, еднак в 1922 р. перенесено го на посаду учителя в польським селі Лютча коло Стрижова, де працувал през 21 років (...).”³⁴ Як подає М. Дзіндзьо, Русенко учителювал аж од 1924 рока, одраз в Лютчи. Не споминає о Красній, мусіл то отже быти (кед был), лем маленький епізод. Не змінято то факту (хоць ріжницю туту вартало бы дошлідити), же на тій посаді мушений был Русенко оставати долги роки, обычні найбарже плідны роки чловечого життя. На жменьку щестя, не было то далеко (лем 4-5 кільометри) од рідного дому, села, од своїх люді.

Русенко (...) часто в неділю приходил домів в Красну до своїх родичов. Я завсі любил заходити до Русенка, як был дома. У него была дост дужа бібліотека и я пожичал от него ріжны цікавы книжки. Русенко охотно пожичал мі книжкі, лем вимагал, штобы я запамятал прочитане. (...) Русенко научил мене трезво смотрити на світ и ріжны событія во світі.

Я любил дивитися як Русенко рисувал и малювал декорации для ріжных театральних представлений в нашей читальні або сусідських сел. По всіх сусідських селах в читальніах и народных домах были декорации малюваны Русенком.

Коли була потріба собрати даякы кошта на користь читальні, Русенко писал ролі для колядників, в яких були виведені місцевы типы пастухів, гандляров, циганок и ріжных дзядов, котры ходячы от хижы до хижы веселили людей в часі Рождественських свят.³⁵

³³ Bogdan Horbal, *Działalność polityczna Łemków na Łemkowszczyźnie 1918-1921*, Wrocław 1997, с. 62.

³⁴ Олена Душь-Файфер, *Ци то лем туга, ци надія. Антологія повиселенчої лемківської літератури*, Стваришина Лемків, Лігніца 2002, с. 43.

³⁵ М. Дзіндзьо, *Вспомини о И. Ю. Русенку [в:] „Календарь Лемко-Союза на Год 1965”*, сост. Николай Цисляк, с. 100.

— споминат Михал Дзіндзьо. Єдносельчанка же, Мария Сенько поту жат тоты спомины о мотыв з гушлями:

(...) Жили ми недалеко його батьків. На святах, літніх канікулах він гостював в батьків. I тільки Іван Юркович зявлявся тут — зразу лився мелодійний, ніжний голос скрипки. Це голос скрипки, з якою він не розлучився все життя.

Високу, худорляву поставу, трошки сутулу, з шкіряною течкою (портфелем) під пахою, можна було зустріти в полі, в лісі, на березі річки. А що було в тій течці? Олівці, зошит, папір, пензлик, фарби. Сяде на пагорбі і пише або малює.³⁶

Як видиме, Русенко попри своїх штоденных обовязках учителя был барз актывний, так в суспільним ділі, як і тихим своїм, особистым. Селяне шанували го:

(...) Де Русенко тільки зявився, завжди був в оточенні селян. Люди тягнулися до нього, а він до людей.

Русенко был барз ретельний в кождій своїй роботі. В польській школі, котра го може і не тішыла, потрафил сой заслужыти на пошану.³⁷ Был вродженым учителем і дітина, неважне чыя, неважне якой народности была для него чловеком — добром основным. Подібний підхід до обовязків учителя будеме видіти пізніше, уж на Україні; там — понеже маме богатий материял — підыйдеме до темы дакус детальнішее.

Тераз же час бы пізвити на основне в жытю Русенкы меджевованного часу, основне для потомных — його творчіст, туту — представлючу ся в публикациях, што діяла на шыршы кругы суспільства, так в Старым Краю, як і на еміграции — за Вельком Водом.

Сам тот період в загальнym то наступна тема — епопея, што варят окремого шырокого омовліня. Ту припомнити нам лем тілько, же народова актывніст по катаклізмах што были нашом участю одрожувати ся мусіла од основ. Правда, в Амерыці, де народны раны не были аж так шлідны, діяли преріжны організацы, в якых часто перед вели нашы емігранты — Лемкы, з Обществом Рускых Братств впереді. Выдавало оно свою газету (тыждэнник пак двотыждэнник) „Правда”³⁸, яку заложыл ішы 1902 рока кункіян родом Віктор Гладык (1873-1947), спілтворил ждынян, о. Теофан Обушкевич (1841-1924), редактували пак м.ih: в пр. 1912-1920 — Ілля Гойняк (тот сам, што был коротко редактором сандецкого „Лемка”), в 1922-1932 — Симеон Пыж, колишній горлицкій бурсак. ОБР выдавло тіж альманах „Календар ОРБ”. Являли ся і менче значучы выданя. Та были то выданя „рускы”, з традицыйным подвійным „с”, яким далеко было до еманципацыі лемкіўскости сандецкого „Лемка”. Коротко, в пр. 1922-23 спомнений В. Гладик выдавал газету „Лемковщина”, та аж створений в 1928 р. часопис

³⁶ Марія Сенько, *I.J.O.Русенко — великий вчитель Лемковини*, сс. 1-2.

³⁷ Урядова грамота: Powiatowa Komisja Oświaty Pozaszkolnej w Rzeszowie. *Do Jana Rusenki w Lutczy. Powiatowa Komisja (...) wyraża Panu gorące podziękowanie za pracę kulturalno-światową w roku szkolnym 1937/38.* Пісписано: St. Bernatowicz /Starosta powiatowy; St. tomanek /Inspektor szkolny.

³⁸ *Pravda/The Truth*,nota енциклопедична авторства Богдана Горбала [в:] *Encyclopedia of Rusyn History and Culture*, University of Toronto Press 2005 (II выданя), с. 396; при омовліню дальшої америцко-лемкіўской пресы корыстам тіж з того самого джерела, за текстами Богдана Горбала.

„Лемко” виразнійше набрал – речы бы – лемківского лица. Редагували го Димитрий Вислоцький (Гунянка) і Симеон Пыж (в 1939 р. переіменував ся він на „Карпатську Русь”, выходячу до сучасних нам часів). Ваньо Гунянка в рамках видавничих реалізацій американського Лемко-Союза редактувал тіж в роках 1930-38 альманахи зо самохвалинозвучним наголовком „Карпаторуський календар Ваня Гунянки”. Д. Вислоцький vel Гунянка видав тіж (1931 р.) „Карпаторуський буквар Ваня Гунянки”. Помимо тих континууваних (хоць нерегулярні) подвійних „с”, речены видядня мали знісні лемківське лице.

Інтелігенці, що нечислинні ся на Лемковині зберегла, тяжко приходило ся заорювати долголітню толоку. На причынку, на зламі 20. i 30. років Лемковином потряс міцний релігійний рух, яким було вертання Лемків до православія. Не час ту і не місце шырше оцінювати його впливня на тогочасний образ Лемковини, однако не даст ся скрыти, же на пару років занял він скуючні чловечы умыслы. Хоць... з другої сторони видимо причынило ся до дозрівання новодобової лемківської самосвідомості. Адже в голосах аргументуючих даний процес заєдно вертал мотыв одіління ся од нашмарюваної через перемышльські епархіальни власти міцно националістичної політыки. Адже аж і тоти, що остали при грекокатолицизмі, оділили ся од українського і українізуючого Церков Перемышля, нашли ся во створенні (парадоксальні – як протидіяня православній стихії) Апостольській Адміністрації Лемковини. В ей проводі пак стояли бодай в якьсії мірі лемкофілі (др Василю Масцю), ци цілом гамбом такы (о. Йоан Полянський – Лемкин, колишній, як памятаме, сандецький бурсак). Крецькіце середовиско сівітської інтелігенції (Гнатишаки, Громосякі, Ропицькі, Тиліщаки, Трохановські і далішы) яли ся орати речено то-локу для проквитання рідної культури в виразно лемківським виді. Од 1933 рока зачали виходити скромны книжковы выданя до науки лемківського языка, як „Буквар” (Перша... /Друга книжочка для народных школ), авторства Методія Трохановского, а од 1934-го явило ся крайове воплочыля „Лемка”, часопису что был гейбы континуаций предвоенного сандецького, з тым же не дорастал – бодай од едиторской стороны – тамтому (Австрія мала свою марку!). Редагували го до 1939 рока Василь Тиліщак, Тимофій Громосяк та М. Трохановский. Діяньном іх являл ся тіж од 1935 рока Календар „Лемка”.

До спілпрацы, так однісні американських, як і крайових – креницьких видань закликано очивидні Івана Русенку. Уж в перших Гунянковых видањах прочытаєме його верши, а частійше ішьці стрічаме Русенковы рисункы. Русенко, хто бы інчий – як тандем, то тандем, без взгляду на Вельку Воду – є ілюстратором Гунянкового букваря. Мам охоту звернути на него дакус векшу увагу, бодай через тот факт, же красні о ним пише... істинний Українец Ярослав Бретун, што знал Русенку особисто (по переселінню на Україну), вчыл з ним разом в єдній школі. Вперто цитую, як і попередньо, в оригіналі, по українськы (рівні добрі міг бы-м того подавати переведенным), жебы вказати деякым нашым псевдо-Лемкам, што в „Наšым Слові”, або „Ватрі”... плюют на Русенку за то, же він nibы оплювал Україну (а не нарваных Українців) – як видит го акуратні Українец, в українській мові пишучы:

(К)оли береш нині в руки „Карпаторуський буквар Ваня Гунянки” виданий (...) 1931 р. в Америці, вникаеш в художне оформлення його Русенком

то думасши: Та хіба це той самий Русенко? (...). Пригляньмось ближче, що дають автори діткам свого краю. Ось перша сторінка: стадо овець, якась стара дерев'яна хижка, обора, смереки, гори. А з-за них ясна зоря запала. Та так сильно, що вівчар аж очі прислонив. Довкола того сяйва ми читаемо: „Дивная новина”. Ніби сама різde'яна колядка дзвенить. І сповіщає, що вік новий народився. Прокидайтесь мілі збідовані горяни! – кличе.

Поряд з алфавітними буквами йдуть знаряддя щоденної праці на Лемківщині: сокира, серп, ніж, ножиці, дерев'яна голка з грубобою суканою ниткою. Звісно, що дітей треба вчити любити рідну природу, що їх оточує, тому в букварі стрічаємось з бузьком, шишкою на голці сосни, довбаним вулуком з бжолами, гірську річку і мостик, що єднає два береги. І лемківську хату. А користуватись дарами природи – навчає художник Русенко – це велике свято: хлопчик єсть черешні чистими руками і в чистому, підкresлено – святочному одязі.³⁹

В Гунянкових календарях являють ся одтворені Русенковом рукою лемківські персонажі,toty історичні, що жили меже нами, вошли до нашої літератури (головні за причином тих же двох творців) – Амроз (Ковач) і Петро Павлик⁴⁰, дротар зо Шляхтови. Тым самым живут они до днес. Таки, які були. Однакає того преконання? Вшыткы мы, знаючи з портеретів... Пілсудського, кед посмотриме на Русенкового „Дзядка” – можеме без зайніння повісти – Русенко був артистом! Одтворити фізіономію кілкома потягнінами олувка так вірні – то штука! А кед сме при політъгній сатирі, при Пілсудським – быв він, тіж враз з Масариком (Татічком) дост улюблена темом Русенкової творчості. Пізрийме на єден з образків: Дзядек, обкрочнувши вальбію, тримат на мотузах штырі пацята, які втічут му во сіштырі сторони. Підпис:

— Псякрев! Цо съвіне, то съвіне! Насыпал пельне корыто польской культуры, а не хром жрицъ.⁴¹

Або другій образок – Дзядек бесідує з Татічком, што гласкат по голові малого човечка в чугани. Діалог:

Дзядек: *Цо то, моциумпане, за чловечек?*

Татічек: *То ма бить, аспонь, Лемко!*

Дзядек: *I чо он хце од нас?*

Татічек: *А хце, аспонь, од нас конституціе і руску школу, а іщи таки малы клюю.*

Дзядек: *Батем, моциумпане! Паціфіковаць го!*⁴²

Але така сатира могла преходити в далекій Америці. Ту, в II Річ-посполитій редакторам, авторам публікуючим в креницьким „Лемку”, в календарях „Лемка” мус було тримати язык за зубами. Як добре знаме, а як найкрасше передає того руска пословиця: *Тише едешь – дальше будешь.* Робили нашы небожатка што могли. Помагал і Русен-

³⁹ Ярослав Бретун, Учитель з Лемковини (підрозділ: *Дивная новина*), Львів, 15 лютого 1990 р. машинопис, с. 2.; допис Я. Бретуна: Учитель. До 100-річчя І. Ю. Русенка надруковано тіж в газеті „Надзбручанска правда”, 3 лютого 1990 р., с. 7, але о цілко інчим змісті, якого машинопису не посідаме.

⁴⁰ В метриці біль запиасний інакше, але менша з тим, ми знали го яко Пав-ліка и так сме го звали – пиши о ним В. Гунянка: Петро Павлик [в:] „Кален-дар Ваня Гунянки на 1930 год”. Вид. „Лемко”, Philadelphia 1929, с. 64.

⁴¹ Там же, с. 117.

⁴² Там же, с. 125.

ко. Окладинки видалих альманахів окрашують його малюнки, серед шпалтъ являють ся цінны рисунки з великого циклю, названого пак, хыбаль одредакторско, *Стародавны лемківски тыты* (континувал го буде Русенко долги рокы). Ярослав Горощак повіст о ним мудро і гарді:

(...) Попрез тот цикль входиме в съвіт, в якым Русенко жыл, а якого уж гнеска нес і не буде. Разом зо своім рисовниковам одышол на все. Русенко нам вратувал од забыття частку того съвіта і пренюс до наших часів.⁴³

Частку, фалат того съвіта вратувал Русенко для потомних во своєму пречудовим „Вертепі в Карпатах”. Драма тата, написана початком 30. років, опублікована першы раз в 1934 році стала ся одраз облюбленницом народных сцен. Грено ю в Старым Краю і в Америці... Грено ю аж і товды, коли нас в Лемковині не стало, на землях выгнання (зробили то Бортняне в Лісци, в... 1956 році; сучасні одограл *Вертеп в Карпатах* Театр Стоваришины Лемків, одзначаочы 100. річницю народжыння Учытеля). В своїй драмі вчыл Русенко – через теплу розповідь Бачы Югасам – кохати свій край. За горяча вчыл цінити то-то што сме посідали, до гнеска вчыт носити туту вартість в душах:

Горы наши, горы наши,
Горы наши Карпаты –
Никто не зна, никто не зна
Кілко вы в нас вартате.⁴⁴

Преконаний ем, же тоги слова, вплетены в народну пісню *Я до леса не піду* сут власныма його словами. Не тямиме сой того на штоден, як не тямиме, же прекрасна, една з найкрасших пісень якы вродила Лемковина, *Полетіл бы-м на край съвіта*, то діло Русенки.

Являют ся Русенковы вершы, завдяки котрым придал сой в народі meno Учытеля:

Хоц маме кріпкы руки,
Хоц маме добре здравя,
Без школы, без науки
Мудрійши нас задавят.⁴⁵

Являют ся історично-патріотичны вершы, як тот „На Лемковині”, якій по далеких роках стане ся лемківским гымном⁴⁶, што нюс го буде по рідним краю, по землях выгнання, аж і за Вельку Воду Ансамбль Пісні і Танця „Лемковина”.

Припомне ся Русенко як лірик:

На Кычери дуе вітер студений,
Шумят, стогнут вершкы ялиц зелены;

⁴³ Горощак Ярослав, *Іван Русенко. Вершы. Байки. Рысункы Вертеп в Карпа-тах*, (выданя в 4 зошытах), Стоваришина Лемків (1990), с. 45.

⁴⁴ Ту за выданьем: „Наша книжка”, Юнкерс 1945, с. 163.

⁴⁵ Русенко, *Треба нам науки*, [в:] Календар „Лемка” на звычайный рок 1935, с. 96.

⁴⁶ Музыку до того верша написал Ярослав Трохановский, подібні як до двох інчых Русенковых текстів – *Глян Боже оком* (з „Вертепу в Карпатах”) і *Мы бідны, уж з діда, праціді* („Лемкы”). Я. Трохановский од дітінства быв вельким любитељом Русенковой творчости, пак рецитувал вершы і байки Учытеля при каждой нагоді, аж і, як гудак, на... лемківских весілях. Очывидні і на выступах „Лемковины”. Мотто з Русенкового верша: *На Лемковині // І в Талергофі // Невинна кров проліта // Най в наших серцах // На все остане // Памятка вічна і свята* было похоснунаване на легітимациях Почесний член „Лемковины”.

Мете сънігом по полянах вітриско,
А ядлівці ся кланяют пренизко.
(...)
А дороги уж не видно, ни села,
Сънігом буря вшыткы стежки замела.
Жывой душы ніт на дворі, і птахы
Поховали ся пред вітром під дахы.⁴⁷

Гейбы люта зима надыйде II съвітова война. Хоц на Лемковині (поза Дуклянськым сідлом) не буде она так страшenna як перша, змінит барз жытia населенія. На кілко змінит Русенкове жытia? Дале буде выконувал в школі свою працу учителя (в тым – здає ся – од 1943 рока на нашым уж селі, в Боднарівці). Як тата праца буде вылядала, на кілко окупант нашмарит свою волю і однісні шкіл? Знаме, же до голосу дійдут товды пронімецкы елементы, в нашій, недавно міцно лемківскій Креници окупант милостиво дозволит на основання українськой учительской семінари. Як же буде на „Русенковым острові”, недалекым од Сяну, од давна penetruvаним через українских народовців? Не знам на то вычерпуючу одповісти, не мам однісні того нинякых джерел (а глядати іх не нам уж коли). Мож лем допущати, же дефінітывній волі і силі мусіл ся дакус подати і Русенко. Може і мусіл вчыти в школі німецкых съпіванок, на што вказувати годен находячий ся в його домашнім архіві готыком друкуваний съпівник⁴⁸, з одручным написом на окладинці – *Russenko (sic!)*. Та же в души не подал ся ани кус, переконуют нас спомини М. Дзіндзя:

На весну 1941 року через наши села посунулася масса німецкых войск, што готовилися до нападу на Советский Союз. (...) В том самый час Русенко отважился написать по-німецкы и то готичным шрифтом на воротах и стінах стололы: „Планнны мир ліпший од добрай бійкы“; „Не роб другому, што тобі не міле“; „Еден здоровий хлоп вартат больше, як десят хворых королів – калік“ и еще яксы другы выражения, уж не памятам якы. Я сам виділ, як німці читали туто напись, а потом о штоси спорили меже собом. Надышол офіцер, прочитал и казал солдатам стерти написи. Як тилько тата группа войск выїхала за села, а пришла друга, Русенко уж написал новы написы.⁴⁹

Война, Німці не выявили ся найстрашнейшы в тым страшным часі. 1945 рока за втікаючыма Німцями ішли „братя“ Рускы. Так, без цитувальника іх мал од давна наш народ. І так, як братів, стрічали іх наши Руснакы тепер. Та выявили ся післанцями з пекла. За польско-совітским „договором“ агітували на выйзд до Союза. Барз того штимувало Полякам, іх підпільны організаціі, а найчастійше обычны банды помагали вынести ся *Русінам* з отчого краю. І о кілко тата поміч была паскудна для меджуючых з польскыми наших сел (напр. Білцарева, Богуша, Крільова Руска), але все ішы маючых опертя од полудня, од материка – на „Русенковым острові“, на селах, розтраченых серед польского моря была она, тата поміч рішаючом о жытю або смерти:

(...) Банда з ліса переказувала, жебы наши люде выносилися гет на Україну, и уж на наше село было дакілька нападов з рабунками и побитъю людей, а єдну жену банда убила на смерть.

⁴⁷ Русенко, Зима в Карпатах, [в:] Календар „Лемка“..., с. 127.

⁴⁸ Kernlieder für die Woltschule, Leipzig 1938.

⁴⁹ М. Дзіндзьо, Вспомини..., сс. 100-101.

— Што вы нам дорадите, Русенко? Треба ся записувати на выїзд, як банда каже, ци ніт? — просят його люде.

— Самы⁵⁰ знатае стару приповідку Там добрі, де нас нее, значыт, де бы чловек не был, все ся му буде здавала, же деси в другым місци буде му ліпше, лем нігде не буде му так добрі, як в тых сторонах, де він ся вродил. Так знайтэ, моі дорогенъкы, *де бы мы не поіхали, як бы мы там добрі не заікыли, а все нам буде бракувало той рідной земличкы, де мы ся вродили, де мы выросли. То уж в нашій кырви, мы привыкли до нашой Лемковины зеленої, до наших гір і лісів, до нашого ґрунту, на якым треба тяжко робити, але він нас выкормит!*⁵¹

Та мус буде вішыты рідну земличку. Боячы ся о жытія, підуть одтале вішытки, до іменту.

(...) Єдны вмерлы, што в могилах,
На вікы остали.⁵²

— повіст Русенко, кед піде зо вішыткама. Медже тыма вмерлыма останут його нянью, австрійскій юлан Юрко Русенко, што вмер в 1938 році і мама, што одышла на тамтот сьвіт о пят років, в военний час 1943-го.

Піде „в Росію” Іван Русенко зо своіом уж родином, зо женом Марійом та з двоіма діточками – Борысом і Надійом.

О своім часі не рюк ём нич о власно-родиным Русенковым жытю, а того прогалином лишыти не годен. Коли ся оженила Русенко? Пізно, барз пізно, уж по чотырдесятці. А коли докладнішэ? О тым судити лем можеме. На основі... съвідоцтва народжыня його жены, котре выберала 1 марта 1932 рока – ачий для потребы шлюбу – в грекокатолицкым парохіальным уряді в Костарівцах (там ся вродила 3 мая 1905 рока). Велью помочы нам годно і съвідоцтво народжыня моладшай дітіны Івана і Маріі, дівочки Надії (хрещенай – Надежда, Любов), выдане 3 листопада 1934 рока, підписане Александром Прислопським, парохом Красной, інформуюче, же Надія вродила ся 10 мая 1934 рока. Медже тыма датами – 1 марта 1932 і 10 мая 1934 рока вішытко найважнійше родинне Русенків ся „подіяло”. З тым, же дату шлюбу мус пересунути да где на конец квітня 1932-го, бо в мясницях з ним не встигли (кед добрі рапаху, 1 марта зачынал ся акуратні Велькій Піст). Первірдний іх – сын Борис был старший од свойі сестричкы, найвыжшее о неціль два рокы, може лем о календарьовій рік. Потверджат ся тово в деякай мірі і за съвідчынью Ярослава Бретуна:

(...) До школы ходило його двое дітей – хлопчик Борис і дівчинка Надя. Я ёх учів – добрі діти були.⁵³

...І кед сме уж на Україні, останме ту. Хоц прикро ту оставати (не розумій мя зле, Україно!). Так, як і прикро было Русенкови. „Так”?... Ой, Йому было велью прикрійше. До безконечной туги прилипла і окропечна нужда. Гварят, же в рідnym kraju і тернина не коле, же і вітер не студений, же своя біда, то не біда. В своім kraю поратуеш ся хоц-чым, споможеш ся хоц-кым. А ту біль душы і скорч

⁵⁰ Одтale передаю текст сучасным, а не америцко-союзівским правописом.

⁵¹ М. Дзіндзьо, *Вспоминь...,* сс. 103-104.

⁵² Іван Русенко, *Rik 1945*, [ту за:] Олена Дуць-Файфер, *Ци то лем туга...,* с. 45.

⁵³ Ярослав Бретун, Учител з Лемковини..., с. 1.

ямки ся не кінчыт... Та кед дуркат іщи серце в грудьох, жыти треба, двигнути горі русначу голову і... засыпівати сой. Спомином рідного краю розвести похмарены дни:

Там мі ліпше било –
Як єм был за водов⁵⁴,
За пінязі-м купил,
Без пінязи продал.⁵⁵

Спочатку виділо ся мі, же в Русенковій *Съпіванці* є блуд. Бо як годно ліпше быти, што то за гандель, кед за пінязи ся купит, а без пінязи продаст. Аж пак єм дізріл похоснувану Русенком народну ачий філософію. Кед стати человека продавати без пінязи, дарувати, спомагати дакого – адде правдиве богатство.

І буде Русенко дарувал людям богатство. Богатство души, знань. Кед покличут го за учителья в Королівці Борщівского району, Тернопільської області, де оселено коростенчан – буде учительом дале покликаним од колыски. Так як недавно малым Полячатам, так тепер малым Українчатам ай Лемчатам серед них буде оддавал цілий свій талант, бо дітина то чоловек. І материял на Чоловека... Спостерегшы, же дітині тяжко дашто зрозуміти, часто зо змучыні, тіж і голодом, кликал буде на поміч... свої неодлучны гушлі:

(...) А коли не один Івасик у першій парті неуважний, а більше з-поміж 45 пар оченят починає відвілікатися в класі, учитель помічає втомленість своїх вихованців. На допомогу приходить скрипка – супутниця в дисциплінарній справі. Вона – тут же, під руками, на столі. І тільки смичок торкнеться струн – клас завімрає. І злітають, мов на крилах, дитячі голосочки.

У горах Карпатах, ой там би я жив...

I коли скрипка замовкне, чується голос учителя: — Отут, діти, в підручнику, на 25 сторінці...⁵⁶

А вшытко того серед негоячого ся болю, серед страшенної нужди. Кед пізрити на знимку ⁵⁷ з перших років на чужыні, з Русенком посеред діти – вшытко єдно дост радісных, полнолиціх – аж жаль серце стискат на видок лица Учителя – гейбы го з лягру тілько што пустили... Пустили? Адже він в ним бы! Бо лягром для него было лишати ся поза Лемковином. Тота тереньова колька сідила в ним, хоц знал, же інчого выходу не було, же не з власного забагніння нашол ся ту...

Так як старий приятель з нерозлученої роками двоїці, тандему – Ваньо Гунянка. Хоц тот же приятель дал му до рук шувну несподіванку – видану тілько што в Америці „Нашу Книжку”⁵⁸, де помістил Русенкову творчіт, зобразив в гейбах, невельку (50 сторін), але барз препрезентацийну антологію – не годен му выбачыти, же переселил ся він до Союза (1946 р.) з власной непримушеної волі. Злостило го, іритувало таке поведіння. Поведіння Лемка! Котрий дале мал бы тягнути враз по-

⁵⁴ Водом зове ту Русенко Сан, так як звали його селяне; видно то в „кальварийских“ Русенковых вершиах, зрештом в дальшій часті *Съпіванки* являт ся Сан.

⁵⁵ І. Русенко, *Съпіванка*, верш дотепер нігде не публікуваний, ту подає ся за машинописом.

⁵⁶ Ярослав Бретунь, Учитель. До 100-річчя І. Ю. Русенка [в:] „Надзбручанська правда”, 3 лютого 1990 р., с. 7.

⁵⁷ Знимка підписанана: Учні ІІ „Б“ класу Королівської НСШ 1947–48 н(авчальний)р.

⁵⁸ „Наша Книжка“, печатано в типографии Лемко-Союза в Юнкерс, Н.Й. под редакцием Д. Ф. Вислоцкого, 1945 р. (511 сторін).

чату скыбу. Там, де то можливе, там, де ся даст – лем бы для добра рідного загона... Тымчасом... І не здержал Русенко:

Знам Гунянку з давен-давна,
Може уж да-с сорок років,
Знам го з права, знам го з ліва,
Знам го і зо вшыткых боків.

(...)

О, і тепер знам Гунянку, –
То уж не тот, що был раньше;
Зніцуваний на ізナンку,
Лемко з него штораз планьший.

Не познате уж Гунянки,
Ни в Юнкерсі, ни в Пассайку,
Заміст сюсів взул валянки,
Заміст ковта, вділ фуфайку.

Всім, в Ню-Йорку, ци в Канаді,
Най не буде того дивно.
Лемкы ся остали в заді,
Лем Гунянка прогресивний!⁵⁹

Правда, медже нима іскрило все, іщи в сандецкым „Лемку”, але для добра справы треба было сой заєдно пращати (одкале же я того знам?). Для добра справы. І для збереження чести.

Ой, як же наш Учитель о тоту народну чест дбал. Од начатків, коли то Лемкови з „Вертепу” вкладат до уст такы слова:

Дякую за чест, и принимам выбор. Але тепер мусят вшыткы слухати што розкажу, і в порядку заховати ся, штоби мы Руснакам ганьбы не зробили.⁶⁰

Не забуде о чести Руснака і ту, в Україні. В – виділо бы ся – цілком прозаїчних ситуаціях. Призрийме ся такому кадрови:

*Пам'ятаю такий випадок: біжучи по вулиці, я висякала ніс на землю, не користуючись хусточкою (це було в 5 кл.). І. Ю. Зупинив мене, відів в сторону і сказав: Так не культурно, бльше не роб так. Вос-си хусточку і користуйся хусточков. Ми лемки повинні бути культурні (Русенко рюк ачий „быти”, та най там...).*⁶¹

І як Тя, Русенку, не кохати?! Як Тя не звати Учителом?! При вшыткых інчих прикметах духа, за народном приповідком – мудрим як волк (бо волк сой не даст кривди зробити):

(...) Любив мовчки спостерігати, вивчав членів педагогічного колективу. Враження про них тримав при собі, не спішив йти на відвертість в умовах тогочасної дісності. Може, відчував, що ним цікавляться кагебістські службовці. **Був, як мисливець, обережний.**⁶²

Обережний як мисливець – барз ся мі тово подабат. Та мам в диспозиції цінний матеріял, який вказує, же Русенко – правда, уж по смерті Сталіна, але в часі барз іщи тяжким, на долго перед ХХ Зъїз-

⁵⁹ І. Русенко, Гунянка, верш сигнуваний 1947 роком, не знам ци публікуваний, ту подає ся за машинописом.

⁶⁰ І. Русенко, *Вертеп в Карпатах*, [в:] „Наша Книжка”, с. 181.

⁶¹ М. Сенько, І. Ю. Русенко – великий вчитель Лемковини, с. 6.

⁶² Іван Русенко живе в моїй памяті, машинопис з 4 липця 2001 р., підписаний: Іван Романович Пугач /70-літній пенсіонер, колишній директор Королівської середньої школи.

дом КПСС 1956 рока, коли то Хрущов виголосил славний реферат потупляючий Батька Народів – потрафил выповісти:

Ми як на сміх, боремось за ідейність, атеїзм, за пару десятків років хочемо поробити всіх безбожниками, а людськості, доброти ми не прививаємо нашим вихованцям. (...) (з листа І. Ю. Русенка від 10 IX 1954 р.)⁶³

- выповісти уж не лем з позиції Лемка, а і з позиції загальнолюдской. Отже не мож зашмарити Русенкови, же був – як то гварят Поляки – „zaściankowy”. Потверджат того тіж цитуваний вище Іван Пугач (см. припис № 62), коли по описаній Русенковій обережності съвідчыт:

Але цінів учителів, які проявляли національновторче і мистецьке обдарування.

Цінил Русенко культуру кожного народу подавану розумно, не заборчо. Тоту гейбы метаморфозу (гейбы – бо не була то метаморфоза, лем проявлення природнього думаня в новій жытьвій ситуації) днешні нашы „гейбы-лемки”, публикаторе „Нашого Слова” і „Ватри” – прібуют Русенкови (оплювавши го передше дурно, бздурно, примітивні) приписати таке адде:

*Іван Русенко, коли поїхав на Україну, то цілковито змінив погляди.*⁶⁴

Одповідаючи на сесе „одкрита” в „Бесіді”⁶⁵, анонсувал єм лем съвідчыня – цитат, о котрим єм повід: ...зацитую. Але не ту і тепер, бо пред нами е выданя Русенковой книги – альбому. I з таким смачком не буду выходил „пред компанію”, адже товдвы стратила бы ся ціла съвіжіст выданя. Діждайте товдвы дакус, потерпте зо два-три місяці, а прочытате. Діждали сме ся, чытайме:

*...Але ніяк не хотів примиритися Іван Русенко з тим, що він українець за національністю. А виявилося це тоді, коли я склав список вчителів школи і в кожного особисто питав про національність. Я не українець. Я – лемко. I батько мій лемко. Щось більше не можу сказати. Так с – мовив Іван Юркович. – Завжди згадую, розумію і високо ціну дух рідного краю. Він дає мені силу.*⁶⁶

Давал Русенкови дух рідного краю силу до посліднього дыханя. В тюрмі народів неодмінні съвідчыл Учитель свое національне „я”. Не якысе енігматичне, пост-гунянківске, в рамках „рускости”, ци аж „рускости”, не в якісым совокупліні з українскістю, а – зъвіданий виразно о націю – в сопоставлініо: Я не Українець. Я – Лемко. На нецілі три місяці перед смертю потужыл го словами:

Кед єм родил ся Руснаком,
Не прейду в інчу націю.⁶⁷

⁶³ Ярослав Бретун, *Русенкова скрипка*, машинопис, стор. 6

⁶⁴ Федір Кузяк, *Витай, Редакція Нашого Слова*, „Наше Слово”, № 17 2009; Федір Кузяк, *Купив тай прочитав*, „Ватра”, № 2 2009; в тыжденнику „Наше Слово” являли ся свого часу цілком приступни дописы на тему І. Русенки (як спомини М. Дзіндзо). Та трафляли ся і такы, як обшырний куріозальний допис Михайла Шумады *Моя перша зустріч з Іваном Русенком* (НС, номери 38 і 39/1992, „Лемківска Сторінка”). Тота перша зустріч полігат на тым, же автор взял до рук „Нашу Книжку” (славну „лемківську біблію”) – числячу 511 сторін, в тым 50 сторін Русенковых творів – і приписал авторство ціlosti... Русенкови.

⁶⁵ П. Трохановский, *To не так, Панове!*, „Бесіда”, № 3 (114) /2010, сс. 12-13.

⁶⁶ Іван Пугач, *Іван Русенко живе в мой памяті*, сс. 1-2.

⁶⁷ І. Русенко, *Боднаровяне*, [в:] „Карпаторусский Календар 1960”.

І до посліднього дыханя тужыл превеликом тугом за рідним країном. Серед остатнього свого літа вибрал ся до Борислава, де жило шувні нашых люди, тіж його єдносельчан, але передовшытким зато – бо там були уж Карпаты. Не його, але подібны... *Повідали мі наши люде в Бориславі* – як кінчыт свої спомини Дзіндзьо – же Русенко ходил до ліса і долго там бродил в самоті і задумі.⁶⁸ Пак надышла зима – мачоха... Хоц і преця серед ней годна жменька щестя быти. Близькыт ся Велия, Різдвяны Свята, Новий Рік, а дораз по ним – ден його народин, округлых – сімдесятих... Сіл гу столу, – же 3. січня то було, – взял перо і черкнул:

Моя отчизна – Лемковина:
Зараз за Саном, як за плотом...

Кед бы я мал, люде добры,
Шапку-невидимку,
Поіхал бы-м зараз дохыж,
Хоц лем на хвилинку.
Посмотрити на ту хыжу,
На тот берег, на ту воду,
На то село, де-м ся родил
І де-м іграł замолоду.
Посмотрил бы-м на Кычерау,
На Порубы, на Чершлины,
Серце бы ся радувало
На вид рідной Лемковини.⁶⁹

Та шапки-невидимки не мал. Не порадувало ся уж серце на вид рідної Лемковини. Престало быти. Вмер Іван Русенко 10 січня 1960 рока, пят дни не доживши до 70-ох років. На інфаркт, несподівано, гейбы з ничего-нич. Гарда смерт для поети. Кед годна гардом быти смерт... А може, вшытко єдно?! Не лем за віруваньом Церкви. Повідат ся бо – поети не вмерают.

Ци кождий? – задати бы єдно з остатніх звіддань, завершаючи, сумуючи житьову і творчу дорогу Івана Русенки.

I так – музук, художник самоук, поета, байкар, сценариста лемківських і циганських весіль, і різдвяних вертепів, ілюстратор книжок, фанатичний зберач лемківських народных пісень, учитель і безконечні люблячий сын своєї Лемковоини – адде, гнеска, Іван Русенко⁷⁰ – приведу остатній раз уж, тепер по лемківски, слова його поклонника, Українця.

Што же товды нам, Лемкам, речы на завершыня? Не будеме доповнювати перечислення (з котрого видно над выраж, же в основным слові о Русенку не повіли мы о вельох його фасцинациях⁷¹, дінях, трудах; цілком вычерпуючи о нашым Учителю, бодай на днешній ден, повісти і так ся не даст). Зосередити треба увагу на фундамен-

⁶⁸ М. Дзіндьо, Вспомини..., с. 107.

⁶⁹ І. Русенко, *Моя Отчизна*, з аднотаційом: *Остатній верш Івана Русенка*, [в:] „Карпато-русский Календар 1965”, с. 109

⁷⁰ Ярослав Бретун, *Учителъ з Лемковини...*, с. 5.

⁷¹ Хоцько з захованім його рукописним словничоком) і которым посвятил шувні творчости, так через рисунки як і писане слово, з начальными: *Я вас люблю, як і своїх... („Лемковина”)*

тальних факторах, котри задекидували о винесінію Івана Русенки на лемківський престіл, вчynили го найбарже улюбленим нашим поетом, хоц... поетичним талантом перевершал го в історії неєден.

Наша ведуча літературознавець, Олена Дуць-Файфер зове Івана Русенку *властивим творцом писаного языка Лемків*⁷² і хоц не меншу ролю приписує Ваньови Гунянці (і хоц памятат ачий о заслугах Йоана Прислопського сперед віків), акуратні Русенку ставлять на першим місци, oddає му тuto великопочесне звання: *Primus inter pares*. Пишучы же о сандецкым „Лемку”, де Іван Русенко зачал публикувати, повідат, же було то часопис, котрий сполнил істотну функцыю в історії Лемковини. Його появліня ся і штырірічне істнування в біжуцьким чытательским обігу вызначат переламний момент в переходжыню од загальногалицко-руской культурowej перспективы до съвідомого, програмового формування лемківской простори культуры.⁷³ Очывидні, треба нам памятати, же од писаного языка, до кодифікуваного далечка ішы дорога, та tot остатній дозріват акуратні через творчіст в даным языку і треба на то цільх поколінь. В лемківским припадку процес тот завершат ся аж за наших часів. Сукцес, по великій часті слушні, приписуєме собі, видячы заправды – тіж слушні – час што пред нами шлідувал, як час спомненого дозрівання, як епоху в ретязі которой остатнє огниво доложыли мы. При чым видит ся нам, же таке огниво в білій горячости не важыл ся выклепати никто пред нами. Не тямиме, не знаме о таким, же пятдесят з гором років тому не хто інчий як Русенко написал: **Нашу лемковску бесіду треба зреформувати, впорядкувати и усталити єднакы граматичны формы и єдностайний правопис.**⁷⁴ Прібувал монітувати до Лемків – філологів, та час был нияк не на часі.

Повіджене в вышнім акапіті вшытко єдно не грат ведучой ролі в выкреуваню через потомных Русенкового місця в нашым минулым і днешнім. Нарід – так як „летит” – не занимат ся культуротворчыма процесами (хоц сам іх спілтворт), не застанавлят ся над якысом кодифікаційом. Нарід є консументом, чытательом, а ішы в некшій мірі слухачом (односит ся то особливі до давнішого періоду), одберат, або не одберат, принимат, або не принимат подавану му пожыву. Русенкове слово, просте, зрозуміле, свое і до того прекрасне – трафлят до лемківских сердец, впинат во іні своі корінчыкы... Та споможме ся ту словам літературознавця, зацитуйме широко:

Горячым вершуваным словом, міцно заантажуваном патріотычном ліріком, в котрый богато выкорыстувал стылістычны засобы реторики, вчыл Іван Русенко любови і пошанування для рідных вартости. вказуваал іх цініст і красу. Взором наших великих будителів попередньої му епохи, будил патріотычны почутя в народі. Одтale такій декларатывній, явні агітууючій, закликовій тон тых вершів. Заміщены на сторінках лемківской періодики, початково лемко-союзівской в ЗША, редактуваной і выдаваной през Русенкового приятеля, Ваня Гунянку, потім в країзовым „Лемку”, промовляли до лемківской

⁷² H. Duć-Fajfer, *Literatura lemkowska...*, с. 67.

⁷³ Там же, с. 294.

⁷⁴ Писмо старого Лемка. Лемковска бесіда – рукопис недатуваний, час його виникніння треба однести до хінця 50-ых років, бо спомнат ся в ним „Наше Слово”, яке – за словами автора – ігнорує нашу бесіду.

громадскості своїом чистом лемківском бесідом, простом формом і благородном ідейом. Хоц заангажуваны, преполнены дидактизмом, часто полемічны ци оскаржаючи, не сут они лишены ліричной красы і артистичной цінности. Обдарений правдивым літературным талантом, не попал Русенко в вершомазництво, оборонил літературний рівен своїх вершів аж і при так міцним ідеовим заангажуванім. Старчыт лем прочитати бодай найкрасашій лірик Русенкы "Лемковина", жебы разпознати правдивого майстра пера. Так короткой і цільной, потрясающей своім реалізмом і правдом характеристыкы Лемковини заміщено во вступній описовій часті, полученой з прекрасным інвокацийно-декларативным вызнаньем сынівської любови до той землі нее більше в нашій літературі. Верш тут ест правдивым майстериштыком, для Лемків порівняльным з Міцкевічом "Інвокацийом".

О великым таланті пера съвідчат тіж Русенковы байки. Хоц выкорыстуют они найчастіше знаны мотывы звір'ячай байкы, то іх лемківскій кольорыт ест не до підробління. Осігат го автор при помоцы барз трафні введеных, зо знавством выкорыстаных стилізуючых середків. Сут то топонімы: вішытки байкы діют ся деси "В наших горах – гев в Карпатах", Ту, як Угрин і Лабовец", в Репеди, Ганчовій, Гладышові, Смереківі, ітд. Прекрасні підносит лемківскіст байкового простору бесіда так наррації, як і героів, з найбарже тыповыми, специфічными высловами, зворотами, словами. Бесіда приписуе часом тіж героів до окрісленых етнічных реліїв. В Русенковых байках ягня бесідує по лемківски, волк по польски. Часто в аргументації, в тыпових захованях, в психіці героів находиме характеристы приметы лемківски, польски, жыдовски, українски. В том спосіб заходить осаджыня універсалізмів в добрі нам знаным просторі.

Не меншій артизм і вычутя літературной формы при введініо універсаль-ных мотывів в уконкретненій лемківскій съвіт выказуе тіж знаменитий "Вертен в Карпатах".

Інчым творам не мож тіж одмовити літературной вартости. Прото іх ідеова вымова ест зміцнена, выражайши в прецизії. А діла і справы, до якых кликал великий Учитель были прагніньями, котры трафляли в душу народу, будили його дужыня і надії. Хоц в Русенковых вершах часто явили ся болячы проблемы – темнота, біда, слабість, незгода Лемків, хоц нераз споминаний был міцнійший сусід або сусідове, то николи не по то лем, жебы одобрати надію. Протиені.⁷⁵

Інтересным, думам, буде приклікати тіж слово од страны той, што сподівати ся за долги рокы нияк не мож было, слово цілком обче, а преці тепле:

*Iwan Rusenko wyniesiony został do rangi narodowego wieszczę lemkowskiego. Zadecydowała o tym jego poezja: prosta, napełniona tesknotą i przywiązaniem do Lemkowszczyzny. Nierzadka w jego utworach nuta satyryczna nadaje jego poezji żywość i pełni rolę dydaktyczną. Rusenko uczył lud lemkowski poczucia własnej wartości, godności i wiary we własną niepowtarzalną odrębność. Dlatego też został za życia nazwany „Nauczycielem”.*⁷⁶

⁷⁵ Олена Дуць-Файфер, *Іван Русенко (1890-1960)*, [в:] „Лемківскій Календар” 2000, Стова-ришыня Лемків, сс. 94-100, ту;

⁷⁶ *Iwan Jurijewicz Rusenko. Wiersze*, (одредакційне вступнє слово), [в:] „Magury ‘90”, с. 51.

Заправды, ци сподівал ся Русенко кед кінчыл під директором Жепіньським сандецку гімназию, же по сто роках повідят о ним Полякы тепле слово, же його вершы перекладены на полскій язык взрят страниці польских выдань? Ци сподівали ся того мы, потомны?... Адже – як ём рюк на початку вступного слова до того выданя – *Русенко приписаний є та^кой выключно лемківскому творчому съвіту. Приписал ся му съвідомо і безграниці сам він, гейбы інчай – повіджме – універсальний, загальнолюдской для него не істнувал.* А вшытко єдно вышол дакус і поза наш съвіт. Бо добре зеренце, бодай і на каміню выплекане...

Та не буду ся уж шырил.

Завершу тото писаня подібні як вінчали свій труд наши переписчыкы святых книг пред далекыми століттями. Закінчу подякуваньм Господу і всім подвижникам Його – же дозволеным мі било выполнити што-м мал до выполніння. Не іде мі о сесых парунадцет карток тексту, під якым ся дораз підпишу. Іде мі о вміщену дораз дaleк Русенкову творчіст та, барже іщы (бо разтрачены творы выдал бы хтоси колиси) іде мі о документальне богатство з дорогы жыття Учителя, в посіданя якого мал ём щестя войти, а котре мал ём повинніст передати Народови. И же-м тоту повинніст сполнити встигнул – дякую Ти Боже.

Петро Трохановский

Верши

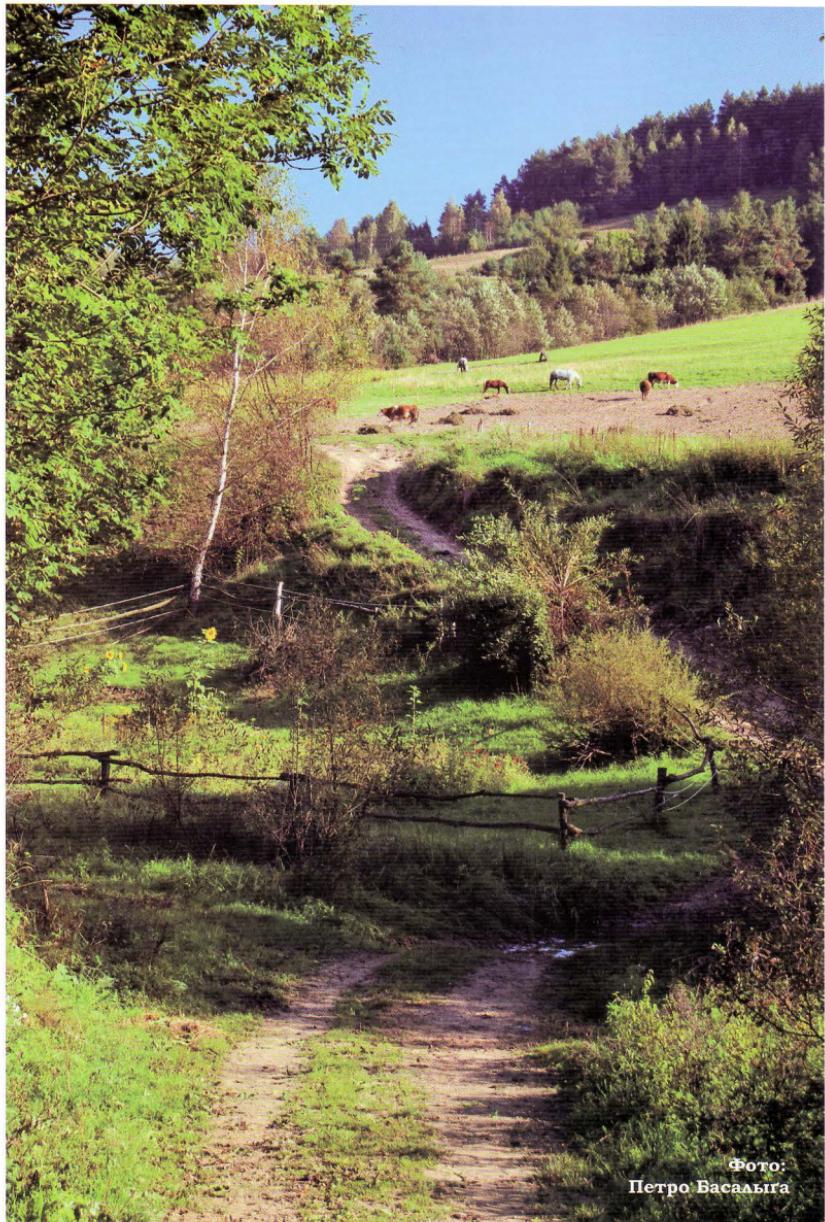

Фото:
Петро Басальга

Лемковина

Каменисты пути і потоки рвучы,
Березовы дебри і лісы дремучы,
Кычеры высокы, поляны зелены,
Пропастны ростокы, зрубы пороснены...
А школы маленькы, хыжы деревяны,
Діточки босенькы, люде застараны...

Темно в хыжи, смутно смотрят іконы на стінах,
Коло пеца бренчат мухы, гуси, куры в сінях....
Кус дерева за стодолом, на купі чатина,
Біда смотрит через выгляд – ото Лемковина.

Я родил ся твоім сынам – доля моя бідна,
Та люблю тя, Лемковино, моя мати рідна!
І хоц земля наша бідна, доля незавидна –
Не забудут моі очы тихых гірскихі ночі,
Ани серце не забуде, покаль жыти буде.

Бо ци-м годен позабыти нашу гірску красу,
І смеречкы, і поляны, де ся уці пасут,
І черници, і яфыры, ягоды, малины?...
Верабоже, не забуду нигда Лемковины!

Шумят лісы, грают пісні, гей – за давны вікы,
А яличкы ся кланяют смерекам столітнім.
Хмары плынут понад горы – тихонько, як гуси,
Понад горы, понад лісы – із Карпатской Руси:
Од Тячова, Ужгорода, през Гуменне, Пряшів,
Плынут гу нам мили хмаркы з вісточком од наших.
Ідут дале гу Щавницзи, през татрянскы турні,
През Шляхтову, Білу Воду – гет, аж гу Остурни.

А ліс шумит, пісню сьпіват і слухают хмары
О воли, о прошлой славі і о часах старых.

Там в ростоці видно село – далеко пред нами,
Малы хыжкы, стару школу і під бляхом корчму...
Сонце сіло за Кычера і вітер уж стихат,
Ліс спокійний пред вечером і легко оддыхат.
Роса падат, місяц зышол, тишина на селі –
Лем здалека чути граня циганьской капелі.
Я вас люблю, як і своіх, Цигане-Романе,
Вас голодных і обдертых, і споневераных.
Не мате свойой отчызны, нигде не признаны,
Лем любите нашы горы – бідуете з нами.
І бідны сте вы гудакы, без землі, без роду –
Як я люблю ваше граня! И вашу свободу!

Што в нас было

В нас была здавна своя страна,
 З діда-прадіда власний край
 І своя земля заорана,
 Зелены горы,
 лісы і боры –
 чудний край.

Быстры потоки і потічки,
 Поляны, луки серд гір,
 Узкы долины понад річки,
 А в лісах-борах,
 зеленых горах –
 всякий зывір.

Тыж были села доокола,
 А в селах полно хыж;
 В дакотых селах была школа,
 Церков, каплиця
 і склеп – крамниця,
 корчма тыж.

І жили в селах хлопи, жены,
 Нарід наш сельскій жыл,
 Хлопці, дівчата премилены;
 Хлопи і паны,
 были Цигане,
 хоц-хто был.

Лем земля была небогата,
 Для вшытых, реку, хліба ніт;
 Треба нам было дорабляти,
 Зменшыти горе,
 іти за море –
 в чужий съвіт.

В краю остали нянью стары
 І жена з дітми, в тяжкій час,
 А мы робили як сомары,
 Кости боліли,
 руки нам мліли –
 най то фрас!

А кед мы гроши заробили,
 Зас сме вернули в старий край.
 За пару років ся змінило,
 І в рідnym селі
 съвіт повеселі –
 як тот май.

Але недолго гарді було,
Бо настал страшний час.
Сьвітова война розгоріла
І нас в темниці,
на шыбеници
брали зас.

Рік 1914

Од гуку армат съвіт ся стряс,
Од кырви земля маіла,
Жестокій, грозний настал час,
Здолпала право сила!

На нашу землю пришли каты
З кырвавым мечом смерти,
Мадярска орда – азияты,
Штоб серце нам выдерти.

А гайдамацке дике стадо
На поміч ішло катам.
Доносом низкым, підлом зрадом
Нищить Лемка брата.

І жертвом гайдамацкой дичы,
Іх брехні підлой – явной
Пали невинны Сандовичы,
Достойно, чесно, славно!

Кривоприсяжны апостаты!
Янчаре! З вашой вины
Ішли в кайданах в казематы
Найлішь Руси сыны.

З больом глубокым, смутком тихым
До Талергофу ішли...
Уж без надії, без потіхи –
Як на Голгофу ішли.

Там жыття многы пострадали,
Іх душы сут ту з нами...
Лем тіла мертвы там остали
В могилах – Під Соснами.

І заплакали рускы діти,
Рыдали вдовы, жены,
За Русь ім пришло претерпіти,
За Русь были кривджены.

Най памят руских мучеників
Як сонце все нам съвітит!
Най кріпит в борбі серца нашы
І серца наших діти.

Не дайме ся!

Не выдусили нас всіх, каты,
І не вискали нам кров!
Як були нашы Карпаты –
Так будут во вік-віков!

На нашій землі святій
Жыеме тисяч літ:
І хто може сказати –
Же руских Лемків ніт?!

Мы свое маме, як і другы:
Своі звычай і бесіду,
І своі гунькы, своі чугы,
Своі съпіванкы, свою біду.

Своі кычеры і ростокы,
І свою брындзю, і свій сыр,
Жбыры, парі і потокы,
І кеселицю, і свій чыр.

Руснакы мы з діда-прадіда,
Будеме аж до смерти,
Дорога нам руска бесіда,
Не даме ей выдерти!

Не зіли нас Мадяре,
Ни Німці – Австриякы!...
Не згрызут целибатаре,
Ни інчы гайдамаки!

Культура наша не богата,
Бо сме в неволі ся родили,
А тепер нашого брата
Новы панове присіли.

Але мы ся не дайме,
Лем тримайме ся разом.
Най згода медже нами
Буде того доказом!

Лемківська пісня

Полетіл бы-м на край сьвіта –
Як вітер, што в полю літат, гей,
В гамерицкій край.
Лем жаль мі тя, моя хыжко,
Лем жаль мі тя, моя хыжко,
Соломяна – жаль!

Кой в нас превелика біда,
І не мож заробиц хліба, гей,
Мушу іхац в даль.
Лем жаль мі вас, моі верхы,
Лем жаль мі вас, моі верхы,
Зелененьки – жаль!

Ой, жаль мі вас, сейкы сивы,
Што-м вас плекал без три зимы, гей,
Ой, жаль мі вас, жаль.
Бо іначе бы-м поіхал,
Бо іначе бы-м поіхал
В гамерицкій край.

Ой, жаль мі тя, моя страно,
Де жыют з мамичком няньо, гей,
Ой, жаль мі тя, жаль.
Хоц в нас біда, та не піду,
Хоц в нас біда, та не піду
В гамерицкій край.

Шануйме свое

Лем хто жывий – най ся тримат,
 Надії не тратит,
 Покаль сут нашы Руснакы
 I Русь наша мати.

Треба лем все памятати,
 Што мы i Карпаты –
 То душа i тіло!
 Не даме іх, присям Богу!
 Не одбере нам ник того,
 Не одбере сиолом!

Лем шануйме вшытко свое,
 Бо свое – то святе,
 Свою віру i бесіду,
 Хоц i не богату.

Хоц проста наша бесіда,
 Та для нас дорога –
 Молиме ся том бесідом
 До Господа Бога.

Отец, мати бесідуют
 До своїх діточок.
 I дітина до родичів –
 Як уж ма лем рочок.

Бо бесіда всьо выповіст –
 I радіст на души,
 Вшытки болі i недолі,
 Аж ся серце крушыт.

Шануйме рускы звычаі,
 Лемківску одежду –
 Штобы од нашого краю
 Знати было межу.

На Лемковині

На Лемковині, в старым краю
Шумят смерекы і ялиці –
Побідну пісню они грают
Од Ужгорода до Щавниці.

I гремит хор Карпатских Гор,
В далеку даль гет плыне –
В Карпатах днес народ воскрес
I право його не згине!

Могучий хор Карпатских Гор
Най вітер несе во всі страны,
Най приде час – най уж і в нас
Здолтана правда встане!

На Лемковині і в Талергофі
Невинна кров пролята –
Най в наших серцях на все остане
Памятка – вічна і свята.

Лемкы

Мы бідны, уж з діда, прадіда,
То духом хоц будме богаты!
І чести не дайме здолтати,
А віры не зломит нам біда!

Мы темны – так гварят нелемкы,
То треба гу сонцю нам іти,
Бо сонце і для нас засьвітит.
Не будме все вколо потемкы.

Мы слабы, як гача до плуга,
То дружно ся берме до діла!
І буде в нас дораз міц-сила,
Лем треба спомочы друг – друга!

Нас мало – то в єдну громаду
Всі ходме і смотрме докола,
Быстрыма очами сокола!
Хто з нами враз іде – хто ззаду?!

Мы мягки – так гварят – як глина,
Гартуйме ся вшытки на груду –
В пламени науки і труду,
І стужат внет наша родина.

Треба нам науки

Хоц маме кріпкы руکы,
Хоц маме добре здравія –
Без школы, без науки
Мудрійшы нас задавят.

Бо хоц голову маме
І мозок в тій голові,
То мы не понимаме,
Што о нас дахто повіст.

Бо хоц і очы маме,
Видиме, як сонце сьвітит,
Лем вшыткого, як други,
Не можеме видіти.

Мы лем горе чуме,
Бо серце маме в груди,
Лем того горя ніхто
Ніколи чути не буде.

Хто нам другом, хто врагом?
Мы кождому вірили,
На мотузку нас вели –
Своїй не мали мы ціли.

І мы все бідны, голы,
Хоц маме кріпкы руکы.
Бо ніт в нас своєй школы
І своєй ніт науки.

Учте ся, Руснакы

Учте ся, учте, Руснакы,
Як інчы вчат ся народы –
Будем і мы мати
Своіх ученых даколи.

Та і нам треба буде
Дакога делегата,
Штобы пошанували
Люде нашого брата.

Штобы сме ся не крыли
Другым людям за плечы,
Лем наперед ся пхали,
Як де треба што речы!

Треба нам школы

Ваньо Березина –
Наш Лемко – повідат,
Што сьвіт, то єст школа,
А учитель – біда!

Я зас на то повім,
Березино, друже,
Же той „бідной школы”
Маме уж задуже!

Преця тота біда
Должший час нас учыт
І сквом науком
Мало не замучыт!

Хоц нас долго вчыла –
Все сме самы такы,
Як і пред віками –
Руснакы бідакы...

✿

Рускы школы нам потрібны
В нашым рідным краю –
Маме мы способных люди,
Най нас научают.

Біда лем нас все учыла
Робити, як волов –
Боже хран од той науки
І од такой школы!

Мы хочеме працувати,
Але лем на себе!
Най і Лемко, уж раз преця,
На верх ся выгребе!

Не будеме завсе темны
І мусиме мати школы,
Бо нам нашы суверены
На головах тешут колы.

Наша Лемковина

Нашы діды і прадіды
Засвоіли нам Карпаты,
Вытыгчыли полонины
Поставили власны хаты.

Землю матір заорали,
Каменисту, планну ріло,
Же так гарді выглядала,
Як чорнозем на Поділю.

Але в нас за долга зима,
Весна пізна, зимний климат,
То пшениця ся не вродит,
Бо морозу не вытритат.

Зато вівса і компери,
(Ту іх зовут „бараболі”)
На адзимку, кыселицу -
Люде мали все доволі,

Замножыли уці, козы,
Звычайно і грубшиі статок,
Змайстрували плугы, возы
І створили сой достатак.

Годували і пацята
Кролі, качки, куры, гуси,
Тай зажыли своім жытьем
На своій лемківскій Руси.

Нашы предкы тверды люде,
Руснаками ся назвали;
І звычайно рускы назывы
Своім селам надавали

Устя Рускє, Руска Воля
Руска, реку, Яблониця
І Дубрівка і Свіржова,
Ta і Руска тіж Ропиця.

Розмістили своі села
Меж лісами і борами
Долом хыжы окружены
Зеленыма кычерами.

Якій ліс выкорчували
Так і село называли,

Смерековець, Граб, Ліщыны,
Берест, Дубне, Вільшня, Ялин.

Нашы діды і прадіды
Знали собі раду дати,
Власном вольом і розумом
Засвоіли сой Карпаты

Заселили Лемковину
І культуру в ній створили
Ту застали лем вільшину,
А добробыт нам лишыли.

Люде ріжной масти

Сут люде ріжной масти
 І не вшыткы єднакы;
 Барнасты, серпасты
 Лісты, істы всілякы.

Сут люде добры, але мало,
 Сут і злы, як собакы,
 Сут хытры і коварны,
 Сут гарды і брыдакы.

Сут люде вірующы,
 Баптисты і мормоны,
 Што не курят дугану
 І не пьют самогоны.

Сут люде одсталы,
 Сут бідны і богаты,
 З них дуже корыстають
 Попы і целибаты.

Але вшыткы бы хтіли
 Сами єдны – всьо мати,
 А зас другым лем кусьцьок,
 Або нич не дати.

✽

Придут часы даколи,
 Придут часы золоты,
 Же никому не бракне
 Ни хліба, ни роботы.

Каждый буде мал місце
 Для себе і родины,
 Жыти буде спокійні
 До остатньой годины.

Вшыткы будут беспечны,
 Войны зовсім не буде,
 І на нашій плянеті
 Щестливы будут люде.

В щество жыти будеме,
 А стару нашу біду
 Зашыєме до мішка,
 Пішлеме в Антарктыду.

Най ю фрас заморочыт
 Раз на все і на вікы,

Жебы уж не дусила
Нашого чоловіка

Вытруєме всі щури,
Вынищиме комары,
Жебы були здоровы
І молоды і стары.

Жебы долгій вік жили,
В достатку прожывали,
І аж понад сторічні
Старики умерали.

І буде в нас безпека,
Лем нам треба признати,
В кождым нашым чловеку
Не ворога, лем брата.

Лем єдна правда на сьвіті,
Двох правд быти не може,
Як єдно "А" в алфавиті,
Двох "А" ніт, верабоже!

Згоды нам треба

Як пташкам повітря,
Як рыбам вода,
Так лемкам потрібна
Єдніст і згода.

Бо вшыткы жьеме
В біді – недоли,
Ци то православний,
Ци грек-католик.

I дост мame врагів
З кождіцької страны:
Отвертьх, нахальных
I маскуваних.

А вшыткы чатуют,
Бы нас розбити...
Лем смотрме, не впадме
В их зрадны сіти.

Мясниці ся уж кінчат

Уже кінчат ся мясниці...
Пак піст – і по карнавалі...
Аджек дамы і дівиці
Робят балі і так далі.

Ідут на баль з каждой страны,
Ідут мало же не вшыткы:
Ідут пані, панны, паны,
Шумны, ладны а і брыдкы.

Ідут не лем попадянкы,
Доркы, Даркы, Манькы, Янкы...
Але тіж і меншы пані –
Насткы, Тевдоскы і Гані.

Тамтым грают капеляне,
Дуют в трубы – най Бог хранит!
А тым другым лем Цигане...
Тай на гушлях розтрісканых!

Зима в Карпатах

На Кычери дує вітер студений,
Шумят, стогнут вершки ялиц зелены;
Мете сънігом по полянах вітристко,
А ядлівці ся кланяют пренизко.

Шумит буря, горне вітер замети,
Хмара сънігу, як шаранча, все летит;
Ани горбків, ани кряків не знати –
Вшытко накрыл съніг біленькій, крылатий.

Грає вітер, гулят буря шалена,
Загостила до нас зима студена.
Стоят смутны букы, дубы і грабы,
Тихо сідят на конарях астябы.

А дорогы уж не видно, ни села,
Сънігом буря вшыткы стежкы замела.
Жывой душы ніт на дворі, і птахы
Поховали ся пред вітром під дахи.

Зима

Стиснул землю мороз сивий,
 Під ногами дзвонит,
 Ледом ріку замурувал,
 Най Бог оборонит.

Зимне сонце попрез гору
 До села зазерат,
 Всьо ся криє, де лем може,
 Зимі никто не рад.

Кус з півдня сонце зашло,
 А змерк скорым кроком
 Потихенькы іде в село
 І сіл над потоком.

Пхат ся силом студін до хыж
 Зо сін і зо двору,
 А з калениц сивий дымок
 Вигтігат ся в гору.

Вшыткы пхают ся ку пецу
 І стары і діти,
 Докладают дров до огня,
 Жебы ся огріти

Тихо вокруг, лем ліс тріскат,
 А звізды ся ярят,
 І през вікна оген блискат,
 Де вечерю варят.

А дітиска коло пеца
 Чекают вечери,
 „Хвала Богу” – гварит мама,
 „Уж кипят компери”...

Фото:
Петро Басалыга

Собко Тришка

Был єден паробок –
Сын худобной вдовы,
Служыл в газды в Дошні,
Родом был з Тыльовы.

Всі люде го звали
Собко з Підберіжка,
Хоц мал на ментриці
Собестиян Тришка.

Од молодых років
Іднал ся за слугу
І все сой заслужыл
На гуньку і чуту.

Служыл в ріжных селах,
І тади, і сяди,
А же был робітний,
То го мали ради.

Раз му газда гварит:
— Послухай-ле, Собку!
Планно тепер газді,
Бо нее заробку.

Уж єм ся вышастал
З пінязи дочыста,
Треба поіхати
З дырвами до міста.

Бо вшыткого треба:
Соли, мыдла, грису...
Ци то фрас не возме
Раз того кризису.

На другій ден, по пілночы
Собко уж в дорозі,
Бич мал в руках, пусто в торбі
І надію в Бозі,

Же попродаст дырва добрі
Даякому пану,
Та сой купит хліба, сала,
Швабликів, дугану.

Але ся му уж не вело
З самого початку,

Вшытко ішло доничого...
Ци то доля – братку?

Лем выхал на дорогу,
Зараз такой, в Дошні
Сіл на сучок і сой роздер
На заді холошні.

Але тото гірше было,
Же роздер і гачы...
Та лем скоро – як міг, шматом
Діру заоначыл.

Іде дале, і доіхал
Аж ку Рыманову:
Смотрит – псякіст – а підручний
Кін згубил підкову.

Але съніг кус припорошыл
І не было слизко –
Іщы заліз до Коросна,
Хоц босий, кониско.

Заіхал на торговицу,
Коням шмарил сіна,
А сам люди ся зъвідує
Яка неска ціна.

Кельо платят за піл сяга
Добрых дров буковых
І продати кому ліпше –
Пану ци Жыдови.

При tym вшыткым Собко Тришка
Змерз в ноги, як біда,
А о дырва нихто, реку,
Ани ся не зъвідат.

Чекат дальше на морозі,
Ідут два „панове“:
— Ей, Русіне, еден злоты
Дай нам на „таргове!“

— Не дам — гварит — ани ґроша
Пане комісажу.
Продам дырва, то заплачу,
Іщы пива кажу.

Але было уж дост пізно,
Година десята,
А ту треба іщы неска
До Дошна вертати.

Аджек кричыт: — Купце дырва!
 Буковы, карпатскы!
 Пятку можна за них дати,
 Аж і поомацкы.

Лем посмотте, та *відзіце*,
 Же сама бучына,
 Плахы грубы, не сукаты,
 І невелька ціна!

Кед з дырвами было товды
 Хлопів – не дай Боже!
 Дают Жыдам за піл-дармо,
 Як лем дахто може.

Бо навезли дров Руснакы,
 З Нетребы і Красны;
 Обшарники преця мают
 Своі лісы „власны”.

Та найбільше было хлопів
 З села Коростенки –
 Вязаночки дров привезли
 Як жмінка маленькы.

I по грошу продавали,
 По грошу вязанка!
 Ци ест дашто в Польщи туньше?
 Хыбаль лем машлянка...

Всі уж дырва спродають,
 Лем Собко сам остал...
 I голодний был, як сомар,
 I змерз аж до кости.

Може было кус з полудня –
 Жыдиско приходит,
 Хце купити – і зо Собком
 О ціну ся годит.

Злотий дає му за дырва,
 Тришка хце три злоты:
 — I як не даш — вшыткы вергну —
 Гварит — до болота!

Жыд нич на то, лем подумал
 I додому іде,
 Ale Собко кричыт за ним:
 — Ей! Почкай-ле, Жыде!

Фрас тя побрал! Дай два злоты,
Сам я тельо платил...
Видиш – вечер, а я мушу
До Дошина вертати.

Але Жыд ся впер і гварит:
— Чекай до вечора!
Што робити?! – Собко продал
Ледво за пілтора.

Як лем достал дудкы в руки,
А ту два панове:
— Но, Русіне, давай тераз
Золотого – „таргове”.

Ано – треба было дати,
Хоц і гроши мало;
Дал золотого тым двом панам,
А піл му остало.

За то купил сой цигарів,
Хліба, честку трохы,
Наклял брыдко, свистнул бичом
І поіхал дохыж.

Петро Заяка

Заяка Петро был хлоп бідний,
Але зато был солидний –
Робил завсе, што мал силы
І якоси му старчыло.

Хоц мал діти девятеро,
На никого не позерал –
Вшыткы были завсе съты
І порядно приодіты.

Бо й петриха, жена здала,
Завсе хлопу помагала.
І не лем же всі выжыли,
Але й дашто одложыли.

Діти росли – а хоц малы,
Все родичам помагали,
І было бы добрі дале,
Лем же часы злы настали.

Кризис, знate, най фрас влапит,
Уж каждого гнеска трапит,
А найтажше, знate, бідных,
А ретельных і солидных.

Петро Заяка іщы робит,
Але меньше уж заробит.
Для родины то замало,
Конче веце бы ся здало.

— Исти, мамо — кричат діти,
А ту і рент тра платити,
Електрику, едно – друге,
Здало бы ся і на дуган.

„Планно – Петро си подумал –
Тра просити на долг в кума,
Бо уж пейда не выдолят,
Бо гнет бракне хліба, соли.”

В кінци Петро і дзяб стратил,
Але не хтіл ся піддати,
Бо Заяка был хлоп здоровий,
А і rozум мал в голові.

Як был іщы на Донорі,
То виділ голodomора,

Што нич не іл, лем пил воду
І брал за то нагороду.

„А што-ж то я, Боже святий,
Ци не можу прібувати?
Навчу ся жыти без іды,
Не буде мі никде біды...”

Постановил і – конечно!
Потім повіл так до женої:
— Запру ся днес сам в бед-румі,
Най не ходит ніхто гу mi!

Минул ден, минуло три дни –
Тримат ся наш Петро бідний
І лем воду пьє, як жаба,
Але ся му робит слабо...

Семого дня жена гварит:
— Но як же там? Дыхаш старий?
— Дыхам, дыхам, але планно,
Но-ле, отвор двери, Анно!

— Не мам ключа, бо тыго маш!
Скоро ход, бо не вытремаш!
Чловек не годен без хліба,
А ты воду пьєш, як риба.

Але Петро был завзятий,
Хтіл науки доконати.
І то правда, же доконал,
Научыл ся, але сконал...

Кальварийскы

Каждый тыжден маме свята,
То „Анны”, то „Крижа”,
То святого Асафата,
То зас „Маткабіжа”.

Руснак рад обходит свята,
Уж так за давен-давна.
Не ма ся днес чого яти,
Та му уж всьоравна.

Не лем свои він обходит,
Але тыж дачыі,
На одпусты барз рад ходит
І на кальварії.

А ёгомосьць – хоц і дзёкан,
Ани слова на то,
Лем: — Святити треба — рече —
Католицкє свято.

Ідут люде з Бондаріўкы
Тыж на Кальварию:
Хлопи, бабы, стары діўкы,
А інчы ся съміют.

Бо робота в полю чекат,
І овес жде косы...
А дорога барз далека –
Сім миль но і штоси!

Ідут, ідут, съпіваючы,
Далеко іх чути.
Зняли керпци і онучы,
Бо тяжко обутым.

...Тыжден были і принесли –
Што? – благославене,
Образочки, мендалики
І пусты кышені.

На Кальварию

На Кальварию народ іде
По каменистій дорозі,
На Кальварию народ дыбат
І мае надію в Бозі.

Бо хоц на дворі слота,
Же уж два тыжні росит,
Же хоц стоїт робота,
Все то буде якосик...

На Кальварию народ кыват:
Хлопи, бабы і дівкы –
На ціле горло съпівают,
Набожны съпівают съпівки.

Каждий набрал сой хліба,
Сыра, масла, перогів,
Жебы было што істи,
Бо далека дорога.

Зо три милі гу воді,
А од воды з пят буде,
Але хоц так далеко,
На одпуст тягнут люде.

Видят села і міста,
Видят люди з далека:
Нич дивного – видіти
Хоче чловек чловека...

Пані Войцехова

Наша пані Войцехова –
Баба мудра і богата.
І була бы баба шумна,
Але, псякіст – кус брюхата.

На худобных згоры смотрит,
На бідаків все ся дує,
Бо пінязи ма, як съмія –
Преці ма „склеп” і гандлює.

Уж не схылит ся – повідат –
Бо єй дусит в брюсі сало;
На двох креслах завсе сідат,
Бо єдного ій замало.

Істи бодай-што не може,
Лем макарон з винним сосом,
Кармендалі з мармеладом,
А на омлет крутит носом.

Трираз в року забьє паця,
Має шынку, солонину –
Сама смажыт сой „коклеты”,
Люде зідят студенину.

Всі ій гварят: „Проше пані”,
Бо кус з панська єст прибрана,
І на поле уж не ходит,
І спит долго – аж до рана.

Має хыжку крыту бляхом,
Окрем кухні – три покої,
Лем спати іде зо страхом,
Бо чогоси все ся боїт.

Хоц в єй дверях по два замки,
Хоц три псы сут на ланцухах,
Як лем дахто дітхне клямкы,
Воцехова дораз слухат –

Ци ся злодій не добиват,
Ци не ламе в склепі краты...
Ей, бо єст там дост вшыткого,
Было бы што на віз брати.

Войцехова – то Русначка,
Бо до церкви часом ходит.

Але наша руска доля –
Цілком ей нич не обходит.

Ма дост гроша на лякёркы,
На крепдешин, маркізету,
Але не ма Войцехова
Два золоты на газету.

Ци ій дахто завидує?
Дайкте покій – шкода труду!
Бо хто ма за тлусте тіло –
Душу планну ма і худу.

Не треба ій заздростити,
То ій преця не зашкодит.
Хто ей не хце богатити –
То най до ней уж не ходит.

Фестин в Старым Краю

Банда грає – бубен ріже:
 Тар-бум-та-та, тар-бум-та-та,
 Уж підходять штораз ближе
 Нашы хлопці і дівчата.

Уж сут хлопці з Бондаровки,
 Хлопці самы выбераны:
 Крайкы мают синьо-жолты
 І кощулі вышываны.

Пришли тыж і Ванючане,
 Елеганцкы і шыковны –
 Вшытко в краткы, моцюм-пане,
 І кешені мают полны.

А дівчата стоят купом
 І на хлопців позерают,
 З котрым піде танцувати,
 Як музыки ім заграют.

А в буфеті стырта бочок
 І фляшок зо штыри пакы...
 Вшытко выпьют! Троха люде,
 А сут преця і пиякы.

Выпьют наши пиво з бочок,
 Выпьют пастеризуване –
 Мають наши троха гроши,
 Мають дуже Ванючане!

Грає банда – бубен ріже:
 Тар-бум-та-та, тар-бум-та-та!
 Пийте хлопці пиво съвіже,
 Бо підеме танцувати!

А дівчата позбераны,
 Кус по польськы, кус по рускы,
 А може і з українська –
 Сині дресы, жолты блюзкы!

Банда грає – „ех, бублічки”,
 Вшытко „степа” гулят-пляше!
 „Обертаной”, „потрясаной”
 Уж не хотят, бо то наше!

За жердями стоят бабы,
 Уж не ідут всередину –

Мають діти на наручах,
То не треба ім фестину!

Декотрь ся уж попили:
Гриців Кузма, Ренчків Сташко,
Гриц з Нетребы, Пішко Филип,
Ім уж танцувати тяжко.

Фецак з Границ уж барз пьяний,
Уж на ціле горло съпіват,
А Лешко спід Высыпаны
Коло жерди – лем ся кыват.

Гра банда – буден ріже:
Тар-бум-та-та, тар-бум-та-та!
А сонечко штораз ниже,
Смотте хлопці і дівчата!

Грають польку – гусю-сюсю,
Гулят з Горы Семан з Таньком,
Демко з Гірки взял Марусю,
А Парася скаче з Даньком.

Спід Берега Кася – з братом
Гриц зо млина з Федашевом,
Єва з Долы з Асафатом,
А Асафат з Горы з Євом.

І так далі, і так далі –
Кінчте, бо уж час додому!
А што было на фестині –
Я не повім нич – никому.

Фраір і фраірка

І гнес фраіры і фраіркы
Ходяць, як давно, на вечыркы,
Лем же гнес люди молодых
Вшытко означат ведля моды.
Як ся залюбіт Пазя в Антку,
То сой вызначат даде „рандку”.
Гнеска ци кривий, ци горбатий –
„Ліворвер” кождый мусит мати;
Як му хто драсне на гонорі –
То вам бріх „майхром” гнет розпоре.
„Чысту” попиват, курит драмы –
Одважний, але за дверямі...
Сыпіват по польскы, свое забыл,
Аж ся дивуют стары бабы!
І кождый фраір тримат моду,
„Крават” завяже під бороду,
Райткы натягне, пак камашы –
Такы то тепер хлопці нашы...
В руках палица загранична,
В кышени ядваб – хустка „сылічна”,
Шапка на бакер, з фантазийом...
Лем не зачынай з том бестийом,
Бо хлоп горячий як сірничка,
Але в голові... січка!

А фраірка тыж як сірка,
Дівка тлуста і набита;
Мешты має як копыта,
Велькы, кісны і незграбны!
Зато панчохы ядвабны!
Злоты зубы, гладка цера –
Робіт око до фраєра;
„Деколт” шырин, же аж брыдко,
Moi-сте-вы – видно вшытко:
Шыю, груди і лопаткы...
А „дрес” в квіткы, або в краткы.
„Блюза” – чыста „непелина”
І „кокарда” темно-сия...

Казаня Амроза

О, ты святій Асафате!
Зле ся діє, конець сьвіта:
Брат на сестру, брат на брата,
Хлоп на бабу, но і квіта!
Рус на Ляха, Лях на Руса,
Прус на Франца, Франц на Пруса;
Хлоп на пана, пан на хлопа,
Балканці на Австріяка,
На Балканців вся Европа,
Робит з Микиты бортака.

Моi-сте-вы, як там хцете,
Лем порядного человека
І зо сьвічком не найдете.
Ци гадукат, ци е'гомосьць,
Ци учитель, ци бандыта,
Ци міністер, ци колодій –
Верабоже – кождий злодій.

Лем не такій, што вам вкраде –
Што му в руки не попаде:
Ци підкульок, ци кланиця,
Ци тебетка, ци спідниця.
Але такій – патент-злодій,
Што і душу з вас витягне.
А вы дайте – кед забагне!

Конець сьвіта, моi-сте-вы!
Люде гріху сой набрали
Од Адама і од Єви,
Але ішы грішат дале.

Казаня Амроза

(Менче-вeце)

Люде, ходте ту докупы!
 Философы, мудры, глупы,
 Меншы, малы і великы,
 Кривы, просты і горбаты,
 Вшыткы греко-католики,
 Вшыткы римскы – уніяты,
 Православны християне,
 Най ту каждый при мі стане.

Зле ся діє... люде грішат,
 Каждий псы на другым вішат,
 Брат на брата, сын на тата...
 Ей, вы хлопці і дівчата,
 Проганяте ся як коты,
 Поза стіны, поза плоты...
 Не слухате мамы, няня,
 Послухайте хоц казания!

Вы парібци, вы бетяре,
 Даколи вас Бог покаре;
 Каждий суций до дівчате,
 А до книжкы вшыткы тупы,
 А ту треба почытати,
 Бо сте хлопці дакус глупы.
 А вы, стары родителі
 Знате, де сут ваши діти?
 Місто ряд тримати в селі,
 Вы ідете в корчму пити!
 А доброй треба нагайкы
 На дівчата чорнобровы;
 В голові вам шляркы, крайкы
 І сукні аксамитовы.
 Біда, біда, гріх-садома!
 Покайте ся грішны люде!
 Уж дост біды мате дома –
 Ішы більша коли буде!

Тит так...

Чытателі, моістевы, потіха!
Намножыло ся поетів до гріха!
Маме тераз і роботу, і слоту,
Ішы з нима ёст до фраса клопоту.
Пишут в Устю, пишут з Лоси поеты,
І в Бодаках пише хтоси сонеты;
Пишут бабы, егомосьці і панны,
Што, кой дармо псууют папір – бо планны.
Сут і рымы, сут і рытмы в порядку,
Та лем сенсу неё зараз з початку.
Но, то ішы – хто молодий ся бавит,
Але старый лем ся на сміх выставит.
Ся-кіст, завсе маме праві лем слоту,
Ішы з тыма поетами згрызоту.

Лемківським поетам

Біда з бідом,
Біда з „Бескидом”,
Біда з целибатарьом,
Но і біда з решетарьом!

Біда бабі без хлопа,
Пиякови без руму,
Руснакови без попа,
Поетам без розуму!

Бо то писати, знате, вершы –
Не буде бодай хто,
Хоць хто до танцю перший,
Хоць хто кавалір – го-го-го!

Вершы писати , то єст штука,
І то не бодай яка!
Ту єст потрібна наука,
Розум в голові, легка рука.
Но і од Бога дар...

Я ся не хвалю – Боже мя скар!
Не хочу ся вславити.
Я хочу блуд, неуцтво, гріх,
Глупіст на съмішкы выставити.

Не берте мі за зло,
Лемківски вершыкаре.
Учме ся, ідмє вперед,
Не повтаряйме глупство старе.

Вінчування на 1930-ий

...А я сой простий хлоп – і хам,
Вінчуя всім, як умію:
Най ся пощестит нам і Вам,
І кождий най ма надію.

Най кождий народ ма свободу,
І мы, Руснакы, тоже...
Од Ужа по Білу Воду –
Так нам допомож Боже!

I Українцям дай Бог всього,
Ta самостійної України,
Krіля Василя Вишиваного,
A часом... добрий дубини!

Полякам морських колоній
На полудньовим полюсі,
Хроброго круля на троні
I „єще рештек Русі”.

Руснакам най Панбіг дає
Здоровя і розуму,
І кождий най „стеди” має
Долярів велику суму.

„Лемкови” підписчыків
Хоцка лем сто тисячи,
Жебы наш бідний Лемко
Вызераł кус іначы.

А Ваньови Гунянці
Не мам так што жычыти,
Хыбалъ на даст му Панбіг
Да-с десятеро діти.

Самых хлопців-молодців,
А і зо дві дівчата.
Та най роснут на славу
Маленьки Гунянчата!

На 1931 Рік

Дай Боже щестя, здоровя —
 В тым Новим Року!
 І най никого не коле —
 В ямці ни в боку.
 Най кождому в кождым ділі
 Все добрі іде
 І най в згоді жыют нашы
 Лемкы сусіде.
 Най ся нашы Лемкы множат —
 Як Бог приказал,
 Жебы нас уж з нашой мапы
 Ник не вымазал!
 І най кождий газда має
 Добру газдыню,
 І най ся му вшытко родит —
 Хоц на каміню.
 Та най нашы братя не пьют —
 Виски ни руму,
 Най ім Бог даст в Новим Року
 Веце розуму.
 То не буде до выпитки
 Тельо оказій,
 І кождий сой зашпарує
 Дакус пінязи.
 І дай Боже, жебы было
 Ліпше на сьвіті,
 Жебы Руснак мал што істи
 В зимі і в літі.
 А лемківским „меценасам” —
 Што друт з нас гроши,
 Брюха мають, попивають —
 Жыют в роскоши,
 Най же товдь, як народу
 Треба помочы,
 Задом ся не обертают —
 Не жмурят очи.
 Нашым львівским редакторам —
 Терпеливости;
 Най ся не жрут медже собом —
 Як псы на кости. (...)
 А де людска сила, розум
 Нич не поможет,
 То уж помож ведля волі —
 Великій Боже.
 Од повітря, глада, огня,
 Воды і війни —
 Хран нас Боже! А дай нам
 Часы спокійны.

Лист зо Старого Краю

Дорогій свату, як ся мате,
 Я мышлю о Вас в кадій хвили –
 Ци сте мі здрави, ци дзяб мате,
 Ци сте ся не барз постаріли?
 Я ішцы дотля не женатий –
 Уж крижык миняць мі четвертый;
 Не можу нияк сой добрата,
 Хоц я уж, знate, ближе смерти.
 Мам ёдну стару і богату
 I ёдну бідну і молоду,
 Та-й не знам што мам выбрати –
 Ци гроши, ци уроду?

А жебы сте знали свату –
 Як то тепер в нашым краю,
 Якы крої, якы строї –
 Аж панове позерают
 Як ся дівкы приберают.
 Навет вшыткы стары дівкы
 Дают собі майткы шыти
 I спідницю во три півкы –
 Така мода – што робити!
 I хоц, знate, часы тяжкы –
 Каждий лазік ма пінязі!
 Хлопи носят в ухах бляшки
 I пьют пиво просто з фляшки.
 А одкаль-же мают гроши?
 Нашы молодці хороши?
 Зарабяют, як хто може
 Та здоровя дай ім Боже!
 Робят мітлы березовы,
 Вилы, граблі ясеньовы,
 Ціпты, прайники, коцубы,
 Не барз тонькы, не барз грубы.
 Єдным словом – зробят вшытко
 Добрі, стройні і не брыдко
 I продают не дорого.
 Одкаль берут материял?
 Не знам я! Mi нич до того!

А жнива дост добры были,
 Хоц нам было кус горячо,
 Ale преця то ест в літі –
 Не може быти іначы!
 Пшеници мам штырі міхы,
 А жыта зо три корыта.
 З мойой працы дост мам втіхы –
 Буде істи все до сыта.

Ячменю мам лем зо жменю,
Бо два тыжні был на слоті,
Што-м мал мати на панцакы,
То остало там, в болоті.
Хвала Богу – мам пшеници!
І овес на кыселицу!
Дашто в лісі сой заробью
І так до нового добью.

Вече не ма што писати –
Будте здорови, а на свята
Напиште і Вы до свата.

(II) Лист зо Старого Краю

Давно я не писал до Вас,
Бо-м был хворий, моі-сте-вы.
Але здравя ся поправят,
Уж мі ліпше, хвала Богу,
Уж і зісти дакус можу,
Уж мі ліпше і на ногу...

А в нас тепер планны часы:
Люде сходят гет на дзяды!
А хоц біда наоколо –
Польща робит все нарады;
І „жонд” робит, і панове
Часто „съвента народове”,
А ксенджа і егомосыці
„Косьцельне урочистосыці”.
Дзядек смотрит все на кресы –
Од Кыєва до Одесы,
Ци бы даяк, „моцюмпане
Не вzionьць тего в посядане...”

...Но а як там Фонд Желізний?
Ци далеко пішол вгору?
Ноле, вкажме – же Руснакам
Не бракує тыж гонору!
Ани чести, ни охоты.
Ноле, ноле, рускы Лемкы,
Возме ся всі до роботы!
Поставиме сой памятник
Для нас і для наших діти;
Кед початок маме добрий,
Треба добри закінчыти.
Най видят інчы народы –
Якы сут Карпатаросы,
Най же знают нашы паны,
Же мы люде, не бараны!
Же то нарід, што ма розум
І же тыж потрафит штоси!

На нашій землі рускій,
На землі наших прадідів
Полно Мадярів, Поляків,
Словаків, Чехів і Жыдів...
Всі мають свої права,
Зашыту і охорону...
І всі Руснака дусят,
І дусят без пардону!
Всі мають свої школы
На нашій землі святій,

Всі мають своє право,
Лем нам, Руснакам, однято...

Мадяроны, целибакы,
Католики, петлюракы,
Моравякы і Словакы –
Єдним словом: сякы-такы
Рядят нами, а мы сами
Так як діти і не знаме
Што і як нам час робити!

Ноле, Руснакы – вшытки посполу,
Вшытки ся возме за руки
І выбудуйме сой свою школу,
Бо нам потрібно науки!
Ноле, Руснакы – горі головы
І серця – бо час уж пізний,
Складайме Фонд наш
З ліпшом надійом –
Наш славний Фонд Желізний

1932 Кризис

Планний час, най го фрас!
 Най го фрас – ішы раз!
 Але ци ся час поправит,
 Ци ліпше буде даколи?..

Най лем кождий буде здравий
 І най ма дост хліба, соли.
 Най не мерзне на морозі,
 Най ма во што ся прибрати
 І най ма надію в Бозі –
 То уж може вигримати.
 Час ся змінит – так як мода,
 Раз єст така, а раз сяка –
 По бурях єст все погода,
 Тит не буде все єднако!
 А же всім нам брак роботы,
 То бракує всім і всяди –
 Але ждайме терпеливо,
 Ачий на то хтось порадит...
 Уж гнет придут такы рокы,
 Же „дзяб” кождий з нас достане
 І робочий люд оджые,
 Лем тра ждати – моцюмпане!

А я ваш Сват, Лемко старий
 Всім краянам жычу здравя,
 Сили до перетриманя,
 Бо часы ся гнет поправят.

Чом ся Сват наш не оженил

Жебы няньо добры были,
Та были бы мя оженили.
Просил бы-м всіх на весіля –
З Вапенного і Розділя,
Кума Васка, кума Демка,
Ваня – редактора „Лемка”:
То за дружбів, то за сватів,
Было-б на што позерати.
Шумна была бы гостина,
Під достатком пива, вина,
Монопольової палюнки,
Сала, кобасы і шункы;
Коровай і кнышы были:
Попили бы і поіли
Moi гости!... Ай музыка
Была бы аж з Вороблика.
Ци великий, ци то малый –
Вшыткы бы потанцували...

Та пропало! Все през няня –
Не хце іти жадна за ня:
Ганця, Кася, ни Парася,
Ни Горпина, ни Фрузина...
Чловек остал як на леді –
І не знам уж што робити...
Хыбалъ іти до Репеді
І там ся уж оженити.

Хто ма замір ся женити або лекция з лемківской географії

(смотте на мапу)

Хто ма замір ся женити,
Най не чекат до осени –
Але най ся пообзерат,
Най ся шумні поприберат
І най дораз ся оженит!

Бо хто сой жычыт добрай газдыні,
Най сой выберат жену зо Ждыні.
А хто зас любит молоды дівкы,
Тот най перейде аж до Ванівky,
Там сут дівчата „очень хороши”,
Але не мают ґрунту ни гроши...
Як лем богаты, хоц стары вдівці,
Можут сой найти жену в Ванівці.
Але як ішы молодий вдовець,
То най ся удаст до Костаровець,
Там сой выбере – хоц кус і брыдку,
Але достане дуже „майтку”.
А хто бы хотіл добрай съпівачкы,
То най ся зывідат – де до Мухначкы,
Де до Тылича, або до Гуты –
Там сут дівчата, што знают нуты.
А ішы тово – потихы повім –
Же часом найде жену в Лабові.
Лем до Угрина ніт чого іти,
Бо там дівчата не мают діти...
А котрий любит барз чорны очка,
То най ся удаст лем до Вислочка.
Хто собі жычыт зас парадницю,
То най посмотрит лем на Креницию.
А хто заіде аж до Завадкы,
То певно найде дівчата гладкы.
А хто уж нияк не найде пары,
То най ся зывідат, де сут Брунары,
Бо там на тисяч пятсто народа
Єдна тысяча женского рода.
Ай в Вороблику, Шклярах, Кролику,
В Ізбах, в Ропици, в Чырній, в Ріпнику
Лемківских дівчат мате без ліку.
Темперамену лем тра до того
І кус одвагы, і силы в ногах!
Але річ перша – то сут дуляры,
Най о тім знают млады і стары.

Женити ся можут навет дурні,
Ци то в Репеді, ци то в Остурні.
Най собі кождий мапу розложыт
І най поглядат – де котре село.
Найде сой жену, яку сам схоче
І буде ся му до смерти вело.

На 1933 Рік

Зас Рік Новий – кризисовий,
 Тридцетий і третій!
 Мусите го претримати –
 Хцете ци не хцете.

Хоц будут републикане,
 Хоц і демократы,
 Треба буде, моістевы,
 Ішы вытрымати.

I не робме сой нич з того,
 Будме сильны духом,
 До часу дзбан воду носит –
 Аж ся урве ухо.

А тымчасом най керує
 Нами любов братска,
 Най ся тішыт, а не смутит
 Наша Русь Карпатска!

Братя Лемкы – а ци знате,
 Же там в Старым Краю
 Нашы братя, нашы сестры
 Помочы чекают?!

Мы ту мame дост способу,
 Жебы ім помочы –
 Лем посмотрме, подумайме
 I кождый най хоче!

То нам люде – орайт скажут,
 Же сме потрафили
 Як сме знали і як могли,
 Ведля нашей силы...

А найперше нашы Клюбы
 I Братства Всіх Святих
 Най раз знают, же ОТЧЫЗНА
 Наша то Карпаты!

Най не будут нашы Лемкы
 Такы непорадны:
 Православны, католики,
 Восточны, западны.

Кажда віра Богу мила,
 Лем чесным тра быти!

Але знате, моі-сте-вы,
Же треба і жыти...

І то не сам собі кождый,
Але всі в громаді,
Вшыткы пхайме ся наперед,
Не стійме все в заді!

Бо час іде – скоро іде,
Мы ждеме на чудо...
Рушме-ле ся – і то вшыткы,
Бо нам буде худо!

Циган

Не оре, не сіє, а іст, пъє – і жые!
 Нич не робит як голоден,
 А як сътый – тыж не годен!
 Зимна ни горяча Цигане не чуют,
 Лем собі поідят – грають і танцуют.
 А люде циганам – ради і не ради:
 Хоц шумні заграє, та дашто і вкраде.

— Ей, Романецеле – ты циганській сыну,
 Што волиш? Циганку, або солонину?
 А Циган повідат:

— Та добра дівчына,
 Але ліпше сало, або солонина.

— Люблю чорны очы — гварит Циган Янко,
 Але пацятуину волю, як Циганку.

За селом, в колибі сідят Циганята,
 Змерзли, посиніли – доля іх горбата...

А Циганка пішла в село – ґрульок выпросити,
 Старий Циган грає, гудат: танцуйте же діти!
 Скачут малы Циганята – грае Циганчыско:
 — Гей, весело, моі діти, бо мама уж близко!

В паньскій Польщи

В паньскій Польщи невесело,
Хоц часто сут парады –
Марочки летят в пропаст
І нема на то рады.

А хлоп робит, но і платит,
І потихы часом накне –
Што заробит, дораз стратит
І завсе му ґроша бракне.

Ту, в нас, в Польщи вера планно,
Хоц край дуже богатий,
Хоц сама шляхта радит,
Не „хамы”, дайме на то!

А хлоп смотрит, но і терпіт,
І слухат што гваряят люде,
І хоц го кус рука свербит,
Чекат, думат – як то буде?

Хоц в нас, в Польщи, тра вам знати,
Вшытки мільонери –
Што-ж, коли мільоны,
То вшытко самы зера.

А хлоп сильно робит в полю,
Лігат пізно, рано стає –
Має мозоль на мозолю,
Але більше нич не має...

Пан начельник

Війт, мої-сте-ви – то голова;
Нікт не ма такої „міни”,
Як наша особа ужендова,
Як пан начельник гміни.

Як війт розкаже – не поможе!
То уж параграф і устава;
Печатку приб'є і, небоже,
Нигде не найдеш права.

Війт все zo собом ма печатку,
В старостві, або в суді,
Як приде – товды сід, братку,
Тихонько, як пес в буді!

Што-ж порадити – часы такы...
Всяди ма быти порядок!
І „мільч”, бо всадят тя до пакы,
І двадцет пят на задок!

Пан „секретаж” гміны

Давно іщи, як жыл цисар, –
В кождым селі был лем писар.
А тепер сут „секретаже”,
Бо так нове право каже.

Давно писар не мал школы,
Лем звычайний был хлопина.
А тепер уж, мостердзею,
Мусит мати егзаміна!

Давно на рік мал десятку,
Но і пару центів „збоку” –
Днес што місяц пятдесятку
І підважка што піл рока.

Секретаж. Пан першой сорты,
Як не віриш, смотр чловеку!
Курит дамскы, або шпорты,
І під паход носит теку.

Пиво п'є пастеруване,
Або вино „Еф – Маляту”!
На собі ма плащ гумовий,
В руках носит бамбус-лягу.

Лем му дашто надтыркнийте,
Не тра двараз му повісти...
В ументі вам пише пашпорт,
Або „довуд особісти”.

Пан Керовнік і „Сила”

Пан „Керовнік” школы,
Коло него „Сила”,
Хоцка не барз шумна,
Але доста мила.

Пан „Керовнік” школы
Учыт нашы діти
Польшу шанувати,
Русь ненавидіти.

Пан „Керовнік” школы
Все по пльскы „гада”,
Же ту Польска была
Од „дядка-прадзяда”.

А на другій страні,
Там за Карпатами,
Нашых рускых Лемків
Зовут Словаками.

Будеме мы мати
Ішы свою школу,
Не пожалуєме
Труду і мозолу.

Вера, в каждым селі
Будут нашы діти
Рускы учытелі
По рускы учыти!

Дорожник

Іщи єден чловек новий –
То єст „дрожнік повятови”,
Што все ходит із лопатом,
Ци в такій ден, ци во свято.

Давно доріг не тра било,
Бо іздили люде мало:
В зимі запряг до сань волы
І якоси ся іхало.

А як били – то хоц-якы,
Полно било дір, болота;
Поправили кус шарвакы,
То попсули дощ і слота.

Неска пришли інчы часы,
Неска авта, автобусы...
Чого неє – того неє,
А дорога быти мусит!

А як добром тра дорогы,
То уж з того так выникат,
Же ей треба пильнувати –
Же треба і дорожника!

А дорожник урядує:
Мірят – смотрит і міркує –
Ци єст просту, не за узко,
Ци ся фоса де не псує.

До фосы сой впъял таблицу –
Одзнаку свого уряду,
В руках тримат си палицу,
А торбу завісил ззаду.

Робітники толчут камін
І рівнают нам дорогу.
Буде добри і іхати,
А і піше – хвала Богу!

Зато платню дрожник має,
І його тыж вшыткы фосы,
А хоц трава кепско росне –
Часом нанаручо вкосит.

Екзекутор в селі

В тяжкы часы кризисовы
Податок пришол стягнути
До ёдной худобной вдовы
Екзекутор „повятали”.

Вдова барз худобна была,
А і двое мала діти –
Хоц як сомар все робила,
Не могла іх приодіти.

Заробила часом пятку;
Тра было істи купити
Дітям, собі і телятку –
Каждий преця хоче жыти...

А трфило ся хоц-коли,
Же лем раз в ден з дітми іла
Пістны грульки і без соли...
Така часом біда была!

Ано кризис! Не порадит,
Вшытки терплят, вшытых гнете;
Нарікают люде всяди:
— Біда, планно! Теремтете!

✽

Якоси раз в передновок,
Дес коло Зеленых Святок
Пришол в село „пане дзейку”
Екзекутор по податок.

Секвеструє – де што може –
Ту кониска, там корову –
До каждого зашол в селі,
Не минул і бідну вдову.

Але вдова нич не мала,
Лем двох хлопців і телятко.
— Што ту взяти, „пане съвенти”?
Ту не буде „вшистко гладко”!

Діти в плач, ай баба кричыт,
Екзекутор теля імат –
Тягне мотуз – теля бечыт,
Вдова теля за хвіст тримат.

Тримат з дітми, як лем може –
Екзекутор тыж хлоп тутгій...

Дорожник

Ішы ёден човек новий –
То ёст „дрожнік повятоў”,
Што все ходзіт із лопатом,
Ци в такій ден, ци во свято.

Давно доріг не тра было,
Бо іздили люде мало:
В зимі запряг до сань волы
І якосі ся іхало.

А як были – то хоц-якы,
Полно было дір, болота;
Поправили кус шарвакы,
То попсули дощ і слота.

Неска пришли інчы часы,
Неска авта, автобусы...
Чого нее – того нее,
А дорога быти мусит!

А як добной тра дорогы,
То уж з того так выникат,
Же ей треба пильнувати –
Же треба і дорожника!

А дорожник урядує:
Мірят – смотрит і міркує –
Ци ёст просту, не за узко,
Ци ся фоса де не псуе.

До фосы сой впъял таблицу –
Одзнаку свого уряду,
В руках тримат си палицу,
А торбу завісил ззаду.

Робітники толчут камін
І рівнают нам дорогу.
Буде добри і іхати,
А і піше – хвала Богу!

Зато платню дрожник має,
І його тыж вшыткы фосы,
А хоц трава кепско росне –
Часом нанаручо вкосит.

Екзекутор в селі

В тяжкы часы кризисовы
Податок пришол стягнути
До ёдной худобной вдовы
Екзекутор „повятали”.

Вдова барз худобна была,
А і двое мала діти –
Хоц як сомар все робила,
Не могла іх приодіти.

Заробила часом пятку;
Тра было істи купити
Дітям, собі і телятку –
Каждий преця хоче жыти...

А трфило ся хоц-коли,
Же лем раз в ден з дітми іла
Пістны грулькы і без соли...
Така часом біда была!

Ано кризис! Не порадит,
Вшыткы терплят, вшыткых гнете;
Нарікают люде всяди:
— Біда, планно! Теремтете!

*

Якоси раз в передновок,
Дес коло Зеленых Святок
Пришол в село „пане дзейку”
Екзекутор по податок.

Секвеструє – де што може –
Ту кониска, там корову –
До каждого зашол в селі,
Не минул і бідну вдову.

Але вдова нич не мала,
Лем двох хлопців і телятко.
— Што ту взяти, „пане съвенти”?
Ту не буде „вшистко ґладко”!

Діти в плач, ай баба кричыт,
Екзекутор теля імат –
Тягне мотуз – теля бечыт,
Вдова теля за хвіст тримат.

Тримат з дітми, як лем може –
Екзекутор тыж хлоп тугій...

Теля бечыт – не дай Боже...
Баба шарпла раз і другій.

Сильний хлоп был екзекутор,
Ай баба не слаба была...
Теля з місця ани рушыт,
Бо ту сила – і там сила!

Тягне баба уж zo злістю
І так шарпла хвіст телячий,
Аж урвала разом з кістю,
Же аж сикла кров горяча.

Екзекутор ся копыртнул
І задер ногы догоры...
За годину го одвезли
На телізі до дохтора.

Байкы

Волк і ягня

Право мают лем богаты,
А бідак все винуватий!
Най там гварит, як хце дахто,
Але факт – все буде фактам;
Што то правда, а не лож –
Легко преконати мож,
Лем тра байку послухати
О волку і о ягняти.

✽

Стало ся то в нашым краю,
В наших горах – гев, в Карпатах
(стары люде памятают,
Аджек і я тыж памятам):

Меж лісами, на поляні,
Ту, як Угрин і Лабовец –
Старий бача Гриц Заспаний
Пас громадске стадо овец.
Два псы стада пильнували,
Єден великий, другій малий.
Старий бача завсе дримал,
Ай оба псы ради спали...

Горяч била, сонце гріло –
Ягня воды захотіло
І одышло до потока,
Де вода барз не глубока.

І воды бы ся напило,
Прециа воды доста было,
Але біда завсе близко –
Одкальси взял ся волчыско!

Треба было ся стеречи,
Бо біда по сьвіту ходит –
І ягнятко бідне бечыт,
Же ся уж не напъє воды.

Тепер стоїт близко смерти,
Бо волк схоче го пожерти,
Хоц і не ма на то права.
Але од чого устава?

Мают люде „Свод законов”,
Ма тыж і волк право волче!
Шкода – реку обороны,
Як волк схоче, то затолче!

Волк зачынат:

— По тых стежках
Не шпацируй, пане съвенты!
Ту мій ґрунт — од круля Лешка,
Я мам на то документы!
Чом ты ся мі тади крутиш
І воду мі каламутиш?
Знай, што я за таку справу
Можу ти зорвати главу!

На то ягня застрахане:

— Велькоможний волку, пане!
Я лем ниже все пью воду,
То мутити ей не годен...

А волк на то:

— Іщы мі ту
Будеш в очы циганити?!
Што я повіл, то мам раций,
Так само, як Ліга Наций!
Знам тя добрі зо всіх овець,
Жес-с большевик-вывротовець!
Преця мі тамтого рока
Змутил воду в тым потоку!

— Я ся лем на весну вродил,
Влони іщы ём не ходил...

— То твій брат!
— Не мам брата.
— Но, то сват!
— Не мам свата...

— Не буду я часу тратил,
Бо цілий рід ваш проклятий!
Псякреф — стуль пыск, бараня сволоч
І травы мі не толоч!
Я хочу жерти — маш знати,
І зато єс уж винуватий!

І загрыз волк ягнятко мале.
Бача і псы спали — дале...

Осел і соловій

Не єден з вас може слышал
О Репеди, о Ганчові,
А не зна де є Ґладышів,
Бо му таке не в голові.

А люде там доста вальны,
Рідко стрітиш там пияка.
Зато всі там музикальны,
Всі, повідам – окрем дяка.

Як нароком, в Ґладышові
Звил си гніздо птах соловій
І съпівал си пречудово...
Зо всіх сторін ся сходили
Послухати того півця;
Аж і єден осел пришол,
Зда ся, зо Смереківця.

I внет в кряках над парийом
Стрітил осел соловія,
Тай му гварит: — Соловію,
Ты маш гарду мельодию!
Хочу я ся преконати,
Ци акурат знаш съпівати.

А соловій, як дітина,
Нич не гварит, лем зачынат
Чудну пісню о недолі,
Як то кого серце болит –
Смутно, лемто, модерато,
І аллегро, і стакато,
Як Шаляпин – дайме на то.

Осел слухал – спустил главу
І скубал си з легка траву...

Одмінил му наш пташына
І весело зас зачынат:
Як бы на клярнеті пискал,
Іде нута дзвінка, чиста
І веселы звучны трелі,
Як бы з циганськой капелі,
Чути гушлі і цимбалы...

Присіл вітер на конарах
І всі пташкы замолчали.
Хто жыл, слухал – млады, стары,
А і глухы тыж слухали.

І наш осел – слухал, слухал,
Наконец опустил уха
І повідат:
— Соловію, я съпів добрі розумію!
Съпіваш незле, але нута
Іщи не єст цілком чиста!
Ід до нашого когута,
Tot тя навчыт – то артиста!
І як вийдеш з його школы,
Ліпше будеш съпівал коли!

Нич не рюк соловій
На солячы слова –
Лем забрал манаткы
І втюк з Гладышова.

Бык і жаба

Єден раз
 Бык на луці ся пас,
 А жаба смотрела з мочыла.
 Пак на луку выскочыла
 І гварит другій жабі – кумі:
 — Знаш, кумо, што я мам на думі?
 Штобы быка прерости
 І го побости...

І так собі тото в голову взяла,
 Што хоц ей кума осьміяла,
 Хотіла на своім поставити,
 Почала ся дути – пучыти.

— Но, як, кумо,
 Ішы даcus до быка бракує?

Што кус ся надує – кумы ся зывідуе.

— ішы ани не знати,
 Лем кус, кумо, сте веце горбаты.

Уж наша жаба посиніла,
 Кров ій в голову вдарила,
 А все ся дула – силила...
 Аж скора втримати не могла
 Той вшыткой пары
 І кума тріснула.
 Таку мала кару,
 Што ей взял фрас.

А бык ани на ню не смотрил,
 Лем ся дале пас.

Малпа і прозерало

Нашла малпа прозерало
(і малпі ся раз удало),
А была брыдь і машкара,
Хоц не барз ішы стара.

Покрутила ним в гыгалах,
Обернула го нарубы,
Обнюхала, обмацала,
Спрібувала взяти в зубы...
І уж го шмарити мала,
Бо ся ій доцяп знудило,
Але зыркла нехотячы
І взріла в ним свое ўрло...

Здивила ся: — Што за пика!
Пыск шырокій, клапты руды,
Уха брыдкы, як у дика —
Хыбаль брыдшой ніт паскуды!

Дораз кличе на сусідку:
— Оле, смотте, кумо, на то!
Взрите таку малпу брыдку,
Як вы, кумо, дайме на то!

А кума ій на то рече:
— Вы сте, кумо, дурнуваты!
Вы сте сама в прозералі,
То ваш образ, мате знати!

I в съвіті сут такы люде —
I вельо іх в нашым kraю,
Што то лем в других видят блуды.
Do своих ся не признают.

Газда і малпа

Роб роботу – як хцеш, брате,
 Лем не прагній зараз за то
 Ани платы, ани славы,
 Кед в тым труді, дайме на то,
 Ни корысти, ни забавы.

Вышол газда з плугом в поле,
 Під лен землю заорати,
 — Гей-са! Моі сивы волы,
 Треба уж лем засіяти.

Хлоп был скорий до роботы,
 Сусіде го добрі знали,
 Хто лем мимо него крочыт –
 За роботу го похвалит.

*

Завист – заздріст малпу мучыт,
 Же в газды така хвала,
 Нашла сой кривий штырпак
 І тыж орати зачала.

То тягне штырпак поза собом,
 То го на плечы бере,
 А кед ся не даст тым способом –
 То го катулят напред себе.

Зопріла малпа, кашле, кыхат,
 Руки од труду ій опали,
 Сіла на землю, ледво дыхат –
 Але-же! Нихто ей не хвалит.

I то не диво, же так ся стало,
 Хоц прыцы дуже – корысти мало.

Деревце

Засадил Лемко деревце
Почал підливати,
Жебы скоршє му выросло,
Жебы овоч мати.

А сусіде завистливы,
Завистливы люде,
Повідали, же овочу
З деревця не буде.

Бо то земля доничого,
Пістна, камениста
І деревце не даст плодів
Ани за літ триста.

А деревце собі росло
І квітя пустило,
Пришло літо, пришло Спаса –
Овоч зародило.

✿

А злых люди тото грызе,
Бо злы люде такы,
Як видите під деревцом –
Шкідники, хробакы.

Музыканты

Было то раз в Пассайку –
 (Уж буде тому пару літ,
 Як ём чул тоту байку...
 Może то правда, може ніт):

Пес, осел, кіт і цап,
 І два цицковы телята,
 Звычайны собі зьвірята,
 Зышли ся на мітинг' в гали
 I задумали
 Заложыти музыку
 В Пассаику...

Порадили,
 Ухвалили,
 О ноты ся постарали –
 Двоі гушлі і цимбалы,
 Бубен, клярнет, но і бас,
 I оркестра єст – як фрас!

Настроіли інструменты
 Бодай-як, паничку съвенты;
 Посідали собі рядом,
 Tot передом, а tot задом
 I заграли, як гудакы...
 Ale вышло ім нияко.

— Гальт, панове! Вшытко кляп!
 Перестанте — гварит цап. —
 Зле сідите, неє ладу!
 Я си ту з клярнетом сяду,
 Ты зас, осле, при мі сід,
 А за тобом сяде кіт.
 Ты, секунд, за котом сяд!
 Єдно теля най ту грат,
 А ты, сукін з цимбалами
 Сун ся гев і сяд за нами.

Посідали і заграли,
 Ale планно зас выпало...

— Стоп! — пан осел крикнул зас —
 Не так буде, вперед бас,
 Бубен сяде за гушлями,
 Цап з клярнетом за басами,
 I так буде ліпше — реку —
 Перше гушлі, а пак секунд.

Посідали і заграли,
І зас планно ім выпало.

Такій вишол, знate, крам,
Што аж зглупіл осел сам.

Всі почали ся сварити
І кричати, і радити,
Уж вшыткого мали дост!
На то вшытко влетіл кос,
А гудакы ся встрашыли,
Бо думали, же то бос...

Але внет ся спохватили.
І гварят му: —

Косе мицій!

Порад дашто, бо-с грамотний,
Штобы сме ся погодили...
Інструменты маме, ноты,
Не браку нам охоты —
Як сам видиш, вшытко маме,
А заграти — не заграме!

А кос гварит:

— Вы гудакы?

Ніт, вы вшыткы сте бортаки!
Не може быти музыки,
Де сут самы капельники;
Каждий глупий і завзятий,
Каждий хце диригувати,
І хоц не зна єдной нуты,
А як дурак съвітом крутит.
Штобы добрі шла капеля,
Тра єдного учытеля!
Тра навчыти вас азбуки,
Інструменты брати в руки,
Настроїти, і так дале...

Штобы сте як посидали —
Не сущы сте до музыки,
Не помогут жадны крикы!

Птах, риба і рак

Было так:
 Птах, риба і рак
 Взяли ся віз тягнути
 По пути...
 I всі троє ся запрягли
 I тягли...

Не тяжко было на возі,
 I на рівній дорозі,
 А воза з місця не рушыли,
 Бо несогласни були:
 Рак взад тягнул,
 Риба в воду,
 А птах привык уж змолоду
 Летіти все там, де хмары...

Всі троє ся помучыли,
 A віз там, де был, оставили.

I в нас также – каждый свое,
 Не можеме разом іти;
 Заміст згоды, доброй волі –
 Мы мусиме ся сварити.

Синиця

Синиця –

Мала птиця,
Мизерота
І голота
Цілому сьвіту розголосила,
Што буде море палила...

Од тисяча літ
Нич не чул сьвіт
О таким чуді...

Як почули такє диво –
То в тот момент прилетіли
Вшытки зъвіри і пернаты
На тот пожар позерати...
І всі выдры, і всі чапли,
Як лем могли, з собом хапли:
Таніры, ножы, видельци,
На варены, на селедци!
І над морьом такій стиск,
Шум, крик, галас, квик і писк.

Вшытки прут,
Вшытки ждуть...
А ма морі нич не горит,
Ани дыму тыж не видно!
Аж синици було стыдно...

І синиця, дурна птиця,
Не зробила з моря пекла.
Тай зо стыдом, без гонору,
Одкаль пришла,
Назад втекла.

Собакы

Горі селом, самим змерком
Ідуть два сусіди:
Бесідують, комбінують –
Як ти вийти з біды.

Аж ти нагло споза плота
Выскочила псів голота,
Обступили наших сватів
І давай брехати:
Ppp-prrr... Гау! Гау!
Ppp-prrr... Тяу! Тяу!

Єден сусід бере колик,
Близже ґу псам іде,
Але другій го стримує:
— Дай покій, сусіде!
Та я уж зnam псу натуру,
Шкода зачыпти,
Ци маш колик, або нема –
Все будуть брехати!
Ліпше іти в свою страну,
Спокійно по пути,
Одýйдеме пару кроків –
Псів не буде чути...

I одышли... а за хвилю
Псы велькы і малы
Уж не лают,
Уж всі перестали.

✿

I медже людми трафлят ся такы,
Злы і завистны, як псы – собаки:
Вы всі іх знate і я іх знаю,
На бодай кого вырчат і лают.
А чловек мудрий на них не зважат,
Ни ся не гніват, ни не ображат,
Лем свое робит – все ведля пляну,
А псы побрешут і перестанут.

Газда в біді

Єдному газді в ночну пору
 Злодіє влізли до коморы
 І вшытко вкрали, што ся дало,
 Полотно, муку, хліб і сало,
 А і корову зо стайні,
 А з кучы взяли паця.
 Забоженкал наш газда,
 Што нанич його праца...

Гнетка пришли кумове,
 Приятеле, сусіде
 І радят – яким способом
 Газду вывести з біды.

І повідат кум Юрко:
 — Не треба било бесідувати,
 Што сте такій богатий!
 Злодіє бы не знали
 І не вкрали...

— Але, там! — гварит Ваньо —
 Не было бы такой страты,
 Як бы были в облаку краты!
 Не влізли бы воры до коморы...

Ту забрал слово сват Мацканич
 І гварит: — Вшытко нанич!
 Не помогут ни замки, ни краты,
 Лем пса доброго тра ховати!
 Моя суга ма щенята –
 Можете собі взяти!
 Ліпше для сусіда выгоду зробити,
 Як дусити, або топити...

✽

Газда на вшыткых позерат
 І слухат, бідак, рад-нерад.
 Бо вшыткы радят, хто кілько може,
 А ділом му ник не поможе.

Газда і бандита

На ярмаку продал быка
 Газда Гриц Мотыка.
 Гроши сховал за пазуху,
 Шапку втяг на уха
 І голову втулил в плечы –
 Хотіл ся стеречи,
 Жебы дахто го не познал
 І не взял пінязи,
 Бо то, знате, гнеска хоц-хто
 По дорогах лазит...
 А уж пізно ішол з міста
 І нюс злотых триста,
 То ся боял, же бандиты
 Можут го забити.
 І не ішол уж по пути,
 Лем на стежкы скрутил,
 Але планно му выпало,
 Бо ся уж змеркало.
 Правда, мал уж піл дороги,
 Але ослаб сильно –
 Уж го барз боліли ногы,
 А ту треба пильно...

Трах! – Стрyлило споза жыта!
 Наш Гриц ся озерат,
 А пред ним стоїт бандита,
 На Грица позерат:
 — Дай піньондзе, ты Русіне,
 Бо це съмерць нє міне!
 Як не oddаш по-добрему,
 Забіє як съвіне!

Видит бідак, наш Грициско,
 Же смерт уж так близко,
 Думат: „Ліпше гроши дати,
 Як марно вмерати...”
 І бандиті так повідат:
 — Видиш, же я бідак.
 Смерти не хцу, воз си гроши,
 Лем тя єдно прошу.
 Повім я до свойой жены,
 Же-м был підстрілений,
 А не буде в гунці діры –
 Жена не даст віры.
 Стрyляй в гуньку, аж ся скурит,
 Жебы были дзюры.
 Гунька лежыт, а ты – но-ле –
 Воз в руки пістолет.

— Добже — гварит старий бандит
І пукнул з фузії,
Аж паздіря з гунькы летит
При тій оказі.
— Планно — гварит Гриц Мотыка —
То за мала діра —
Моя стара герод баба,
Ішы не повірит!
Стрыйлай ішы раз, а ліпше,
Стрыйлай без пардону!
— Юж не може — гварит бандит —
Бо не мам патронуф...

— Што? Ты не маш уж патронів,
Ты кривий покрако?!

І давай же окладати
Бандиту бучаком.

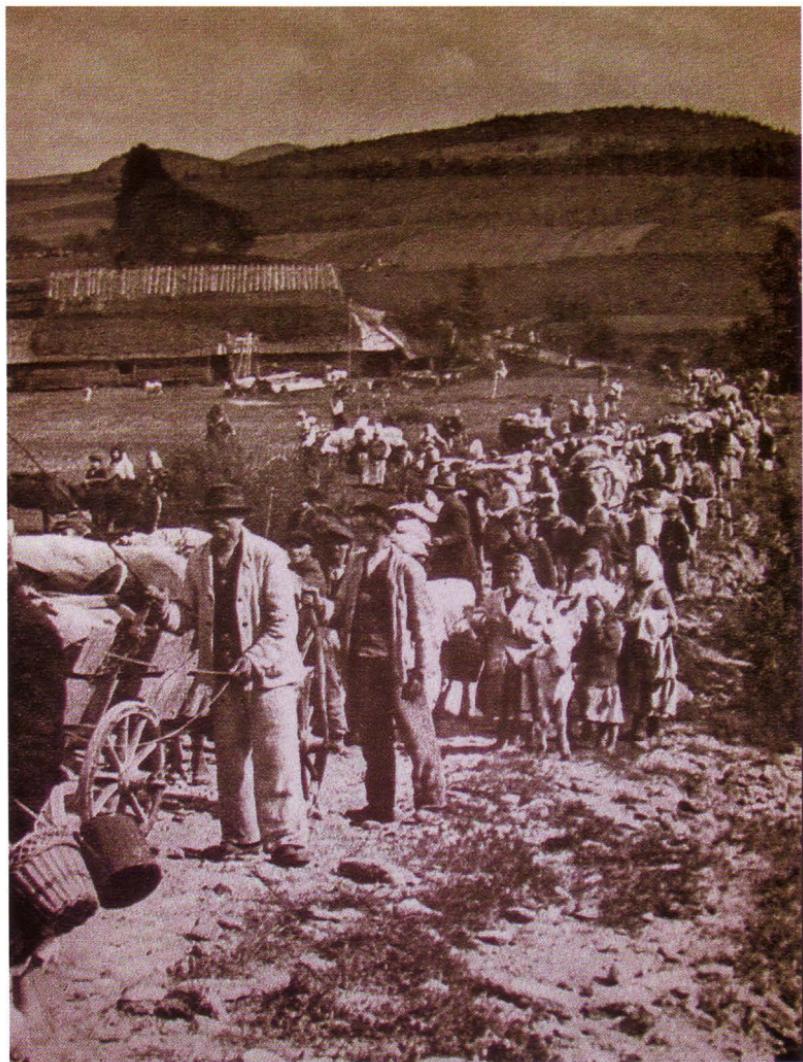
— А ты фрасе, козій сыну,
Уж не маш набоів?

І ты мыслиш, же я, Руснак,
Буду ся тя боял?

Оддай моі гроши дораз
Ты старий хырляку,
Бо як ні, то раз бучаком
Забю як собаку!

А бандита зблід зо страху
І о нич не пытаат,
Шмарил гроши, а сам — в ногы,
Втюк назад до жыта.

Повыселенчы вершы

Pік 1945

Вшыткы люде выїхали
І з долы і з горы,
Стары бабы, малы діти,
Здоровы і хворы.

І кулявы і немравы,
Вшыткы выїхали
Єдны вмерлы, што в могылах
На вікы остали.

Лишыли ся і героі,
Што на войні пали,
Жыця свое за отчызну
Чыю жертвували.

Лишыли ся в свіжых гробах
Семеро убитых,
Што ім жыця одобрали
Лютецкы бандиты

Вічна памят мученикам,
Більше ім не треба,
Най невинна кров іх зове
О помсту до неба!

*

Хто подумал, же даколи
Так ся стане, як ся стало,
Же будеме на Поділю
І орали і сіяли?

Хоц ту гарда околиця,
Вшыткы ходят, як немравы,
Брак охоты до роботы
До ідла і до забавы.

Бо кождому в мысли стоіт
Рідний край і рідне село,
Каждий ходит застараний,
І кождому невесело.

Дахто думат, же вернеме
В свой давны околиці,
Але о тым шкода мовы,
Най не плете кто дурниці.

Тоты горы, лісы, дебры,
Высыпаны і порубы,

Загуменкы, загороды,
Ксэнжы ставкы, липы, дубы.

I гостинец з горы долов,
Гряды, рівні доокола,
I ядлівці і тернина,
I малинник і драчына.

Вшытко было близко села
I чатина на помела,
I на дышель простий бучок,
Кому треба, твердый сучок

I березка на розвору
I до грабель оцьписко,
Вшытко было до выбору,
Вшытко было в лісі близко.

Всьо пропало, моі-сте-вы,
Не будеме там вертати,
Ту мусиме, в Уресер
Віку свого дожывати.

Хоц ту не так, як в нас было,
Хоц ту, реку, трохи чудно,
До тых ярів і берегів
Привыкнути буде трудно.

Буде дуже ту трудности
I клопотів тыж не мало,
Але треба привыкнути,
To называт ся – пропало!

A вы хлопці, вы молодці,
Кров горяча, вільна душа,
Не можете посидити,
Bo горяча кров вас рушат.

Уж забудте добры часы,
О съпіваню, о музыках,
Bo не верне ся николи, -
Всьо пропало в Заліщыках.

Tу уж така обстановка,
Треба до ней привыкати,
I як грают музыканты, -
Tак нам треба танцувати.

З Буды Гандрий так повідал,
(Як відомо, уж небіжчык);
„Ід, де хочеш, кади хочеш,
Aле не ід до Заліщык”.

.....
 А мы были в Заліщиках,
 Таке наше призначыня,
 Дністер шырін, міст должыня
 I берегы высочыня.

Вшыткым ся нам выдавало,
 Же міст з нами ся колыше,
 Як ешелон стал на мості,
 А машина сапат-дыше.

Старшы люде посмутніли,
 Малы діти заплакали,
 Вшыткы бабы – стары, млады
 Гірко, гірко зарыдали.

„По што мы ту приіхали,
 Там тра было нам сідити,
 Ой, пропали мы ту вшыткы,
 Ой, пропали наши діти!”

Опамятайтэ ся бабы,
 Майте разум, што робите?
 Ту будеме уж до смерти,
 Ту мусиме вік прожыти.

Там остати мы не могли,
 Ляхы жыти нам не дали,
 Нашых люди мордували,
 Маесток нам рабували.

Ту нам треба привыкати
 I до люди і до краю,
 Хоц не вшытко нам пасує -
 Вшеляко нам жыти дают.

Погодме ся з нашым льосом
 I каждый з нас перетримат,
 Хоц ту на нас смотрят косо,
 Хоц ту троха інчий климат.

Хоц бесіда наша інча
 I ім трохи не підходит,
 Лем ту долше побудеме
 Єдна з другом ся погодит.

Нам бесіда наша мила,
 Хоц і кус неграматычна,
 Рідна мама нас навчыла -
 Аджеж своя, не пожычна.

Хоц бесіда наша проста,
Выповісти вшытко знає,
Ци весело нам на души,
Ци нам смуток серце крає.

Слів нам хватит, всьо повіме
В нашій лемківській бесіді,
Ци в забаві, на весілю,
В добрым бытю, ци то в біді.

Тож шануйме рідне слово
Од велика аж до мала,
Вшытко інче мы втратили,
Лем бесіда нам осталася.

Мусіли-сме оставити
Нашы горы, чуд-Карпаты,
А што далі з нами буде -
А хто-ж того може знати?

Од Попраду аж до Сану,
Од Остурні по Уж-ріку,
Там наш Лемко жыл і робил
З давен-давна, спокон-віку.

Пересеління Лемків

...І то не лем од Коросна,
Шли на восток ешелоны,
То зо вшыткых стран іхали
Нашы Лемкы – автохтоны.

Бо то з цілої Лемковини
Горнул народ ку востоку;
Памятайме – во девяносто
Сорок пятым року.

Горнул народ ку стаціям,
Ку Санчови, ку Горлицям,
Ку Яслі і ку Грибову,
Ку Саноку, Новосільцям,
Ку Загірю, Рыманову.

Шли підводы долгим шнуром,
Везли статок і добыток,
Везли старців, малы діти,
А дорослий народ вшыток
Мушений был піше іти.

Як прибыли ку колеї,
Розложили ся в обозы,
Поскладали свое добро
Кус на возі, кус під возом.

I чекали терпеливо
На платформы і вагоны,
Бо мусіли гет іхати
Нашы Лемкы – автохтоны.

Так – мусіли виїхати,
Хоц ся звало добровільно.
Роб што хочеш, але в селі
Залишити ся не вільно.

Бідний народ без опіки,
Без проводу в тяжкій хвили
Сам ся остал, як сирота;
Опікуны го лишили.

Комітеты допомогы,
Поліція українска,
„Освітники” із-за Сяну
I „Пророки” з Перегінска.

Тройгендеры, фольксдойчеры,
Абсбайтеры, дельманчери,

Уганберы і пехтеры –
Всі нашы украінеры.

Професоры і докторы,
Директоры, інспекторы
Повтікали з Лемковини
І всі зникли, як камфора.

I Налисник, і Дрималик
Тыж не ждали на Москалів,
Лем хватили, што ся далі
I на захід повтікали.

Зас голова, пан Шандарук,
Доктор Січка із Фрыштака
I штаб цілій зо Санока
Разом з нима дал драпака.

Втекли цілы ешелоны
I о нарід свій не дбають,
Сідят собі за кордоном,
Добри часы споминают.

— А, як Лемкы мусят іти,
Залишати землю, хаты,
Нема сенсу без народу
Самым панам оставати.

*

Од Крениці, од Щавника
До Посяння, до Загіря
З комітетів лем остали
Місцевы мужы довіря.

...А в Коросні, на вокзалі
Паровозы загучали,
Рушыл поїзд, а в вагонах
Музыканты марша грали.

Гушлі плачут, бубен ріже,
Розограли ся гудакы –
Мілько, Лешко, оба Білі
Зо Штефаном, зо Станчаком.

Мякшы люде заплакали,
Та-й міцнійши посмутніли –
Вышткы знали, же край рідний
Раз на все уж залишили.

Рідны хыжы і обыйстя,
Лісы, луки, поля – ланы

І могильы своіх рідных –
Што там були похованы.

Стары липы коло церкви,
Тоты грабы на цмынтери,
Вільхи, вербы коло ріки,
Ділы, верхы і кычери.

Березники, Высыпаны,
І порубы, і потоки –
Ціле наше рідне село,
Де мы жили тілки роки.

Як ешелон рушыл з місця,
То нам вшытко в очах стало.
Але трудно! Трудно-дармо –
Уж пропало, все пропало!

А паровоз тяжко дыше,
Уж наберат кус розгону,
Хоц за собом тягне полных
Сорок і вісем вагонів.

А Коросно уж за нами,
Уж ідеме через поля,
„В ім'я Отца” – гварят люде,
Най ся діє Божа воля.

Музыканты уж не грают
І не плачут нашы люде.
Лем паровоз сильно фукат,
Кола шуршат, кола гудут...

...А даколи, моі-сте-вы,
Стане поїзд в чистым поли
І никому не відомо,
Коли рушыт з місця знову...

...Так, оддали, кому треба,
Тоту пяту, реку, складку,
І машина гнет рушыла.
І зас было все в порядку!

Сыпіванка

Там мі ліпше было –
Як ём был за водов,
За пінязі-м купил,
Без пінязи продал.

Як ём был за Сяном –
То был ём си паном,
А ту, коло Збруча,
Біда мі докучат.

Не памятам часу,
Як ём іл кобасу.
Ту лем до кермешу –
Тырбу і кулешу.

Од заходу студін,
Вітер од полудня –
Был ту передновок
Од січня до грудня.

Пропали одпусты,
Пропали кермашы.
Уж дзяди за тырбу
Гварят отченашы.

Добробыт

Од початку аж до днеська
Ішы было яко-тако,
Часом тырба і кулеша,
Або каша і пенцакы.

Кус фасолі, бараболі,
Чуть гороху, або бобу,
Кусьцьок копру, кусьцьок соли,
Так ци сяк – але добробыт!

Кобы ішы там до того
Комбін-жиру, або сала,
То бы было – присям Богу –
Як нам наоповідали.

Гунянка

Знам Гунянку з давен-давна,
 Може уж да-с сорок років,
 Знам го з права, знам го з ліва,
 Знам го і зо вшыткых боків.

Раз на ліво, раз на право,
 Як інтерес де вимагал,
 Раз шол просто, раз на криво,
 А даколи на скіс шагал.

О, і тепер знам Гунянку, –
 То уж не тот, што был раньше;
 Зніцуваний на ізナンку,
 Лемко з него штораз планьший.

Не познате уж Гунянки,
 Ни в Юнкерсі, ни в Пассайку,
 Заміст сюсів взул валянки,
 Заміст ковта, вділ куфайку.

Всім, в Ню-Йорку, ци в Канаді,
 Най не буде тото дивно.
 Лемкы ся остали в заді,
 Лем Гунянка прогресивний!

1947

Боднаровяне

Писал в книжках пан Зілинський
 (Давно звали го Кобаса),
 Же люд з села Боднарівки
 Інча раса, ліпша раса.

Боднарівка, Опарівка,
 То потомки "запорожців",
 Гварил доцент пан Зілинський,
 Твердили і егомосці.

Говорили такы чуда
 Євин, Клюфас, Цолта, Узкій
 І твердили, же то люде
 Українськы а не рускы.

Дуже з нашых повірило
 Тит і правда быти може;
 Хыбаль то уж так далеко
 З Боднарівки в Запороже?

Могли прити запорожці
 Аж за Вислок під Карпаты
 З українських чорноземів
 В нашы горы бідувати.

Я не вірю в тото нияк
 І здає ся, же мам рáцию,
 Кед ём родил ся Руснаком,
 Не преайду в інчу націю.

Бо мы люде старой даты,
 Не учены мы Руснакы;
 "Запорожці" нами гордят,
 Же ме глупы і простакы.

Боднарівка, то відомо
 Село зорганізуване,
 Мало єдніст, мир і згоду,
 Не так як Коростянчане.

Уж на весну в своім часi
 Всi, як єден виїхали,
 І зимяков ани збіжа
 Врагам в полi не лишали.

Хиба троха озимины,
 Бо лишыти ся мусіло,

А поза тым вшытко взяли
Марной річы не лишили.

Навет такы стары ґраты,
Што лем дома заваджали
За фурманку до вокзалу,
Вшытко додна выпродали.

Выпродали, што ся дало:
Жерди, лахы, кола, плоты,
Вільхи, вербы коло рікы
Перевели всьо на злоты.

Бо нарід то єднолитий,
Вшыткы разом ся тримали.
Хто сам собі рады не дал,
То му други помагали.

Вшытко звезли до Коросна:
Господарскы всі знаряды,
І домову обстановку,
Навет пушки з мармуляды.

Лишили лем пусты хыжы,
Пусты шопы, голы стіны,
Най сой трошка побідуют,
Як ту придут вражы сыны.

І церковны річы взяли,
Ризы, кресты, фаны, дзвоны
Іконостас, казальницю,
Тетрапод і всі іконы,

І вшыткы церковны книги,
І метрики тіж забрали,
А тых врагів, што там придут -
Уж наперед всіх прокляли.

За ту кривду, што дознали
Од бандитів і мордерців,
За убивство, за рабунки
Каждий чує помсту в серци

*

На Великден вшыткы были
В місті Кросні на вокзалі,
І ту вшытко свое добро
На пляцу порозміщали.

Каждий буду сой зрыхтувал
З дощок, скринок і соломы,

Ціле село в єдній купці,
А не кісно уж никому.

Бо то знаете, давно в селі
Пляцу завсе мало було.
А ту гнєска на піл моргу
Ціле село ся змістило.

Вшыткы згідны, хоц і тісно,
Хоц хто кому стал на ногу,
Нихто за то ся не гніват,
Ани не кльне, бо і чого?

В будах спали і сідили,
Іли і пацер гварили,
В будах гостів принимали,
В будах діти ся родили.

Коло каждой буды кухня,
Што на ній варили істи,
Коло кухні стіл і лавки,
Жебы було на чым сісти.

З боку буды була стайнія
І корова в ній стояла.
В стайні мала пыск і роги,
Хвостом на дворі махала.

Бо пляцу барз мало було
На купі ся вшытко дусит:
Козы, кролі ангоровы,
Пес, кіт, кури, качки, гуси...

*

За дня нарід шол до міста
Дознати ся, што нового,
Ци продати іщи дашто,
Ци купити недорого?

А діти засшли на вокзал,
На колею позерати,
Або далі на фрайплянду
Єдно друге діганяти.

Дахто іхал і до села,
Значыт, аж на Боднарівку
Посмотрити ся на хыжу,
Провірити в лісі " силкы".

В Поскім, в Ріках, на Липчанці.
І на гірці за Шарихом,

Ци не зімал ся де заяць,
Або якє інче лихо.

Бабы зас варили істи,
Каждий божий ден зимякы,
Ци там ґрулі, ци компери,
Ци бандуркы – всі єднакы.

А дівчата лахы прали,
Жебы ушы ся не звели,
Бо бы втowды біда была
І в портчысках і в кошели.

Малы діти все чесали,
Мыли ім волосы мылом,
Жебы ся ім што не звело,
І жебы ім „пекні” было.

А хлопці зас в карты грали,
Бо не мали што робити;
Часто пили самогонку,
Жебы ся розвеселити.

Напившы ся, посьпівали,
Тай смотрят за дівчатами,
Але што нас то обходит?
Най то буде медже нами.

А дівчата потихіцьки
Пошептали медже себе
Зышли ся де в єдно місце
І одправляли молебен.

Старши шали даколи в село
Іщы троха посмотрити,
Шли дакотры паробчакы,
Навет ішли малы діти.

Позерати на церковцю,
На березник над потоком,
На камянці, на Кычера,
Там де жили тілкы рокы.

На студенку, што під дубом,
На городы коло хаты...
Але слезы ім не дали
Долше на то позерати.

Бо кождий з нас в серци чує
Любов до рідного краю,
До тых грядок, до той землі,
Што в ній предкы почывают.

І до села, до рідного,
Де ми свій вік проживали,
До тих лісів, дербів, зрубів,
До борівок, ягід, малин...

Аж єдного дня раніцько
Рух ся зробил: „Пакувати”!
Наказ пришол од начальства,
Не поможе, тра слухати!

З Боднарівки люде здатны
І роботу всяку знают;
Ци столярку, ци мулярку
Во вшытким сой раду дают.

Тай в погрузці до вагонів
Потрафили в очимгніню
Нагрузити і добыток
І велики, тяжкы скрыні.

„Хорошо!” - гварит начальство.
„Вот так надо, вот так нужно!
Нагрузили все досрочно
За роботу взялись дружно.”

„У нас в Советском Союзе
Трудовой народ в почете,
Вот и хорошо ребята -
Вы у нас счастье найдете!”

Як уж всіли ся в вагонах
І з бараклом і з добытком,
Провірили акуратно
І ствердили, же єст вшытко.

І – „Готово” – дали знати,
Машыніст дал два сыгналы,
І вшытки Боднаровяне
З Кросна ва Схід виїхали.

Одтепер уж Боднарівка
Перестала істнувати,
Бо уж ніт там наших "людів",
Лем остали пусты хаты.

Боднарівку розмістили
В Станіславі, Коломыї,

На Глубокій і Грабичу
В Городенці, в Отинні,

В Чернелиці, в Росохачи,
В Цвякові і во Снятині
І мри іх ся сполнили,
Вшыткы сут на Україні.

*

Присвячам Боднарівянам
Тоту скромну історию,
Жебы ся ім одвдячыти
Чым мя стати і як вмію.

Присвячам ім вшыткым разом,
Бо мя завсе шанували,
А і тым, што против мене
Кріпко запротестували.

12. X. 1959

1960

На тот Новий Рік
 Вінчю, желаю -
 Вшыткым Лемкам повернути
 До рідного краю.

Треба нам уж раз знати
 Од Нового Года
 І плян, реку, виконати -
 Для свого народа.

Збудувати сто два села
 По двіста нумерів
 На лемківській території -
 Не лем на папері.

Сто тисяч дулярів
 На пресс-фонд для "Руси",
 Як бы там не было,
 Але быти мусить.

Ци од разу, ци на раты,
 Ци молодий, або старий,
 Каждий еден мусит дати
 Не дуже, лем два дуляри.

Товдьї буде і газета
 І календар одповідній,
 Бо тепер він і на вигляд
 І на зміст тіж доста бідний.

А за "Русь" най вшыткы платят
 Тоты, што хцут єй чытати,
 Жебы, реку, ник не ходил
 До сусіда пожычвати.

Най же пише нам "Карпатска
 Русь" о Лемковині,
 Як там жыют нашы братя -
 В Польщы, в Україні.

В Чехах, в Австрії, на Мадярох,
 В Ю-Ес-Ей-у і Канаді,
 Ци рушають ся наперед,
 Ци ся плянчут взаді.

Львівскы Лемкы най не пишут
 Ювілеї і реклами

Тым особам, што забыли,
Же были Лемками.

А і нашым вершыкарям
Желаю успіху:
Пиште вершы нам на корыст,
Собі на потіху!

Часом ліпше не писати
Бодай якой шміры,
Кед в тых вершах не мож найти
Ни сенсу ни міры.

А зас панкам-політыкам
Тым, што з "Обороны"
Най не кривчат на нас Лемків,
Як тоты ворони.

А кед мают добру волю
Тримати з Лемками,
Най вступуют до Союза
І ідуть в крок з нами.

8. XI. 1959.

Тепер на Лемковині

А тепер смутно там в Карпатах,
Нигдє не дзвонит в церквах дзвон,
Не видно там нашого брата
– ани в Висовій,
– ани в Лабовій,
вшыткы вон!

Лемківской не чути бесіды,
Затихли пісні серед гір,
Лем духи дідів, пра-прадів
блукают сами
медже горами
з бору в бір.

Гей, нашы Лемкы в Кошаліні,
В Зеленій Горі плечы гнут,
А в рідній нашій Лемковині
репатриянты
і окупанты
Всяди сут.

Гей, бідны Лемкы выселены,
Од Одры – Нисы по Дон-Бас,
А села, поля залишены
опустошали,
позарастали
терньом зас.

20. III. 1959 р.

Моя Отчызна

Моя отчызна – Лемковина:
 Зараз за Саном, як за плотом
 За десят годин іду "треном",
 А лем годину самольотом.
 Моя отчызна, рідне село –
 То Коростенка під Кычером;
 Не барз далеко – може буде
 Да з осем годин автокаром.
 Отчызна моя в Підкарпатю,
 Де місто Кросно, область Ряшів.
 Єст там халупа, сад і поле,
 Лем в чужых руках, уж не наше.
 Отчызна моя така близка,
 За тыжден часу зайду піше,
 Лем мя не пустят без пашпорту,
 Бо ник мі вызов не напише.
 Не мам до кого ся звернути,
 Хоц там остало люди дуже,
 Не мам там сестры ани брата,
 Лем вшыткы люде для мя чужы.

Кед бы я мал, люде добры,
 Шапку-невидимку,
 Поіхал бы-м зараз до хыж,
 Хоц лем на хвилинку.
 Посмотрити на ту хыжу,
 На тот берег, на ту воду,
 На то село, де-м ся родил
 I де-м іграли замолоду.
 Посмотрил бы-м на Кычеру,
 На Порубы, на Чершины,
 Серце бы ся радувало
 На вид рідной Лемковини.

Мила отчызна – не далеко,
 Зараз за Саном, як за плотом,
 Лем мя не пустят без пашпорту,
 Загородили браму дротом.
 Загородили вшыткы стежки
 Колючым, густым дротом,
 А на проходах всяди стоят
 Пограничники з кулемьотом.

Вертеп в Карпатах

Сценічний образ в 3. актах

Діє ся на Лемковині,
третій акт во Вифлеємі

Выступают:

Шліпий дідо і малий хлопець
Бача і трьох югасів
Дротар Павлик
Амроз
Лемко і Лемкыня
Двох парібків і дві дівчата
Трьох Циганів і дві Циганки
Мошко
Триє цари: Лев, Роман і Данило
Святий Йосиф і Діва Мария
Двох Ангелів

АКТ І

СЦЕНА 1.

БАЧА і ТРЬОХ ЮГАСІВ

(Сцена представляє вільну околицю – гористу. На середині сцени, тут переду, стоїт смерек. Коло смерека камені, на каменях горить ватра. Єден югас в глибині сцени стоїт на варті. Двох югасів съпівають, бача помагают. Потім югасы танцують чардаша, пак сідают коло ватри і бесідують.)

Съпів 1.

Я до леса, я до леса,
Я до леса не піду,
Древко рубац, древко рубац,
Ей, древко рубац не буду.

Древко бы мя, древко бы мя,
Древко бы мя забило,
Што-ж бы мое, што-ж бы мое,
Ей, шварне дівча робило.

Горы наши, горы наши,
Горы наши Карпаты,
Нихто не зна, нихто не зна,
Кілко вы в нас вартате.

Не даме вас, не даме вас
Горы наши Бескіды,
Бо вас дати не казали
Наши діди, прадіди.

Чардаш:

Ішол югас, ішол югас до леса,
Лем сой чугом, лем сой чугом потреса.
Вшытки дівки, вшытки дівки до нього,
Што чуганя, што чуганя не його.

Як я піду на Мадяр, на Мадяр,
Кому-ж я то перко дам, перко дам?
Кому-тому за дукат, за дукат,
А милому все лем так, все лем так!

БАЧА: (до III Югаса – на чатах): Ей, ты там! Смот-ле добрі на всі страны, жебы даякій злодій не закрал ся до колиби і уцю нам не вкral!

III ЮГАС: Но, но, лем ся не старайте, я стою. Уж мі студін, може бы другій пришол за мя постояти.

БАЧА: Лем ішы хвильку попильнуй, піде другій, а ты ся огріеш.
 II ЮГАС: Та певно піду я, а гнет?

БАЧА: За даякых пят отченашів підеш.

II ЮГАС: Та за тот час, бачы, оповідже дашто за стародавны часы, як то вы ішыюгасом были. Барз рад слухам старых історий о нашых Русланах і о наших горах Карпатах.

БАЧА: Правда, што давно было іначе! Што то днеська за часы?! В небіжчыка Гаврана бачы было овец два тисячы!

I ЮГАС: Два тисячы?! – Дуже значыт! Я лем до сто порахую, а до двіста не дам рады.

БАЧА: А і мы, як были малы, тыж сме не рахували. Гавран бача рахувал лем до тисяча – потім зас наново зачал. Знам, што было білой волны двадцет штырі міхы полны, а і брындзі десят бочок – полных было каждый рочок! Было товды дост дукатів, а податку ник не пластил. Дост сме мали цванцингерів – бо ник гроша так не тратил. А лісы ту были такы, што в ден люде заблудили. А в них вшелякого звіра – як сымітія або паздірія! А днеська ліс, моі-сте-вы – то інтерес доходовий, што крок – то тартак паровий, або і парк народовий.

II ЮГАС: А ци медведі были тыж в тых лісах?

БАЧА: Та, як бы ніт? Было іх дост!

I ЮГАС: А забили сте даколи?

БАЧА: Ци єдного? Замордувал ём зо штырі, не з фузії, лем сокиром! – Мясо было і омаста, і дугану дост сме мали – бо купці за скорудали! Што то днеська? (махнул руком) – Планны часы! Давно сто раз ліпше было!

I ЮГАС: А сут ішы днес медведі?

БАЧА: Ту в нас нее, лем на сході – в Черногорских аж Карпатах, але то уж в днішніх часах называют резерваты... I не вільно го забити! Бо як забьеш – дайме на то – то два роки сід за кратом! – Так мі гварил стражник – фінанц.

II ЮГАС: А на што тоtotы фінанцы, бачы? Каждий ден ту ходят!

БАЧА: Таке право тепер – што крок, то шандар або фінанц, а і злодії намножыло ся незмірно. Давно в горах были лем бачы і югасы, а часом пришли люде зо села по брындзю. Або як дахто хворий был – то до бачы по пораду. Вшытки бачы зільом лічыли. (До II Югаса): Але ід злюзувати тамтого – най приде кус ся огріти, а ты смот добрі, што-бы злодій або волк не закрал ся до кошары.

(Другій Югас бере палицу і іде на місце третього, котрий вертат до ватри)

III ЮГАС: Але-м ся настоял, бачы! Преця сте ся догадали, што мя треба звільнити.

БАЧА: Та лем ся не гнівай! Вшытко треба выtrzymати! Не tot хлоп, што бъє – лем tot, што вытримат! Под-же, под, огрій ся! Што-с там виділ цікавого?

III ЮГАС: Нич на видно! Барз темна ніч!

БАЧА: Но, то добрі! Жебы лем злодіє не закрали ся до кошары...

III ЮГАС: Вам лем все злодіє в в голові! Дебы ту злодій ішол тепер?! Ліпше оповідайте дашто.

БАЧА: Адже давно было іначе. Люди не было тельо, што днеська. Як дакому было зле, то ішол дагде хліба глядати. Границь так не пильнували, пашпорту не треба было, ани на Угры, ани до Бассарабы. Хто мал охоту робити, то достал роботу і гроши заробил, а як был порядний хлоп, то і зашпарувал.

ІІ ЮГАС (вбігат на сцену): Ей, бачы, деси горит!

БАЧА: Де? Може ся ти лем дашто звиділо?

(Видно червене съвітло. Бача і двох югасів зрывають ся і смотрят)

ІІІ ЮГАС: Ніт, бачы, напевно горит! Червене съвітло на сході!

I ЮГАС: Вера, смотрте – як там ясно! (вказує)

СЦЕНА 2.

АНГЕЛ

(Входить з лівої страни – вшытки падають на землю)

АНГЕЛ: Мир вам! Не бійте ся, добри люди. Благовіст вам привішу. Во Вифлеємі, на сіні в стаєнці, народил ся Месия, Сын Божий і Спаситель съвіта. Ідте там і увидите. (Зникат. Бача і югасы встають).

БАЧА: Виділ ём выразно ангела!

ЮГАСЫ (разом): I мы виділи!

БАЧА: I чули сте, што повідал?

ЮГАСЫ (разом): Чули сме!

I ЮГАС: Повідал, што народил ся Месия.

ІІ ЮГАС: Так, што во Вифлеємі.

БАЧА: Но та ідте, югасы, до кошары, возте даякы дарункы для Новорожденного, позаперайте вшытко і підеме поклонити ся Месії.

(Вшытки разом засыпівают):

Сыпів 2.

Народил ся Ісус Христос во Вифлеємі,
Ознаймил то Ангел божий по всій Вселенній:
Прото радуйме ся, купно весельме ся,
Христос родил ся!

(ЗАНАВІСА ПАДАТ)

АКТ II

(Околиця тата сама. По піднесіню занавісі входит ДІД і ХЛОПЕЦ, котрий провадит діда за руку).

СЦЕНА 3.

ДІД і ХЛОПЕЦ

ХЛОПЕЦ: Ноле, скоре подте, діду!

ДІД: Тыт, не шарпай, преця иду. Я не годен скоро ити! Ци не видиш стары кости?... Я тыж давно, як ты, гопкал... давно, давно, в молодости... А ту такій край гористий... Ци ту не мож да́где сісти?

ХЛОПЕЦ: О, там смерек єст высокій! Ішы подте пару кроків, то сядете і спочнете.

ДІД: О, то добрі, треба сісти! – А ты певно уж голоден?

ХЛОПЕЦ: Ледво же дыхати годен!

ДІД: А бодай сте люде скысли! – Вам лем завсе хліб на мысли!
(Дає хлопцю хліба).

ХЛОПЕЦ (бере хліб і кривит ся): Ой, дідусю, тяжкы часы! А не мате кус кобасы?

ДІД: Ід, бортаку, не роб шпасу! – Де дзяд коли мал кобасу! Преця кризис тепер всяди, і на сьвіті самы дзяди! Лем ідж, братку, попий воды – будеш ріс, ішы-с молодий. І будеш здрав, яко рыба! – Не буде ти кривды хыба. (Бере скыбку хліба і крестит ся. Хлопец іст). Во імя Отца і Сына...

ХЛОПЕЦ: Тот хліб твердый як дубина!

ДІД: И Святого Духа...

ХЛОПЕЦ: Смак подібний до макуха.

ДІД (іст і цямкат): Твердий, правда, нее рады, але добрий для нас – дзядів.

ХЛОПЕЦ: То нам дали на клебанії.

ДІД: Добра наша імосьць-пані.

ХЛОПЕЦ: Добра, добра, любит дзядів.

ДІД: Ты не хцеш такого хліба, ты бы-с волі чекуляды?! Так не буде добрі хыба! – Тот хліб дают і челяди – што остане, то для пацят, а решту достанут дзяди.

ХЛОПЕЦ: Добра наша імосьць-пані. И хлібови нее ганы... Але я не годен істи. Най спрібуют істи паны! (Вказує хліб догоры).

ДІД: Я зас годен, хоц ём старий, шлапій, глухій і щербатий. Ты маш преця волчы зубы, не выпадат нарікати!... Воз-ле горня, принес воды, то попъеме, а потім сой шумні...

ХЛОПЕЦ: Заколядуеме!

ДІД (іст і мляскат): Но так, заколядуеме!

ХЛОПЕЦ (приносит воду і дає дідові): Добра вода, і студена!

ДІД (п'є): О, студена!

ХЛОПЕЦ: Добра, зимна, зубы ламе...

ДІД: Добра, добра, але ішы ліппшу маме в Креници і Жегестові.
А найліпшу в Бардійові.

ХЛОПЕЦ: В Бардійові? А де єст таке село?

ДІД: То не село, то єст місто – там, на нашій Лемковині, што ся
зове Закарпаття. Там сут такы, як мы – Лемки, наши рідны братя.
Там сут рускы села, міста – Бардиів і Пряшів; в давных часах totы
міста оба били наши... Лем послухай: В Бардийові, старым місті,
жасна вода плыне... А як долго она плыне – рускій люд не згине!...

ХЛОПЕЦ: ...А кілко вы мате років, діду?

ДІД: Не знам, хлопче, бо мі вышло давно з памяти... Ale мы-
шлю, што мі буде осемдесят пятій... Так, так... Буде осемдесят пяті.
Уж єм планний, уж єм старий...

ХЛОПЕЦ: Дзяд!

ДІД: Так, добрі єс згад!

ХЛОПЕЦ: Тото тым, діду... Ale уж мало часу маме, а дорога
далека. Нех чого ту чекати.

ДІД: Я мам дост часу – двадцет штырі годины на добу.

ХЛОПЕЦ: То хоц дармо не сідме, лем дашто заколядуйме. Може
люде дашту дадут, бо ту при дорозі.

ДІД: Засьпіваме, засьпіваме, ale ты помагай! Я сой басом кус
помырчу, а ты тоньше потягай.

ХЛОПЕЦ: Добрі, діду, лем зачнійтэ дзядівску.

Сыпів 3.

Вшыткы дзяди з Зарваници
Мають торбы і палиці
І ходят си тади-сяди –
Без пашпорту, бо сут дзяди.

Хоц іх в зимі б'є бідуся,
Зато в літі гуся-сюся!
На одпусті в Кальварії
Вшыткы дзяди кус оджыют.

Не ореме, не сіeme,
Але якоси жыееме
І ходиме тади-сяди –
Люде дадут, бо сме дзяди.

(За сценом чути голос: Горці дротовац!)

СЦЕНА 4.

(ДРОТАР і попередні)

(Входить дротар Павлик)

ДРОТАР: Горці дротовац!

ДІД: Ого! Павлик іде!

ХЛОПЕЦ: Правду гварите, Павлик дротар іде.

ДРОТАР: По голосі сте мя позняли, діду? Правда? Ale інчий дро-
тар ту не піде, бо я ту мам монополь! Як бы ся дахто зъявил, то дораз
го арештую, бо я плачу податок промисловий! Добре полуудне, діду!

ДІД: Добре здравя, Павлик! Уж єм тя не виділ рускій місяць. Де ся тыраш? Як ся ти поводит?

ДРОТАР: Гм! Як бы вам ту повісті? Жебы не було зле, то було добрі, а жебы було добрі, то бы не було зле. Але до вшыткого ся чловек мусит призвычайти.

ДІД: А роботу маш? Дротуеш?

ДРОТАР: Е! Дротувати – мало дротую, бо глиняных горців днеська неє, лем з бляхы або алюміны. Але дрот ношу зо собом, преця-м дротар! Рады сой даю. Все спрятний чловек выжье медже глуптаками. Кус бабам ворожу, кус дегтьом быдлята лічу, і все дашто зароблю, бо треба заробити на жену і шестеро діти.

ДІД: Е, то твердий з тебе Руснак, коли сой в біді радиш.

ДРОТАР: Правда, што твердий, як і мій няньо. Як біда – то съпівам, а як добрі – то тыж не плачу. Ай тепер вам засъпівам дротарску съпіванку.

Съпів 4.

Я сой дротар зо Шляхтовы,
Як мій отец і мій брат –
Всі роботы знам дротовы
І на руці ношу драт!

Дайте горці дротувати,
Преця на то ношу драт!
Без стараня, без клопоту
Вшытко буде акурат.

Мало буде коштувати,
Лем вернете мі за драт,
І вечерю даку дате,
І на дуган центів пят...

А де млада єст газдыня,
То дротую ій барз рад,
Бо заплатит за начыння,
За роботу і за драт!

Дайте горці дротовац!

(За сценом чути: „Дротовац!”)

ДРОТАР (слухат): Ого! А то што за фрас?! Ту не слебодно дру-
гому дротарсьови ходити! Посмотрте, хто то такий?

СЦЕНА 5.

Попередні і АМРОЗ

АМРОЗ (кричыт): Дротовац! (Видит діда і дротаря). О, самы дзяди і дротар! А як я ся ішы прилучу, то буде добрана компанія!

ДРОТАР: Як рада громадска в Репеди! Одкале ідеш, Амроз?

АМРОЗ: Іду з Бортного до Бодаків.

ДРОТАР: То не тади дорога! Чом тя ту фрас несе?

АМРОЗ: А за тобом мя принюс і казал ти дати пят палиц (гро-
палицьом).

ДРОТАР: Аж пят? Та ты сам лем єдну маш! Та што нового чути
■ Бортним?

АМРОЗ: А тото само што в Бодаках.

ДРОТАР: Но, а в Бодаках што чути?

АМРОЗ: А тото само што в Бортним.

ДРОТАР: Ей, Амроз, але ты філософ! Де ты гімназию кінчыл?

АМРОЗ: Філософы родят ся з розумом – гімназії лем для таких
Бортаків як ты!

ДРОТАР: Значыт, я в тебе дурак?

АМРОЗ: Дураків не сіют – сами ся родят.

ДРОТАР: Ты сам дурак, але най буде по твому.

АМРОЗ: Но, то почкаме, аж ся нас веце дураків зыйде, то собі
■ та выбереме.

(За сценом чути музыку – далеко).

АМРОЗ: Деси грают, чуєш?

ДРОТАР: То певно тобі. Чул ём, што маш ся женити з козом.

АМРОЗ: Тебе бы ани коза не хтіла!

ДІД: Мали бы сте розум! Шкода вам съвіта. стары люде, а пле-
тут як діти.

АМРОЗ: Ого! І дзяди гнеска мают голос! Коституция. Планно.

(Музыку чути голоснійше).

ДРОТАР (вказує): Там грают, мі кышкы марша грают!

АМРОЗ: О! З твоіх кышок будут даколи струны до бас!

ДРОТАР: З моих можут быти. А твоі лем на двір вышмарити,
ани ся іх ворони не імут.

АМРОЗ: Ты цілий, з твойом торбом і палицьом, ворони не вар-
таш!

ДРОТАР: Але мій дрот вартат тридцет гроши. Хоц си хліба куп-
лю, а ты што?

АМРОЗ: Шкода дроту. Як ти ся істи барз хоче, то ти пристарам
дротарскога гуляшу.

ДРОТАР: Вера, лем постарай! А як ты тот гуляш зробиш?

АМРОЗ: О, то кождий може зробити, навет такій дротар, як ты.

ДРОТАР: Но, то бесідуй, бо-м голоден!

АМРОЗ: Аджек так: треба заварити воды в горнятию, до воды
шмарити пару грульок, зо три бандуркы, зо штыри компери, зо дві
бульбы, зо три земякы, ай фунт картофель. Тото вшытко посолити і
гуляш готовий!

ДРОТАР: Ты фрасе! Сам ідж такій гуляш!

(За сценом чути музыку выразно).

СЦЕНА 6.

Попередні і ТРЬОХ ЦИГАНІВ

АМРОЗ: О, музика! Будеме танцувати.

ДРОТАР: О, що там танец! Машерувати будеме.

ДІД: О, так, легше буде іти. Ех! (стуче).

(Цигане входять, стають на середині сцену і грають чардаша. Амроз і Павлик танцують – кождий осібно і съмішні, але до такту. Цигане переграють і перестануть).

ЦИГАН ЯНКО: Е, баратом, не будеме грати, коли никто не пла-тит. Шкода смыка!

ЦИГАН СИДОР: Гин тут цигарос, море Янку?

ЦИГАН ЯНКО: Нане ниць. Ме камел пес менкел техал! Не мамнич, лем мам глад!

ЦИГАН ЙОШКА: Я мам папірці і шваблики, лем марной річы мі бракуе.

ЦИГАН СИДОР: Певно дугану?

ЙОШКА: Є! Дугану!

ЯНКО: Та лем почкайте кус. Нашы Циганки гнет надыйдут, то дашто лем принесут! Може дугану, а може і кобасы.

ДРОТАР: Ноле, заграйте ішы даяку, то я вам дам закурити по єдним цигарку.

ЯНКО: Та лем дай, як маш.

ДРОТАР (дає цигарку): Мате ту, лем заграйте!

СЦЕНА 7.

Попередні і ЦИГАНКИ

(Цигане грають вальця. Входять Циганки, несуть бундзикы).

АМРОЗ: Ого! Циганки ідуть. Хоц буде з кым потанцувати!

ЦИГАНКА МАРЦА: А ци ты, Амроз, здалий до танця?

АМРОЗ: Та як бы ніт? Я давно то на балах з паннусями танцу-вал – чардаши, кадрилі, потрясаны. (Іде туди Циганці, хоче ей брати до танця).

МАРЦА (боронит ся): Ід-же, ід, Амроз, я з таким варияком не хочу танцувати!

АМРОЗ: О! Што мі ту за паня!

ЦИГАНКА ЄВА: Ход, Амроз, воз мене, я піду з тобом, лем мя мусиши поцілувати.

АМРОЗ: Та чом бы ніт? Хоц мі ся не подабаш, але зажмурю очы і поцілую, верабоже!

ДІД: Но, і смоле, який Амроз! А бесідуют, што глупий.

ДРОТАР: Но, Цигане, достали сте цигари, а не грате – нохамаль!

(Цигане грають, Циганки съпівають, дротар і Амроз танцують з Циганками. Раз перетанцують, а потім пересъпівають вишитки).

Сыпів 5.

(На нуту: „Я сем Циган, я нич не мам”).

Мы Цигане – нич не мame,
Лем гушельки смерековы
І все граме.

Ой, млинку, млинку, на столі бринку –
Кай ту діля, кай ля іля,
До марцинку.

Деманця ловы – деманця пане,
А ме башел гекедуа
До заране.

Деманця ловы – дуи, биш гедеш,
А ме башел гекедуа –
Цілий кермеш.

ДРОТАР: Но, шумні сьпівате, як з нут!

МАРЦА: Та подте, Цигане, та дашто перекусите. Принесли сме
кус солонины і хліба. (*Цигане ідуть направо*).

ЄВА: Але знаш, Амроз, добрі танцувати!

АМРОЗ: А правда, же знам! Хоц танец не робота, а як не зна –
то сромота.

ДРОТАР: Ани на своім весілю так єм ся не витанцувал.

(*Циганкы ідуть направо, сідають разом з Циганами, розвязують
бундзикы і ідуть*).

СЦЕНА 8.

ЛЕМКО і ЛЕМКЫНЯ

ЛЕМКО (*входить зліва*): Што, ту весіля, же грают? Виджу, Амроз
ту і Павлик ту, а де-ж музиканты?

ДРОТАР: О, там посідали і ідят.

АМРОЗ: Они бы грали, лем ім ніт хто платити! Ноле, газдо, вы
мате дуже пінязи, шмарте дашто до бас!

ЛЕМКО: Амроз! Же то тя аж ту принесло?

АМРОЗ: Я все ся там найду, де ся мя нихто не сподіє! Але што
вы ту глядате, і то не сам, а з газдьниом?

ЛЕМКО: А выбрал єм ся на гостину до кума. Кус сме змучили,
бо далеко, та хочеме одпочати під смереком.

ДІД: Та подте гев, я ся уж дост насідил. Піду дальше, а вы сой
сядте.

ЛЕМКЫНЯ: Сідте, сідте, діду – мы ту якоси сой порадиме. (*До
мужа*): Ноле, старий, принес камін, або што!

ХЛОПЕЦ: Почкайте, газдо, я ту виділ такі кльоцок, дораз при-
несу! (*Іде за сцену і приносить кльоцок, газда сідаєт*).

ЛЕМКО: Шумний хлопец! Маш ту зато (дає му троши). Ай вы, діду, нате! Возте, выгварте „Отченаш” за душами. (Дає дідови. До хлопця): Чый же ты сыну?

ХЛОПЕЦ: Я сирота, не мам ани няня, ани мамы. Докаль старий дідо ходят, то і я з нима, а як вмрут, то не знам што буде зо мном.

АМРОЗ: Нич ся не старай, хлопче, зо мном будеш дальше, я тя возму і будеме ходити. Я тыж сирота, не мам нич, але ти половину запишу!

ЛЕМКЫНЯ: Не бій ся, хлопче, видно же-с цекавий. Я тя возму до себе, будеш мі гуси пасти!

ХЛОПЕЦ: А хто з дідом остане? Сами не годни ходити, бо нич не видят!

ДІД: Но, но, хлопче, як тя возмут, то ід! Я ішы мам родину, піду вмерти до своїх. Лем буд добрий і слухай старших.

(Лемко і Лемкыння бесідують тихо з дідом, а Амроз з дротарем).

СЦЕНА 9.

ПАРІБЦI і ДІВЧАТА

(Входять на сцену з лівої сторони, тримають ся за руки і съпівають. Цигане встають і грають мельодію „Пришол бы я до вас”. Амроз, дротар і Циганки съпівають разом з парібками).

Съпів 6.

Пришол бы я до вас каждый вечер,
Жебы сте мі дали што бы я хтіл:
Того дівча шварне, што ма очка чорны –
То бы я хтіл, то бы я хтіл!

Пришол бы я до вас каждый вечер,
Пред вашыма дверми велька мочар;
Прелож мила дручкы, прейду помалючки
Каждий вечер, каждый вечер.

Зродили ся теркы за горами,
Підеме мы на них з кошыками –
Будеме торгати, будеме ламати
З конарями, з конарями.

Чом вы ся парібци не жените,
Іде вас на войну два тысячи,
Будеме скакати, будеме плакати
При музыце, при музыце.

АМРОЗ: Ей, парібци і дівчата! – Ци то днеска дає свято, што собі лем так ходите і дома нич не робите?

I ПАРОБОК: Амроз, вы безработны.

II ПАРОБОК: Кризис, нее работы!

АМРОЗ: А чом не толчете каміння на дорозі?

I ДІВЧА: А ты будеш платити, Амроз?

II ДІВЧА: А може нам істи даш?

АМРОЗ: Но, што то, то ніт! (*До себе, в сторону*): Сякіст! Але-м заліз в політъку! (*До вшыткых*): Е, што там будеме о кризисі бесідувати! Най го фрас поразит! Ліпше повім казаня, добри?

ВШЫТКЫ: Добри, добрі, Амроз!

АМРОЗ (*стає на камени і знімат калап з голови, дає тримати книгу і калап дротарюви*):

Ца, сина і святого духа, амин! Мої парафіяне, православны християне! – В святым писмі стоїт: най ся жена мужа боїт – істи варит, діти родит, а веце ей не обходит! – А де дака політъка, там най носа уж не втыкат. – Так ма быти, не іначе – яко реку вам найпаче. – А сут бабы, як чорти рогаты – таких треба спацифікувати! – Вшыткы кошотки, штаеркы, што хлопів в Америці мают, а сами в старым краю гуляют, за другыми уганяют – іщи глядают сой пары, хоц дакотры добрі стары! – А хлопи робят, як сомары – дусят ся в майнах, штильворках і присылают дуляры!

I вам, дівчата, тыж повім, што мате планно в голові, што вам бракує криковці! – Мешты вам треба, сьніговці! – Лем сте суци до коханя, до строїв, до танцуваня (*грозит палицьом*) – Іштен азаня! (*Бесідует зразу помалы, а потім штораз скорише*) – Лякеркы, футеркы, клямеркы, пудеркы, болеркы, плеты, береты, шаликы, кораликы, вишыванкы, шкрабанкы... – тррр! – Ей, дівчата! (*грозит*) – Земля свята не буде вас носити, як так будете жыти!

А вы, парібци, фраіры! – Вы тыж не мате міры – ани в жытю, ани в питю! – Грошы тратите, не шпаруете! (*грозит*) – Зле з того буде, терем-тете! Гетры-светры, скоряны рукавичкы, бамбусовы палички, пудры, помады – обдердзяды! Ей хлопці! – Я вас добрі знам, бо я был такій сам. – За дівчатми фик-мик попід вікна, ту і там! – Помалы, паничку сьвенты – бракне вам темпераменту! На старіст будете кости гріти, заміст з дівчатми ся бавити... Каждий в گамбі зубы злоты, а на ногах скірні-шкоты, на голові помада, а в голові мармуляда!

Страх, публика, што ся діє – в кождым селі сут злодіе! – Што лем можут, вшытко крадут! На крадены річы пьют, а як напьют – то ся бьют! – Бьют ся медже собом сами – бьют ся Руснакы з Руснаками. Не мают силы де подіти – за глупство бьют ся як малы діти!... Уж недалекій час – біда буде бити вас, як фрас!... Памятайте на страшний суд! – Там чорти на вас ждуть! Бо як ангеле будут трубіти – то вшыткы будете тремтіти – зо страху і трепету. Віков, амин!

(Амроз сходить з каменя, бере калап і книгу од дротаря).

ДІД: Правду Амроз гварит! Так тепер на сьвіті ёст.

СЦЕНА 10.

Тоты самы і МОШКО (*з кошом на руці входить*).

МОШКО: Добрый вечер, панове!

ДРОТАР: А ты ту за чым?

МОШКО: Ну, слышу гармідер і думам што ту ярмак. Я мам товар (*вказує на кошик*) і хочу дашто вторгувати.

ДРОТАР: А што за товар маш?

МОШКО: Вшытко мам: патьчык, запальнички, шваблики, сірники, шпички, гомбички, зеркала, прозерала, шкарпетки, тыйбетки – вшытко мам!

І ДІВЧА: А перфуны маш?

МОШКО: Што значыт – маш? То ся зна, што мам! (*Вказує фляшечку*) – правдивы французкы, з Варшавы. (*До дівчате*): Попахай! (*Сам цмокат. Обі дівчата пахають*).

ІІ ДІВЧА: Е. Следзьом смердит! Тыж перфуны – фе!

МОШКО: Ну, то лем фляшечка, бо коло следзя лежала.

ДРОТАР: Мі то ліпше пахне следз як перфуны.

АМРОЗ: Правда, де дротарьови перфуны пахати! До перфун треба мати кус інакший ніс!

ДРОТАР: Такій, як ты маш, Амроз!... Але слухай, Мошку, дай ты мі следзя, бо мі так пахне. Но знаш, я гроши при собі не мам, то мі скредитуеш.

МОШКО: Кредитую лем ретельным людям, бодай, кому ніт!

ДРОТАР (*ставит ся до Мошка*): А я што?! Може-м не ретельний? Жебы ты такій был!

МОШКО: Но, пан Павлик, што ся гнівате? Уж дам, лем не треба дораз гвалт робити! (*Дає следзя дротарьови*).

ДРОТАР (*пахат, ховат до торбы і бесідує до себе*): Зроблю собі мясниці, але аж Цигане одталь підуть, бо бы мі помогли зісти.

ЦИГАН ЯНКО: А ци цигарки маш, Мошку? Да-ле пят драмів, але на борг!

МОШКО: Планний гандель днеска, за готівкунич, вшытко на кредит. Што за інтерес?

ЯНКО (*остро*): Но, даш драми, ци ніт?!

МОШКО: Ну, чом бы-м не дал? Я мам на продай! Лем коли заплатиш?

ЯНКО: Я заплачу лем на раты.

МОШКО: Най буде на раты. Але коли будут тоты раты?

ЯНКО: Перша рата в зимі.

МОШКО: А друга?

ЯНКО: Друга – в літі.

МОШКО: А третя?

ЯНКО: Третя аж на другим сьвіті!

МОШКО: Планний інтерес!

ЦИГАН СИДОР: Но, Мошку, і я хочу закурити.

МОШКО: Тыж на раты?

СИДОР: Е, а одкал яроши взяти? Кризис!

МОШКО: Кризис? (*Дає му цигары*): На, маш! А коли будеш раты платил?

СИДОР: Перша рата – як буду мати.

МОШКО: А друга?

СИДОР: Друга – як мя буде стати.

МОШКО: А третя?

СИДОР: А Бог знає святій!

МОШКО: Ну, і гандель з Циганами! На такы тавы шкодабыло товар дати. Вшытко пропало!

ЦІГАН ЙОШКА: Ішы не пропало, але дораз з дымом піде. (*Цигане вишикти курят*).

ДРОТАР (до Циганів): Та дайте і мі єдного!

ЦІГАН ЯНКО: Чом бы ніт, лем мі дай кус следзя!

ДРОТАР (вынимат следзя і дае Циганови попахати): Маш, попахай, лем не кусай! (*Ховат назад*).

ЦІГАН ЙОШКА (пущат дым під ніс дротарьови): И ты попахай дыму! Добры драмы!

ДРОТАР (кыхат): Але то дуган! Ани бы пес того не курил!

СЦЕНА 11.

Попередні і ЮГАС

I ЮГАС (*Входить на сцену з правої сторони. Світло червене*): Ей, люде! На сході горит! Небо червене, ясна звізда сьвітит! Ангел Божий віст объявили! (*Вишикти окружують югаса – зачудуваны*). Во Вифлемі, в стаєнці народил ся Месия, Сын Божий, Спаситель сьвіта. наш бача і югасе уж пішли до Вифлеєма, лем мі казали кошар пильнувати, щоби злоді звідка не покрали.

ЛЕМКО: Но, як так, то і нам треба іти, поклон зложити Месии.

ДРОТАР: А знате кади ся іде до того Вифлеєма?

ЛЕМКО: Но, не знам акурат, але Амроз по сьвіту ходит, та певно дорогу зна!

АМРОЗ: О, ішы як! Был ём уж не раз, а і печатку мам од тамъшнього постерунку (*вказує книгу*).

ЛЕМКО: Но, то добри! Провад нас вишиктих!

АМРОЗ: О, я не буду провадити!

ДРОТАР: А то чом?

АМРОЗ: Пречя видите, што не мам dobrі в голові, єдной криковці мі бракує. На коменданта ём не суций, не виходит. На такій уряд треба старшого, мудрішого, ретельного газду, жебы мал повагу і послух в люди. Амроз може даяку дурницю зробити, а то пречя не виходить в таку хвилю. Я голосую на вас, газдо! Хто за газдом, руки вгору!

ВИШИКТИ (підносять руки): На газду вишикти!

ЛЕМКО: Дякую за чест і принимам выбор. Але тепер мусят вишикти слухати што розкажу, і в порядку заховати ся, щоби мы Руснакам ганьбы не зробили. Ставайте в порядку в ряды. (*Стают в ряды по четверо*).

МОШКО: Ну, газдо, а я што мам робити? Ци я можу з вами іти?

ЛЕМКО: Мы вишикти єдного Бога діти, вишикти люде і братя, і вишикти разом підеме! А тепер, Цигане, грайте марша!

(*Цигане грають мельодію коляды „Во Вифлеємі ныні новина”.*
Вишикти одходять).

(*Занависа падат*)

АКТ III

СЦЕНА 12.

(Во Вифлеемі в стаенці Божа Матір, Святий Йосиф і вшытки попередні. Декорація тата сама, лем смерека посередині ніт. На тым місци ясла. Божа Матір клячат при яслах. Дітятко лежит на сіні. Святий Йосиф стоїт справа, опертий на палици. Бача і югасы клячають перед яслами з правої сторони. Лемко і Лемкыня клячають з лівої сторони, за нима дівчата і парібци, дальше Павлик і Амроз. Дід і хлопець за пастырями, клячають і молят ся. Мошко стоїт за нима. Цигане стоят з боку на ліво, а Циганки клячають за парібками).

БАЧА: Боже Дітятко – Месийо Святий,
 Пришли мы Тобі поклон oddати
 I приносиме Ти подарунки,
 На якы бідных пастухів stati:
 Бараню скору Ти офорую,
 Штобы Ти было тепло лежати.

II ЮГАС: А я несу заголовок з заячого пуху.

III ЮГАС: Я зас покривало з білої волни.

ЛЕМКО: Я, на перши выдаткы, даю нову десятку.

ЛЕМКЫНЯ: Я дам леняну загортку на пеленкы.

I ПАРОБОК: Я керпчыкы з червеной скоры.

I ДІВЧА: А я нову тибетку.

ЦИГАН ЯНКО: Мы, Цигане, нич не мame, ale як позволите, то заграме.

МОШКО: Я мам на продай чачка, свиставкы, тыркавкы, што маленьке дітятко схоче, то може выбрати.

(Цигане грают Бог Предвічний. Вшытки съпівають. Коли скінчат съпівати, товды вшытки, котры были по лівій стороні, ідуть направо і вшытки стоят. З правої стороны тіж вшытки стают. Стоячы, съпівають: Вселенная веселися).

СЦЕНА 13.

ТРИЄ ЦАРИ: КНЯЗЬ ЛЕВ, КНЯЗЬ РОМАН
 i КОРОЛЬ ДАНИЛО ГАЛИЦКІЙ

(По словах коляды Царие, царие приходят – входят три цари і клякают пред яслами).

КОРОЛЬ ДАНИЛО: Мы князі рускы Галицкой Руси, поклон складаме Богу Дітяті.

КНЯЗЬ РОМАН: Злато, кадило і миро в дары – несеме Тобі, Господи Святий.

КНЯЗЬ ЛЕВ: I всі просиме, і всі віриме, што на одмовиш нам благодаті.

(Цари стають, Цигане грають мельодію коляды: „Ой не дивуйте ся добри людє” /В 70-ых роках минулого століття спеціальну композицію до Русенкових слів створил Ярослав Трохановський і виконувал ю з Ансамблем Пісні і Танця „Лемковина”, через што стала ся она знана серед нашого народа – П.Т./).

Сыпів 7.

Глян Боже оком на Лемковину,
Помож рускому народу –
Просиме всі Тя, о Божий Сыну
О вічний мир і свободу!

(ЗНАВІСА ПАДАТ)

(Музыка до Глян Боже на стор.)

З ісценізації *Вертену в Карпатах*

Русенків „Вертель в Карпатах” в виконанні Театру Стоваришыня Лемків;
Акт I, Сцена 1, од ліва: Ярослав Шпітко (Югас), Богуслава Ленько (Ангел),
Адам Барна (Бача), Ярослав Барна (Югас), Петро Косовський (Югас);
режисерія: Андрій Копча, Лігниця, Дім Культури „Атріум”,
26 січня 1991 р.; інсценізація била представлена тіж в Пшемкові, Любіні,
Лісцу, Громадці, Студзьонках і Ігожові Великопольським.

Вертеп в Карпатах інсценізуваний в Народному Домі в Кливленд (Америка).

Перший раз посталено го там в 1934 році. Ту інсценізація з 1955 рока.

Акт II: Дідо оповідат Хлопцьові о давній історії Лемковини.

(Персональны даны о режисері і акторах незнаны)

Як выїхше, акт II – Циганки привандрували танцуючы.

Як выїхше, акт III (с Вифлеемі) – коляда *Глян Боже оком на Лемковину*.

Вермен в Карпатах інсценізований через Бортнян на вигнаню (Лісец) в 1956 р.

Режисерувал Іван Дутканич, вихованок Рускої Бурси в Горлицях.

На знимці (Акт III – фінальна сцена): 1. ряд, прикладнули, од ліва – Амроз (Кузяк Теодор), Ангел (Феш Олена), Діва Марія (Стеранка Марія), I Ангел (Шкурат Анна), Дротар Павлик (Феш Юліян), 2. ряд, стоят, од ліва – Лемко (Стеранка Яцко), Князь Роман (Налисник Ваньо), Лемкыня (Дзямба Штефанія, Князь Лев (Стеранка Владімір), Циганка Єва (Шкурат Милька), Король Данило (Блащак Теодор), Мошко (Шкурат Петро), Йосиф (Воробель Теодор), Циган Янко (Мадзик Василь), Дідо (Шкурат Гавриїл), Хлопець (Горбаль Павльо), Циган Сидор (Кузяк Петро), I Югас (Воробель Миколай), I Дівча (Стеранка Марія), II Югаса (Стеранку Ваня) не видно, Миганка Маря (Горбаль Милька), III Югас (Ожинський Маріян) – тыж го не видно, II Дівча (Воробель Анна), Бача (Воробель Савко), I Паробок (Горбаль Ваньо), II Парібка і Цигана Йошку нияк не видно на знимці.

(За джерелом: Теодор Кузяк, *Лемковский народный театр на выгнаню, „Карпаторусский Календар Лемко-Союза 1958”,* сс. 110-113)

З Русенковой прозы

Романс з контрабасом

З великоруского А. П. Чехова вільно претлумачыл Мистер Фецко

Музикант Циган Янко Білавода ішол до двора ясновельможного пана Кальштейн-Ословського, де го замовили до граня на балю. На плечах таскал великий контрабас в скоряним футералі. Ішол Янко берегом ріки, котра не була уж така широка, але зато поетична.

„Здало бы ся скупить“ – подумал сой Янко. І не долго подумавши, зошмарил зо ся ковт і хлошині – бо лем того мал – тай бухнув в воду. Было товдь підвечер. Сонце уж ховало ся за горы.

Поетична душа Цигана одчула гармонію вечера і зачала настроювати ся отвітно до него. Но якже міле чувство овладіло його душом, коли одплинувши зо сто кроків долом ріком, увиділ прекрасне дівча, што імalo рыби на вудку в тій ріці.

Янко спер дых, причаїл ся в лозинах і завмер на хвилю од ріжних споминів і почувань. Пришло му на мысель його дітинство, минувшист і бурна любов, котра прешла давно-давно.

Тепер він думал, же уж не потрафит любити. Він стратил віру в люди (од того часу як жена Євдоха втекла з його приятелем, клярненцістом Браташом), серце його нигда і для никого не забило сильнійше, він стал ся неприятелем роду людського.

„Што то ест жытia?“ – нераз звідувал ся сам себе. – „По кого фраса жыєме? Жытia то байка, бздуство...“ – гварил сам до себе.

Але же стоял пред шумним дівчатьом, котре набожатко спало (не трудно му було то зауважыти, же спало, бо іщи доста видок был), нагло, против своїй волі, почул в своім циганським серци штосик подібне до любови. І долго стоял пред ньов, і смотрил на ню мило-примио...

„Дост буде – подумал сой і вздихнул губоко. – Буд здраве красне дівча! Час мі іти грati до ясного пана, бо вечер! Саресад!“

Іщи раз пізрил на красавицю, і хотіл одплинути назад, тымчасом пришла му до головы єдна мысель: „Тра ій лишыти даяку памятку – подумал сой. – Причыплю ій дашто до вудки, буде для ней несподіванка од незнაємого.“

Янко поплынул до берега, наторгал ріжних польових квітків, звязал іх в вінец і причыпил до гачка од вудки. Квітки розмокли по якымси часі і пішли до споду, потягнувшы за собом плавак і шнурок.

Але на тым ся не скінчыло. Янко през тот свій спорт болячо одпокутувал. Слухайте а довідате ся.

Підплинувши до берега, Янко барз ся зачудувал і престрашыл, бо не нашол свой одяг. Хтоси му вкрапл. Підчас того, як він смотріл на красавицю і любувал ся ньов, якысь злодіі взяли ковт і хлошині, а лишыли лем басы і циліндер. „Басам тя! – грявкнул Циган. – О, люде, якы сте паскудны! Не обурям ся на то, же сте мі вкрали одежду, бо сой другу даде дістану, лем на то, же мушу піти голий, а преці чловекови не выпадат!“ Сіл сой на футерал з контрабасом і зачал думати як бы вийти з того прикроого положыня.

„Як же я піду голий до яснє пана Ословского?! Там будут панны і пані. А до того злодіі вкрали мі з холошнями і калафонію!“

Долго думал над тым, аж го зачала голова боліти.

„Ба! – подумал на конец. – Недалеко, при вербі ёст мосток. Покля ся цілком стемнит, можу посідити під мостком, а в ночы перейду до першой-ліпшої хыжы, ани мя никто не дізрит.”

Як подумал, так зробил.

Взял циліндер на голову, футерал з контрабасом на плечы і поначыл ся ку мосткови. Голий і з басами на плечах выглядал як турецкій святій...

А тепер – покля Циган сідит під мостом і старат ся, лишме го – най ся старат, а вернийме ся до дівчате што імало рыбы. Што ся з ним стало?...

Скоро ся зобудила, а не взрівши плавака наверхы, сіпнула до себе, бо мышала, же рыба потягла го до воды. Тягне раз, тягне другій раз, нияк не може вытягнути. Очывидні, квіткы до цят розмокли і не мож было выдерти іх з воды.

„Або ся велька рыба зімала – подумала сой красавиця, – або ся гачок зачыпил о даяку голуз.”

Шарпнула ішы пару раз, але не могла вытягнути.

„Яка шкода! – гварит дівча – бо вечером так добрі імають ся рыбы. Што-ж ту робити?”

Не долго мышлячи, дівча зошмарило зо ся ғетецкы спідниці і занурило свое біле тіло в воду аж по шыю. Але нелегко было одорвати гачок од вінця квітків, бо мотузок ся поплянтал. Але терпелива красавиця по должностям труді зробила свое. За даякій час дівча веселе і щесливе выходило з воды.

Але недобра доля стерегла ёй. Говеды, котры вкради одежду Циганови, стягли ёй спідниці, а лишыли лем пуделко з хробаками.

„Што-ж я тепер буду робила? – заплакала бідна. – Ци може так піду дохыж гола? О, нигда! Ліпше волю вмерти! Почекам аж ся змеркне, а коли ся цілком стемніє, дійду до теты Агафії і пішаю ёй домів, жебы мі принесла дакій одяг. А тымчасом піду і скрью ся під мостик.”

Красавиця перешла помедже лозины і травы, і сунула під міст. Але скоро пришла там, увиділа голого человека в циліндрі, з кудлатыма грудми, сідячого на контрабасі. – Крикнула і замліла...!

Циган Янко тіж престрашыл ся. З початку мышліл же то топелиця. „Не річна то богыня, котра пришла мя скусити?” – помышліл сой. Він все мал ся за пристойного і шумного фраіря і тово му підхлібило.

А як не богыня, лем обычний человек, як же вытлумачыти такій дивний выпадок? По што она пришла під міст? Што ій ся стало?

Закля він роздумувал, красавиця ся очутила.

– Не забивайте мя, – ледво промовила – я сестра пана Ословского, Казя. Прошу вас! Дістанете дуже гроши. Перед хвильком я ся розобрала, жебы достати гачок, котрий ся зачыпил в воді, а тымчасом злодіе вкради мі вшытке убрания.

– Пані! – тихым голосом промовил Янко – і мою одежду тіж вкради... А ішы-м мал в холошнях каляфонію, і тоту мі взяли!

Ту вздыхнула глубоко бідний Циган.

– Пані! – повіл по хвили зас – Вы, як виджу, стыдате ся мя і не можете смотрити ся на мене... Даруйте, але я одталь не можу выйти-ти з той самой причыны што і вы... Але послухайте што я выдумал: Ци

не добрі бы было, як бы сте влізли до футералу і заперли ся в ним? То бы сте ся скрили предо мном.

Повівши того витаскал басы з футералу. Здавало ся му в першій хвили, же не можна того робити, але конець-кінцем взял і зробил. Красавиця легла, скулила ся, Циган запер футерал, прионачил ремінцями і тішыл ся, же такій конштук потрафил.

— Тепер, пані, вы мя цілком не видите — рюк. — Лежте і не бійте ся. Як ся зробить темно, я однесу вас до дому вашого брата. Басы зас можу взяти одгеваль і пізніше.

Скоро наступила ніч, Янко ввалил на ся футерал з дівчатьом і помашерувал ку домови пана Ословского. Мысель в него била така: кед дійде до першої-ліпшої хъжы, прибере ся яко-тако, а потім піде дале ку дворови.

„Нее зла, штобы на добре не вишло — помышлі; а тяжко му было барз, і камениста дорога утрудняла прудкій хід. — Але зато — ду-мал сой — нагородит мя пан добрі, же-м його сестру выратувал з та-кої ситуації.”

— Пані, а добрі вам там? — звідувал ся тоном ґалантного каваліра Янко. — Прошу вас, не стыдайте сянич і розпоряджайте ся в моїм футералі як во своїй власній хъжі!

В тій хвили здало ся Циганови, же наперед него в потемках ідут якысы дві особи. Посмотріл докладно і переконал ся, же ся не мисли. Заправды ішло двох хлопів і штоси кождий нюс в руках.

„Ци то припадком не злодіє — подумал — они штоси несут! Ци то не наша одежа?!“

— Стій! — закричал Циган — тримайте злодія!

Люде ся обізрили і кед виділ же Циган жене за нима, зачали втікати. Красавиця в футералі долго ішы чула крики: „Стій! Тримай!” В кінці затихло вшытко серед темної уж ночы.

Янко оставил футерал з дівчатьом при дорозі коло тополі і гнал окрутні за злодіями. Але дігонити не міг, бо злодіє відерали ногами, аж ся курило.

Та ішы єдна стала ся пригода. Преходили том дорогом дває інчы Цигане музиканты, Францко Біль — флейтиста і Тимко Кери-зайда — тамбур, котры тіж мали грati в пана Ословского. Ідут так дорогом, аж ту наглі дізрили футерал Янка. Єден зіркнул на другого, оба ся зачудували, а по хвили оба разом скричали:

— Контрабас!

— Бале, то контрабас Янка — повідат Керизайда — одкаль він ся ту взял?

— Правдоподібно — гварит Францко — штоси ся Янкови притрафило. Або ся спіл і лежйт даде в кряках, а контрабас оставил ту, або го злодіє обробували і контрабас ту занесли. В кождым разі, не мож ту контрабас лишыти. Возмеме го до двора.

— Дзянел міште, на башел ададивес прорай. — Йол цюра ханел піегас таргімон, кай салас бенгескри ця! — погадали сой по циганьски.

— Як взяти, та взяти — і Керизайда, міцніший, выграмолил футерал на плечы, тай пішли.

Понюс дакус і стогне.

— Тяжкы якысы гнеска басы — мырчыт під носом. — Нигда бым не грал на таким паскудным інструменті. Ух! Аа...

За даякє піл годины пришли оба Цигане до двора. Інструменты зложили в сальон і футерал з басами тіж, а сами пішли до кухні, бо іщи ся не зачало. Льокай засьвічали лямпы. Гости поеден зачали выходити з покоїв. Рух ся зачынал. Жених сестры пана Ословского, шумний і сымпатичний урядник Підпенька уж стоял посередині салі і тримал руки в кышенях. При ним стоял маленький, з пыркатым носом, з закручеными догоры вансами пан грабя Лукаш Свінтухович. Бесідували сой о музыкантах.

— Я, пане грабю — гварит Підпенька — як ём был в Неаполю, знал ём єдного музыканта што грал на гушлях, а повідам вам — чудесно. А навет на басах выводил заправды чортовски мельодії.

— Ідте-же!... — втрутил Свінтухович.

— Але, вера, повідам вам, навет кальварийски пісеньки выгрывал так досконало, же бы сте мышали — акурат кальварийскій дзяд... Я з ним мешкал якисий час і так — ни з того, ни з онога — навчыл ём ся грati на басі єдну нуту — *Хоць мі на тым съвеце цясно, не весоло.*

— Не може быти, вы жартуете!

— Не вірите — засьміял ся Підпенько — то я вам дораз вкажу. Видите, там в куті стоїт футерал з басами. Треба их выняти — і переконате ся ци не заграм.

Оба підышли ку басам і зачали розвязувати ремінці... і отворили...

Най кождий собі в мысли одчытат докінчыня той історії, а мы тымчасом вернийме ся до Цигана, котрий імал злодіїв. Має ся розуміти — не зімал, лем зас мусіл вернути на свое місце з ничым. А як ся вернул то — уж знаете — футерала не было. Але Янко не міг ся домышліти хто го взял. Ходил і глядал, взад і вперед. Боял ся, же як бы даде шмарил дахто футерал, то дівча ся в ним задусит. Суміння го грызло, бо він бы был винен ей смерти. Неспокійний ходил до самой пільночи і глядал.

„Поглядам ей дідня” — подумал бідний Циганиско, сіл голий під мостом і задримал. „Я ей мушу найти — бормотал през сон — хоц цілій рік буду глядал, а мушу найти...”

Селяне, котры жыют в околицях де стала ся тата істория, повідают, же ночами мож видіти коло моста чорного человека, заросненого, в циліндрі, котрий штоси глядат. Часом зас почути мож під мостом — як бы хтоси грал на басах.

Го-о-оп!

Ваньо Дудра іхал до Горлиц з дырвами. Коли уж быв на Магурі, станил і зашляйфувал, бо гора – не дай Бог – страшна. Кед не загамуєш, можеш забити коня, віз поламати, ай себе покалічти, ба – навет забити. Ваньо, хоц небоячий хлоп быв, зашляйфувал міцно, притягнув мотуз, сіл на дырва і – віо помяленьки. Гора штораз барже спадиста, але шляйфа тримат.

Смотрит Ваньо вперед і видит – іде Жыд Мошко, о яке піл кільометра перед возом. Несе два коши в обох руках, певно яйця. Як Ваньо уж ближе Жыда підъїхал, кричыт, як звичайні кождий фурман – „Гооп, гооп!” – жебы ся Жыд усунул. Але Жыд ани ся не обізрил, лем як бынич не быво – іде сой дальше середином дороги. А Ваньо кричыт фурт – „Гооп, гооп!” . И уж підъїхал на Жыда лем на пару кроків і кричыт... Аж ту наглі – трас! Шляйфа ся зламала. Ваньо скочыл на землю, бо притомний быв, жебы даяк підтримати віз – бо біда. Але кін пустил спераня тай – дырды з горы. Ваньо не пустил през то ліцы з рук, лем тримат і попри возі летит, коня притримує, жебы до фосы не звернул. А наш Мошко ани ся не обізрил, підкульок завадил о Мошків кіш, і то так міцно, же аж Мошка перевернул – з кошами і з яйцями. Кіш впал під колесо так, же одраз стримало віз. Вышткы яйца ся розбили, а быво іх зо штыри копы. Дорога аж жолта од яшниці. Люде, што недалеко робили в полю, позлітували ся і сыміют ся – аж страх! I з Ваня, і зо Жыда. Жыд тымчасом уж встал обабраний яйцями, вайчыт – не дай Боже – і гварит до Ваня:

— Ну, фурман, як вы ідете, ци сте шліпий, ци не мате очи? Смотте – што сте наробыли! Будете мі заплатити за яйці!

— Фраса ти буду платил — гварит Ваньо — чом ес ся не усунул? Тит я кричал од піл горы - „Гооп, а гооп!”! Та чом ес ся не усунул?

— Ну — гварит Жыд — што значыт „гооп!”? Я не знаю што значыт „гооп!” — Ты, Ваню, міг ес преця іхати коло фосы і оминути мене, а не просто на мене іхати. Я іду на суд і буду заскаржыти, ты заплатиш за шкоду – ту съвідкы сут.

— Но, но — гварит Ваньо — чекай аж ты заплачу, глупий Мошку! Можеш заскаржыти, не бою ся!

I поіхал дальше до міста. А Жыд тыж взял порожні коши – і до суду.

За якы два тыжні Ваньо дістал позов до суду. Но, тра быво іти, бо інакше – кара. Думат сой: „Біда, Жыд годен ішы выграти!”.

Іде смутний Ваньо – дішол аж до Ропиці Руской, ту стрітил го кум Фецько.

— Як ся мате, куме — гварит Фецько.

— Та, знате, дос планно, куме, так і так — і оповіл Ваньо цілу історию з яйцями.

Подумал кус кум Фецько і гварит:

— Нич ся не бійте, куме, лем робте так як я вам повідам: кед придете до суду, не бесідуйте нич. Хоц ся вас судя буде дашто просил, не бесідуйте ани слова. А Жыд най бесідує што хце! Лем памятайте – што вам повідам.

— Но добре — гварит Ваньо.

Пришол Ваньо до суду, а Жыд уж там! Почекали кус – Жыднич не бесідує до Ваня, лем сой бороду гладит і шпацирує, певний же виграт. За піл години фелезує возний:

— Мошко Фіш, Ваньо Дудра!

Ідуть оба, стали перед судьом. Жыда першого просить ся тот – як то було.

— Ну, пан сендзя, я іду собі дорогом і несусь собі два кошы яйці. А тот паскудник Ваньо – просто выхал на мой яйці і розбил вшытки. Він мі тераз мусить заплатити за школу.

— Добре! – гварит судя – а ти, Ваньо Дудра што на то?

Ваньо стоїт і смотрит як глаупий на судю і ани писне.

— Но, бесідуй же – гварит судя – ци-с німий?

А наш Ваньонич, ани слова!

— Жыде – гварит судя – ци Ваньо Дудра направду не може бесідувати?

— Ба-як ні? – гварит Мошко. — Не лем знає бесідувати, але потрафит кричати – же го чути на милю! Як іхало з горы, то кричало „Гооп, гооп!” – аж мі уха дзвонили, а тепер то не може?!

— Кед так то ест – гварит судя – ти, Ваню Дудра, виграл. А ти, Жыде, вернеш судови кошта і Ваньови за дорогу і за страчений ден пят злотых.

Так ся справа закінчила.

Вышол Ваньо зо суду, а кум Фецько уж чекат пред брамом:

— Но, як там, куме, вышло?

— Добрі! – гварит кум Ваньо – Подме на пиво. И селедца закусиме.

А Жыд вышол тіж, вдарил ся пальцьом по челі і повідат:

— Ага – тепер то уж знам, же „Гооп, гооп!” то значыт – усун ся до фосы!

Сват

„Карпаторусский календарь Ваня Гунянки на 1931 год”, с. 64-66.

Презначыня

Зышли сме ся раз з кумом. Была неділя в літі. Погода крас, сонце пече, вітру ніт. Бесідуєме о tym і о сым.

— Сядме собі — гварит кум.

— А, но то подме. От там під липку, буде добрі.

Тай мы сіли на остырви, што акурат там была. Позакурювали сме файкі і сідімє.

— Ци вірите в презначыня? — зъвідус ся кум.

— Што гварите? — зъвідую ся. — Ци віриме в презначыня? — повтарям. Та гварю: — Не знам што значыт „презначыня”.

— Не знаете? То я вам повім.

Отжек, видите так: Ідете напримір до ліса дерево рубати. Правда, же сой думате о tym, же в лісі небеспечно, бо то і дерево може привалити і ногу або руку чловекови зломити, а нераз то і на смерт забити. Но але чловек ся стереже і хоц тисячы зрубаных дерев падають, мало даколи чловека окалічыт — бо ся стереже. Але часом преця стане ся выпадок. І хоц чловек ся стерюг — окалічыло або забило. Видите, тому чловекови было предназначено же так ся му стане і пропало — мусіло так быти.

Як ся лем чловек вродит — уж ма написано на зъвіздах, ци там де, же такій а такій льос го чекат. Але чловек о tym не зна. Ба-й, не добрі бы было, кед бы знал. Бо бы спокою не мал ціле жыття. — Но, розумієте тераз?

— Та nibы так — розумію, але, вера, в тото не вірю.

— Та — гварит кум — вірити не мусите, але я вам повім, же так ест. Послухайте лем єдну малу історию — то дораз повірите. — Кум сплюнул і зачынат:

Як ём был на таліянськым фронті в 1915 році, были сме на позициях коло Санта Люція. Ей, горячо там было! Таліяне жарили гранатами — аж земля дудніла. А бідний нарід крыл ся як міг, до землі пхал ся кыртиця. Што-ж было робити, жыття міле. Хоц тяжко жыти, а никто не ма охоты вмерати. Но але кождый ден кілкох забили, а ішы веце ранили. Што было робити, така Божа воля.

Был в нашій компанії Фендрик — наш Руснак, добрий дост чловек. Все сідил з нами, не боял ся гранатів, візитерувал посты, і в ден і в ночы. Та не был ранений... Виділ ём раз як коло него гранат експльодувал, двох хлопів забило — а Фендриковинич! Но видите — презначыня... а мал тот Фендрик пущера, тыж Руснака, уж старшого резервісту, што мал зо трое діти. Барз добрий пущер был, то го тіж Фендрик любила.

Просит раз пущер о урляп. Гварит, же не был уж три рокы дома. Жена просит конечні, жебы приіхал. Выслухал Фендрик та-й на-писал до баталіону, до коменданта — же так і так. Комендант гварит: „Добрі, заран достанеш документы, можеш іхати, пан Фендрик гварит, пише о тобі, же-с порядний чловек і добрий вояк — за то достанеш два тыжні урляпу.”

Пущер втішыл ся незмірні. Вшытки му завиділи. Преця на урляп з фронту — то так як з пекла до неба.

Было то уж вечером, порозставляли сме посты, а решта вояків поклала ся на земай, торністер під голову – та-й позасплювали. Варта – натуральні – не могла спати. Треба было пильнувати, жебы Таліян не перешол в ночы на нашу страну. Але і Таліянне позасплювали, бо тыж были змучены, як і мы. Преці люде.

Пуцер Фендрика одышол аж до трену, жебы собі порыхтувати річки і там такої переспал. На другій ден рано мал ішы принести съніданя Фендрикови. А кухня была кавалок за фронтом, бо – знате – кухня, палят, дым іде в гору – видно, то бы Таліянне гнет кухню спрятали.

Чул ём ішы вечером як Фендрик гварил пуцерови, жебы уж съніданя не носил, же там дахто другій принесе, але жебы раненько одышол до стациі. А стация была – знате – да-с десят кільометрів од фронту, добры дві годины тра было іти. Но але пуцер пришол сам, принюс съніданя та-й дякуе Фендрикови за урляп. Хтіл – знате – попращати ся зо своим паном, бо го любил. Та-й зо своіма камерадами, што были на позициях, бо го тыж любили.

Коли уж зо вшыткыма ся попращал – іде. Схылил ся, жебы го не видно было і скрыл ся уж в окопі. Аж ту нараз – бум! Може да-с пят кроків перед тым місцьом, де нам зникнул з очи пуцер – експльодувал гранат. Купа каміння і глины рознесла ся на вшыткы стороны, чорний дым бухнул вгору, а кавалкы желіза з гранату зо свистом полетіли понад нашым окопом.

Момент – і по вшыткому. Але з того місця, де сковал ся пуцер – чути йойк. Полетіл я з двома вояками – смотриме, а наш пуцер обі ногы ма урваны по коліна. Бідак – так поіхал на урляп.

Но, вірите в предназначыня?

Сват

„Карпаторусскій календар Ваня Гунянкы на 1931 год”, с. 61-63.

Дівча з кошом квітія, 1930. роки.

Рысункы

Понад ідеологійом, 1929

Смутний молодий Лемко, 1936

Персонажи з Лемковини

Амроз, 1929

Дротар Павлик, 20. роки

Жыди, 20. рокы

Циган выбирают ся на граня, 20. рокы

Фраір і фраірка, 20. роки

Пан Керовник школы, 20. роки

Лемківська шляхта – Целибатар і Дяк, 20. роки

Biñt, 20. рокы

Руснак і Жыд, 30. роки

Лемко з Сандецького, 30. роки

Лемки, 30. роки

Капраль, 30. роки

Зо штоденного жытыя

Молоды невісты перут лахы, 50. рокы

— Тот грибок гардий!, 50. рокы

Пастухи при ватре, 1957

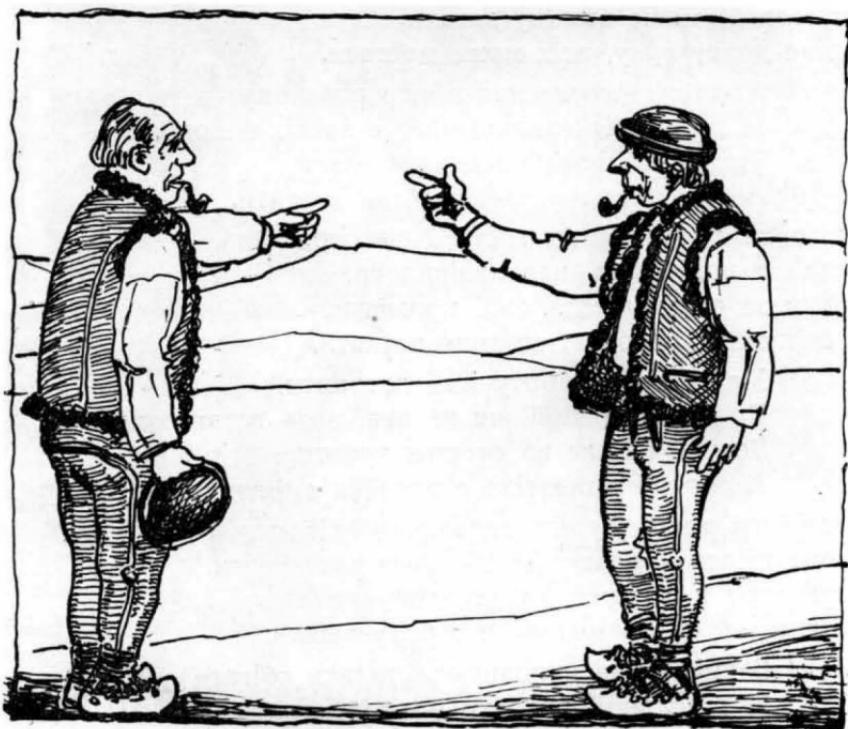
Русалка, 1957

На яфырах, 1957

На грибах, 1957

Де іде дорога, рік невідомий

— Гей, газдо! Де тата дорога іде?

— Одколи єм ся вродил, та тата дорога ту була і єст. Нигде не іде!

Газдыня жене паця на ярмак, 1957

З циклю: Стародавны лемківскы типы

Газда, 50. рокы

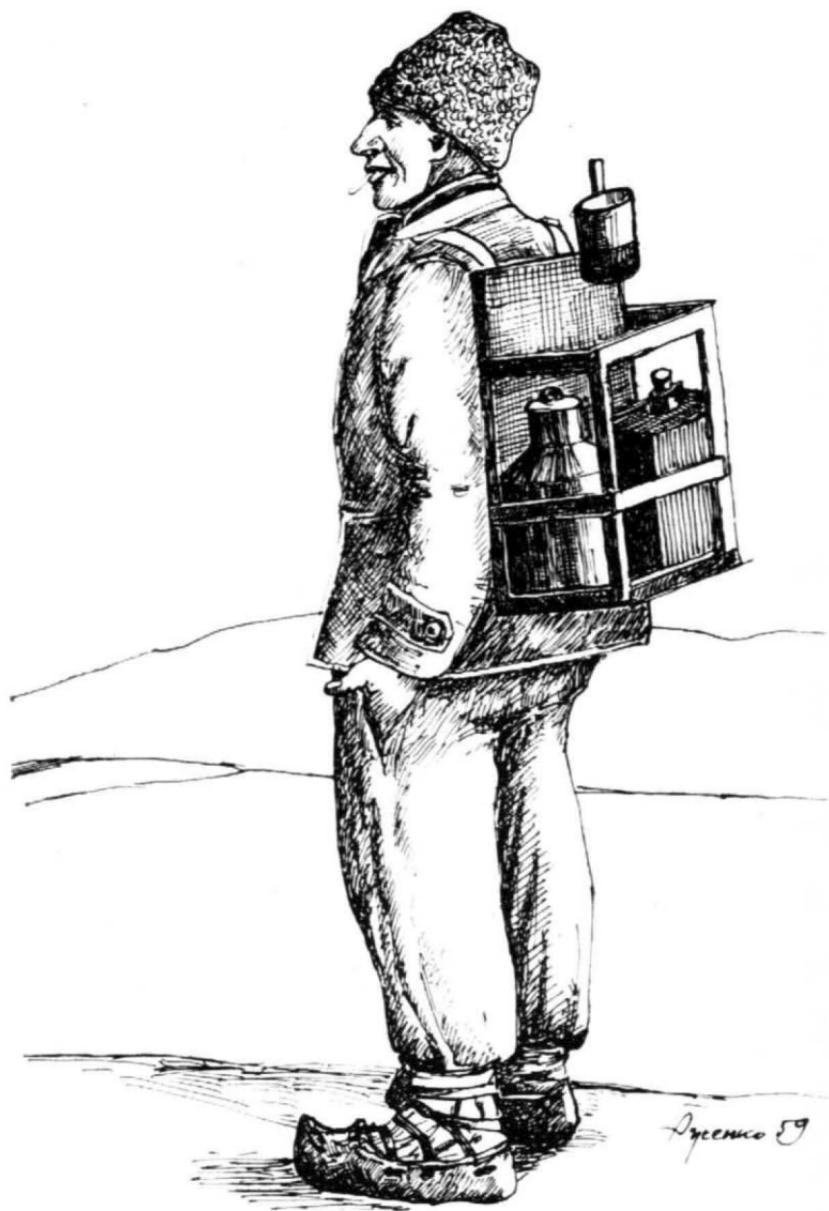
Невісма, 50. рокы

Газдыня в неділю, 50. роки

Дротар II, 1959

Дехтяр, 1959

Мазяр, 1959

Mitlyare, 50. роки

Оліяр, 1958

Бланар, 50. рокы

Ворожка, 1959

Гудакы ідуть грати на весілля, 1959

Гудакы, 1959

Лемківськи політики Штефан Варянка, Осиф Киселиця
і Матвій Чыр, пр. невідомы

Корчмар, 1959

Дзяд, 1959

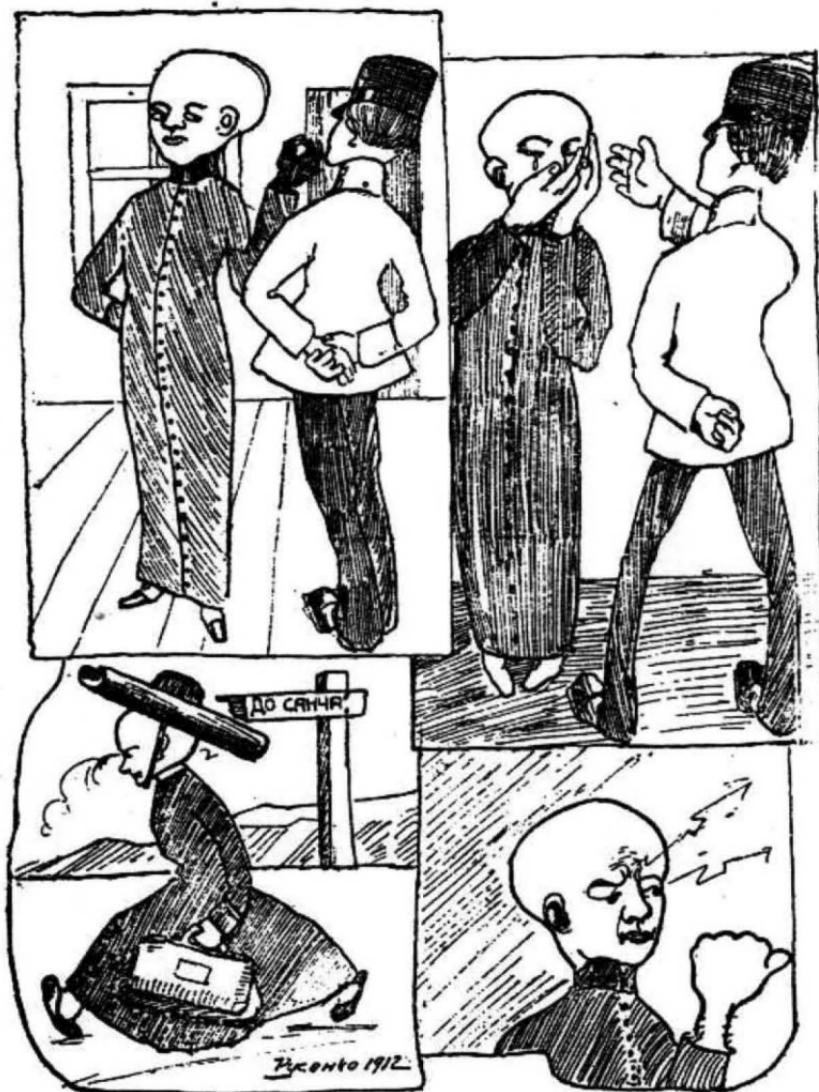
Зо суспільно-політичної сатири

Бесіда Лемка з Українцем, 1911

*Найновший портрет „Мілька“ з Маластова
і його адютанта – вчеца Саракы, 1913*

Конфідент, 1912

„Паньство“ въ Креници на сезонъ.

„Паньство“ в Креници на сезоні, 1913

Похдъ польской бойовой арміи въ Горлицяхъ.

Похдъ польской бойовой армії в Гірлицяхъ, 1913

Лемкы з обох сторін границі, 20. роки

— Видиш, Лемку, я ти мам автономію!
— А я мам ту конституцію!
20. роки

— Куди ж мені, бурлаці, тепер йти?
20. роки

Дзядек: Цо то, моцюмане, за чловечек?

Татічек: То ма бить, аспонь, Лемко!

Дзядек: І цо он хце од нас?

Татічек: А кце, аспонь, од нас конституціе і руску школу, а єще таки мали клюк.

Дзядек: Батем, моцюмане! Пацифіковаць го!

Злам 20/30. років

Карпаторус: Гелло, мистер Жаткович! Но лем задзвонте в тот Дзвон
Свободы:

Жаткович: Не можем, задзвониц, бо татичек шерцо взял и трима...

Злам 20/30. років

Стародавни і новы типы служниц, 50. рокы

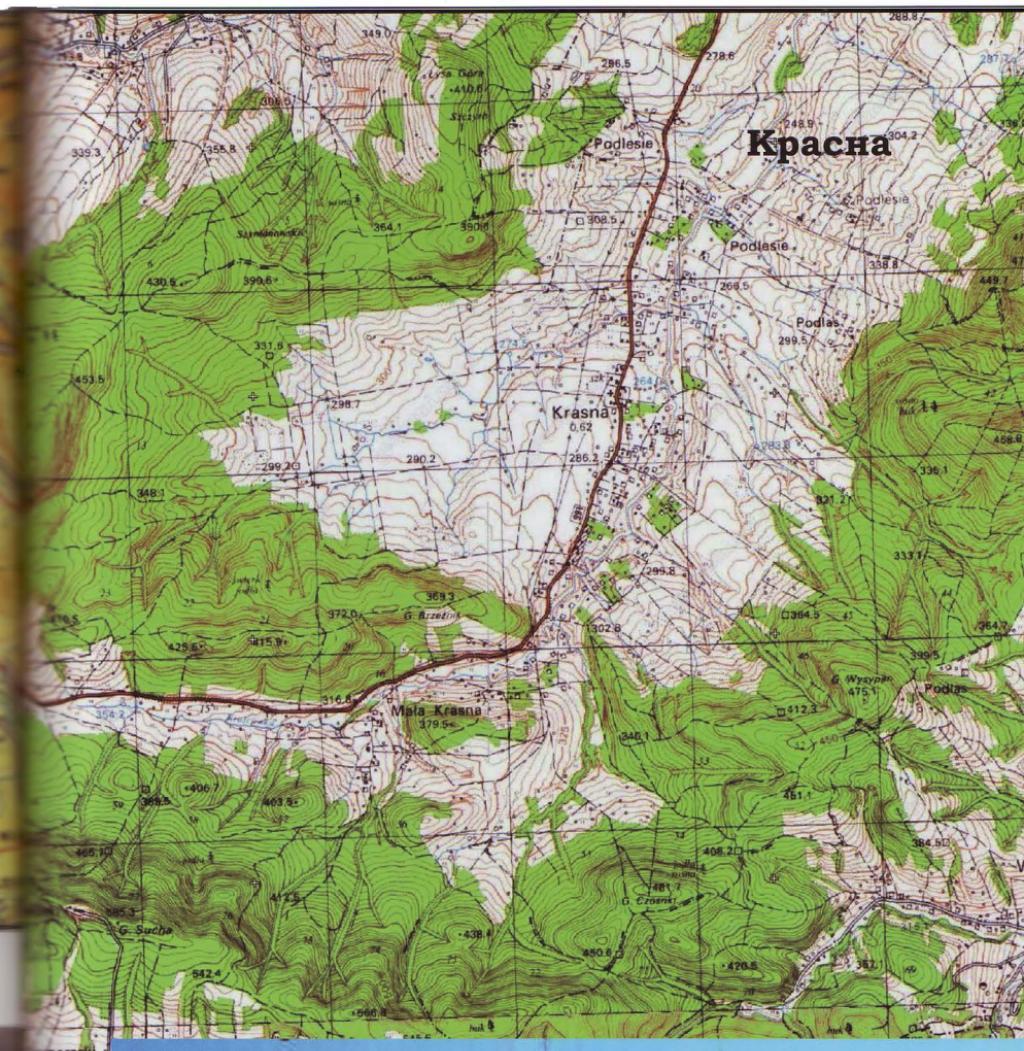
Стародавни і новы типы служів, 50. рокы

Документы

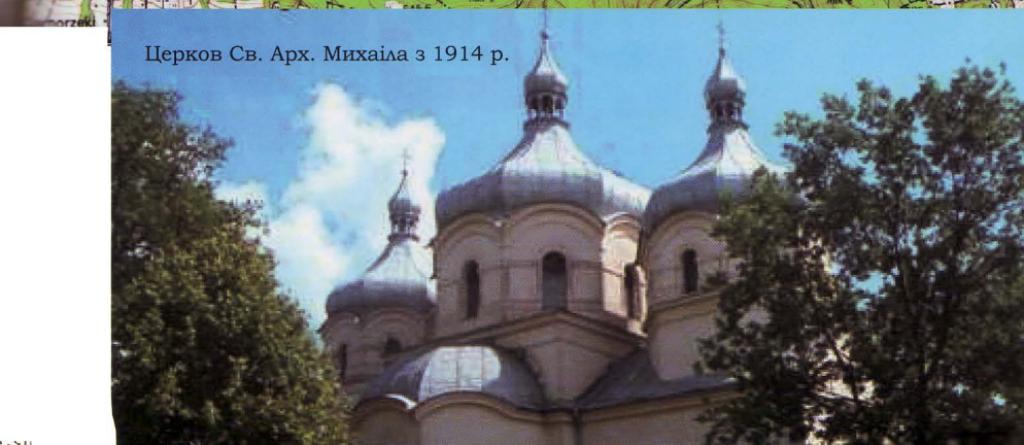

Горі: Русенків Острів

Долов: Панорама Красной, фото: Лукаш Урам

Церков Св. Арх. Михаила з 1914 р.

Красна

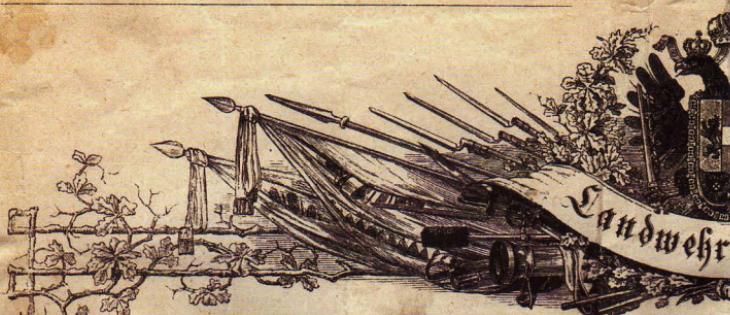
„Історични початки Красной незнаны – повідат ся шематизмі Апостольської Адміністрації Лемковини з 1936 р. – Кед были даякы джерела о Красній, то они згоріли при пожарі приходських будинків дня 6 грудня 1773 р.”. Подля шематизму перемышльской епархії на 1879. рік, надана попілівства вчынене через Северина Бонара 20 серпня 1571 р. для о. Йоана Баньковского (на проосьбу жытелів Краснай) проведене было для істнуючої уж парохії.

В 1879 р. парохом Красной был о. Йоан Копистянський. Він правдо-подібні крестил 16 січня 1890 р. раба Божого Йоана, сына Юрка і Катрены Русенків – в видочній на знимці церкви Св. Арх. Михаїла (з початку XVI ст., перебудуваний по спомненым пожарі). Од 1891 аж до 1944 р. (53 рокы!) парохом был ту о. Александер Прислопскій. В него то на приходстві долги рокы служили безземельны Юрко і Катрена Русенкы, покаль, по бываню за Вельком Водом, не купили землю і выбдували власний дім. Ту, коло величезного дуба (на знимці) бавил ся малий Ванцьо Русенко.

Долов: панорама Красной, з „Русенковом” гором Кыгчером. Фото: Л. Урам

S. K. LANDWEHR-UHLANEN-REGIMENTS-CADRE №. 3.

Ulyana Turko Rusenka geboren
im Jahre 1859 zu *Strauna*, Bezirk *Krasno*,
Land *Galizien*, Standmutter Religion: *l. k.*
Standes, *Lebig* hat im Heere bei dem *6. Uhl. Regt*
durch 10 Jahre, 1 Monate, 7 Tage als *Ulyana*,
fernher bei dem Landwehr-*Uhl. Regt Nr. 3* durch 3 Jahre, 6 Monate,
6 Tage als *Ulyana Iwana Ivanovna* gedient

Dieser
ist berechtigt
nachdem *Ulyana Turko Rusenka* zu tragen.

der gesetzlichen Dienstpflicht vollkommen genügt hat, so wird derselbe auf Grund des
§. 52 des Wehrgesetzes mit *31. ten Lyzamber* 1892 aus dem Verbande
der Landwehr entlassen und ihm diese Urkunde ertheilt.

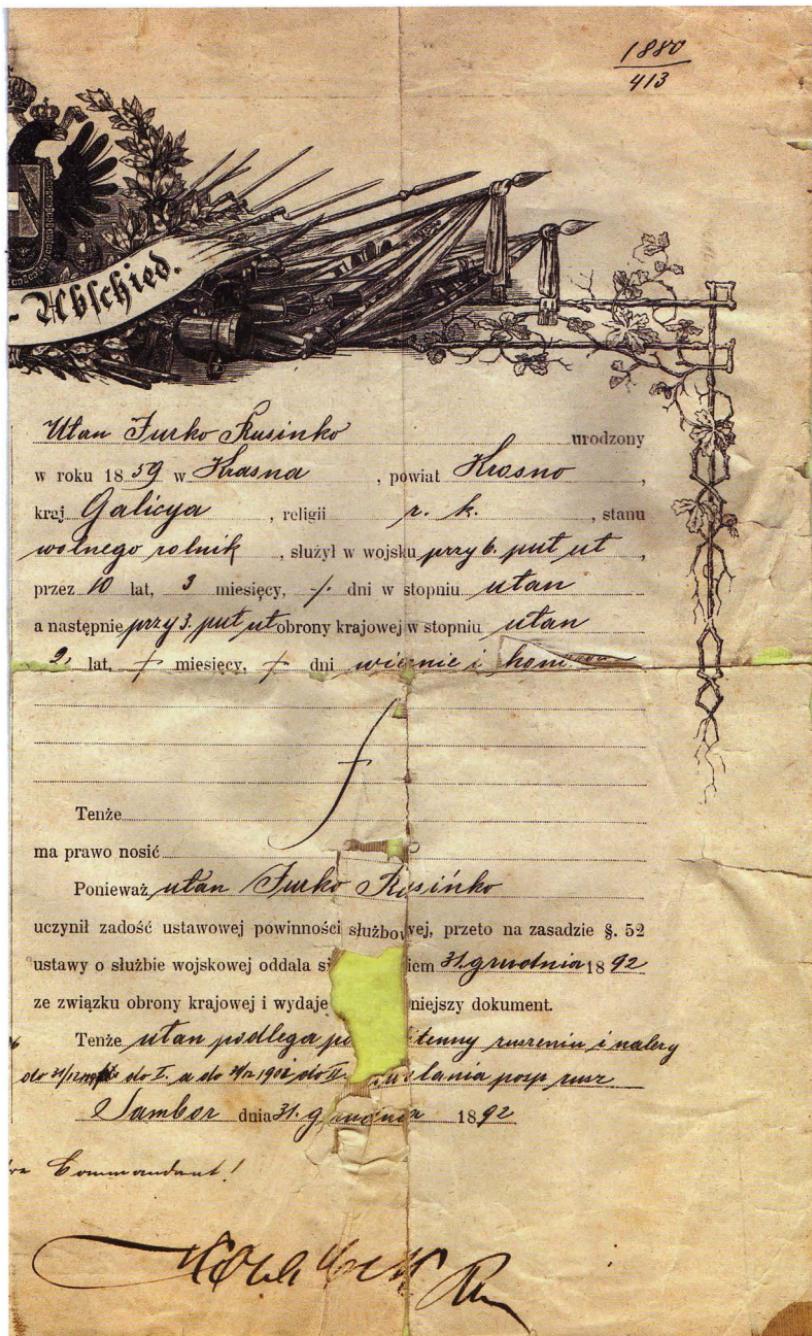
Dieser *Uhl. Einzelner der Landwehrpflicht eingefordert ist* bis 1892.
zum 1. Jan. 1900 zum E. Aufgabe ist Landwehr
Sambor am 31. tei Lyzamber 1892

Im Regimente war

Rusenka

(Deutsch-polnisch.)

службы. Німецка і польська языковы версии.

Imperium: **Austriae.**

Nrus:

Regnum: **Galiciae.**

62

Districtus: **Krasnensis**Diocesis: **Premishlensis**Decanatus: **Krasnensis**Parochia: **Krasna**

Testimonium Ortus & Baptismi.

Officium parochiale ecclesiae rit. gr. cathol. Krasna omnibus et singulis quorum interest aut interesse poterit praesentibus testatur, in libro metrices baptisatorum pro pago Krasna destinato, tomo VII pag. 101. Nro ser. 5 sequentia reperi:

„Anno Domini Millesimo octingentesimo nonagesimo
hoc est 1890. / die decima quinta mensis Januarii
natus sub Nro domus 200 et die 16: Januarii 1890 anni ab R. P. Filomone
Kisielowski, administratore parochiali baptizatus estet confirmatus

Nomen baptisati:	PARENTES				PATRINI	
	Religio	Sexus	Thorus	Pater	Mater	
JOANNES	Protest. catholica marit.	Sexus	Thorus	Georgius Rusenko natus loci, fr. ius Jarobi Rusenka et Catharinae natae Fedaia.	Catharina Rusenko filia Demetrii Olenniak et Parascevar natae Sporniak	Simeon Jabłoński Eva Stanisława agricolae.

In quorum fidem has testimoniales literas sigillo ecclesiae munitas manu proprio subscribo.

Datum in Krasna die 30 Junii 1904

Alexander Drapler,
Parochus Krasnensis.

Type & impressus Ad. Leni in Krasna. - 91.

Republika Polonia
Provincia Galicia
Circulus Krasno

Dniusis premisiens
Decanatus Krasno
Parochia gr. c. Krasna.

Testimonium ortus et baptismi

Officium parochiale rit. gr. cathol. in Krasna celebratur in libere matriculatione
pro pago Krasna testinato sum. pag 101 sequentia reperiri:

Yerasma anno	Anno mensis et dies natiuitatis et baptismi	Nomen	Pater	Mater	Patrini.
Amo millesimo octingentesimo anno tunc mense Januarii natus est mo 1890/ die 15 Januarii natus et sic 16 Januarii 1890 baptizatus et confirmatus est	Joannes	Georgius Russenko maszel. Iosephus Legolimne	Georgius Russenko agresta in filia Krasna St. Stanis. Jacobus Russenko et Catharina et Catharina malae rinas natae Fedor.	Catharina Zemstva Stanis. Oleniarz et Baracovskae et Catharina Spirniate rulicorum in Krasna.	x Simeon Zabolotski Eva Stanisak Rulici in Krasna.

Baptizavit et confirmavit:
Tilenon Kiselovszki Admisor parochiae.
Oblatio: Catharina Russenko.

Testimonium hoc manu propria subserbo sigilloque parochiali corroborabo.

Krasna die 22 Junii 1921.

Alexander Krylovszky
Parochus.

3..Акт народжыня і крещыня.

На tym dokumentі окремо вписано дату народжыня - 15 січня
і крещыня - 16 січня.

П-родна I класова школа . Учитель

Ч. головного каталогу 10 Степена II Рік науки V.

ПОВІДОМЛЕНЕ ШКІЛЬНЕ.

Ім'я і павнище учніка (учениці): *Русенко Іван*

уроджене для 1891 1890 в Красній

, релігія обряду *стакан*.

Рік шкільний 1890-1891	I. піорік:	II. піорік:
Обичай:	<i>добрі</i>	<i>добрі</i>
Пильність:	<i>чесна</i>	<i>добра</i>
в наукі релігії:	<i>добрі</i>	<i>добрі</i>
в читанні:	<i>добрі</i>	<i>добрі</i>
в писанні:	<i>добрі</i>	<i>добрі</i>
в язичі польськім:	<i>добрі</i>	<i>добрі</i>
в язичі руськім:	<i>добрі</i>	<i>добрі</i>
в язичі німецькім:	<i>добрі</i>	<i>добрі</i>
в разуках в сполученні з науками, філософією:	<i>добрі</i>	<i>добрі</i>
в відомостях з історії та природи:	<i>добрі</i>	<i>добрі</i>
в рисунках:	<i>добрі</i>	<i>добрі</i>
в спілці:	<i>добрі</i>	<i>добрі</i>
в ручних роботах:	<i>добрі</i>	<i>добрі</i>
в гімнастіці:	—	—
Загальний поступ:	<i>добрі</i>	<i>добрі</i>
Всірхній порядок:	<i>добрі</i>	<i>добрі</i>
Число опущених годин школника:	поправлено ... 13	неоправлено ... 6
—	—	—
Усіги учителі класи :	—	—
Підпис вітця, матері або опікуна:	—	—

В Красній для 20 листопада 1890

Учителем управлюючим : Учителем класи :

Чайковський

4. Свідоцтво народної школи в Красній.

Szkoła ludowa 6⁴⁰ klasowa miesięczna w mieście Krasnaja
L. katalogu głównego: 45 PAWNICTWO KSIĄZEK SZKOLNYCH Klasa III A

ZAWIADOMIENIE SZKOLNE.

Imię i nazwisko ucznia (Rusenka Lewana):
urodzony dnia 15 stycznia 1890 w Krasnej
w Galicji, religii kat. obrządku greckiego

Rok szkolny <u>1901/2</u>	I. półrocze:		II. półrocze:	
	od 1. września do 15. listopada 1901	od 16. listopada 1901 do 31. stycznia 1902	od 1. lutego do 15. kwietnia 1902	od 16. kwietnia do końca roku szkolnego
Obyczaje:	dobre	prawie dobre, prawie dobre	dobre	dobre
Pierność:	dobra	wystarczająco, wystarczająco, wystarczająco	dobra	dobra
w nauce religii:	bardzo dobry	dobry	bardzki dobry	dobry
w czytaniu:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzki dobry	bardzki dobry
w pisaniu:	dobry	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
w języku polskim:	dobry	ba co dobrze	bardzo dobrze	bardzo dobrze
w języku ruskim:				
w języku niemieckim:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
w rozmówach w podleganiu z nauce o formach geometrycznych:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
w rysunkach i grawerach i litografiach (w klasie V. i VI.):				
w rysunkach i grawerach i litografiach (w klasie V. i VI.):				
w rysunkach:	bardzo dobry	bardzo dobry	dobry	bardzo dobry
w śpiewie:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
w robotach ręcznych:				
w gimnastyce:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
Postęp ogólny:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
Porządek zewnętrzny:	dobry	dobry	worony	worony
Liczba opuszczonych godzin naukowych:	uspraw... nieuspraw...	uspraw... nieuspraw...	uspraw... nieuspraw...	uspraw... nieuspraw...
Uwagi nauczyciel a... klasa:				
Podpis ojca, matki lub opiekuna:	<u>Jurko Rusenko</u>			

W Krosno dnia 15 lutego 1901.

Nauczyciel ... kierując...

Iwatala

Nauczyciel ... kierując...

Wojciech

Nauczyciel ... kierując...

Jan Adamala

Szkoła ludowa 6mo klasowa ... mieszka w mieście Krasnij
 L. katalogu głównego: 39 Klasa IV.K

ZAWIADOMIENIE SZKOLNE.

Imię i nazwisko ucznia (użycinie): Ruseński Jan.
 urodzony dnia 15 maja 1890. w Krasnym
 w Galicji, religii katolickiej obrządku greckiego.

Rok szkolny 1902/3	I. półrocze:		II. półrocze:	
	od 1. września do 15. listopada 1902	do 16. listopada 1902 do 31. stycznia 1903	od 1 lutego do 15. kwietnia 1903	od 16. kwietnia do końca roku szkolnego
Obyczaje:	chvalebne, chvalebne	chvalebne, chvalebne	chvalebne, chvalebne	chvalebne, chvalebne
Fiłnosć:	wystarczająca	wystarczająca	wystarczająca	wystarczająca
w nauce religii:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
w czytaniu:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
w pisaniu:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
w języku polskim:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
w języku ruskim:	∞	∞	∞	∞
w języku niemieckim:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
w rachunkach, w pojęciach z matematyki i formach geometrycznych:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
w wiedzeniach z geografii i historii (w klasie V. i VI.):	∞	∞	∞	∞
w wiedzeniach z historii narodowej i flagi (w klasie V. i VI.):	∞	∞	∞	∞
w rysunkach:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
w śpiewie:	bardzo dobry	dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
w robotach ręcznych:	∞	∞	∞	∞
w gimnastyce:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
Postęp ogólny:	w bardzo dobrze	w bardzo dobrze	w bardzo dobrze	w bardzo dobrze
Porządek zewnętrzny:	wronowy	wronowy	wronowy	wronowy
Liczba opuszczonych godzin naukowych:	uspraw. 4	uspraw. 12	uspraw. 7	uspraw. 0
Uwagi nauczycielę....	nicuspraw.	nicuspraw.	nicuspraw.	nicuspraw.
Podpis ojca, matki lub opiekuna:	Józef Ruseński Józef Ruseński			

Plan 8. (do arkuszy 5 i 6 i 1 numerów).

w Krasnym dnia 15 listopada 1902

Nauczyciel kierując
J. Ruseński

Nauczyciel religii
H. S. Obuchowski

Nauczyciel klasy:
Jan Stefanek

(Pieczęć).

Ostateczny wynik postępu z końcem roku szkolnego.

Na podstawie tych postępów uznaje się *Rusenke Jana*

za uzdolnionego do przejścia do klasy *pierwszej* szkoły 6-klasowej.

W *Krosno* dnia *26 czerwca* 1905.

Nauczyciel kierujący *J. Wawrus*

Nauczyciel religii: *A. Janusz*

Nauczyciel klasz *Jan. Adamski*

(Pieczęć) *Wawrus*

U W A G A.

(Do wypełnienia przy przejściu ucznia (uczenicy) do innej szkoły).

urodzon dnia 18. w obiadku

w religii obiadku

zachęca uczęszczać na naukę codzienną w szkole ludowej klasowej

w dnia 1.

następnie uczęszczać

był uczniem (uczenicą) tutejszego zakładu od dnia 1.

do dnia 1.

Z powodu przesiedlenia rodziców do wydaje
się niniejsze zawiadomienie celem bezwłocznego wpisania tego ucznia (tej uczenicy) do
szkoły ludowej w nowym miejscu pobytu.

W dnia 1.

Nauczyciel kierujący

Nauczyciel klasz.

(Pieczęć).

S K A L A O C E N I E N I A		
obyczajów:	piękności:	postępu:
1 chwalebne	wytrwała	bardzo dobry
2 dobre	dobra	dobry
3 dość dobre	dość dobra	dostateczny
4 naganne	mała	niedostateczny

UWAGA. W myśl § 75. Regulaminu szkolnego rodzice lub opiekunowie winni we właściwej rubryce podpisem
swim stwierdzić odeszytanie tego zawiadomienia.

Lv. 477.

Ініціативно убільна

Моє, кінчого подією Увага! гмінны
посіадача, із ім'ю Руценко, націєн I класу гімназії
загальні в Томській гімназії не посідала індивідуальна неболезь
із зморшковим мажоленем, утихомлююча із заїзда в село
з басією бурею, відкритка малі, дисталі ма утихомлення.
Розлучи її Іванікі Катарини Руценко, відома в
Красногорському поселенні рівнині мажолен і буде в праці
роя утихомлює, сібі і інших після відсутніх діл.
Відтакого видає її найменше ініціативно убільна
загальні виїзди у відсутності від оплати відсутнії.

Увага! гмінни в Красній сіні 26 вересня 1904

× Іванікі Лариса мати
× Теодор Григорій син
ім'я С. Калінік

7:103

Придніканіє відмінні відмінні, що відмінні, стверджують що є є
їхніх їхніх суперечок.

Уряд відповідальний пр. к.

в Красній сіні 26 вересня 1904

Александра Пимоненкі
наголос

Увідомлення
в Красній сіні 26 вересня 1904
в. Калінік

Увідомлення
в Красній сіні 26 вересня 1904
в. Калінік

А. Вільям

L. J.

C. k. gimnazyum wyższe w Nowym Sączu

Świadectwo szkolne.

Rusenka Jan

urodzony dnia 15 stycznia 1890. w Krasnej w Podhala
gr. kat. religii, uczeń klasy pierwszej otrzymuje niniejszym za drugie połrocze
roku szkolnego 1905 świadectwo celującego słopnia

Obyczaje: chwalebne
Pilność: wytrwała

Postępy w przedmiotach nauki:

Przedmiot	Postęp	Podpis nauczyciela
w nauce religii:	celujący	Jan Herliński
w języku łacińskim:	bardzo dobrzy	Jan Herliński
w języku greckim:		
w języku polskim:	bardzo dobrzy	Jan Herliński
w języku rosyjskim:		
w języku niemieckim:	celujący	Zygmunta Weinera
w geografii i historii powszechnej:	bardzo dobrzy	Jan Herliński
w matematyce:	bardzo dobrzy	Wojciech
w fizyce:		
w historii naturalnej (bot.)	celujący	Józef
w propedeutyczce filozofii:		
Przedmioty nadolימologiczne		
w historii kraju rodinnego:		
w gimnastyce:	bardzo dobrzy	

Forma zewnętrzna wypracowana piśmieniach: chwalebna

Liczba godzin opuszczonych: 44, z czego nie usprawiedliwiono: 8

W Nowym Sączu dnia 27 czerwca 1905

A. Rzepiński,
Dyrektor.

L. J.

Dyrekcja C.K. Gimnazjum w Nowym Sączu

Zygmunt Weimer
Gospodarz klasy.

Lisza - złota 53 po 1 koronie od libry

L. 40.

C. k. gimnazyum w Nowym Sączu.

Świadectwo szkolne.

Rusenko Jan.

urodzony dnia 15 stycznia 1890, w Krakowie, w Katolickiej, uczeń klasy trzeciej 3°, otrzymuje niniejszym za prugę półrocze roku szkolnego 1906/7 świadectwo pierwszego stopnia.

Obyczaje: *dobry*
Piękno: *dobry*

Postępy w przedmiotach nauki:

Przedmiot	Postęp	Podpis nauczyciela
w nauce religii:	<i>dobry</i>	<i>Rs. J. K. Lechutka</i>
w języku łacińskim:	<i>dobry</i>	<i>J. Kuska</i>
w języku greckim:	<i>dostateczny</i>	<i>J. Kuska</i>
w języku polskim:	<i>dostateczny</i>	<i>M. M. Kuska</i>
w języku rosyjskim:	<i>/</i>	<i>/</i>
w języku niemieckim:	<i>dostateczny</i>	<i>J. Kuska</i>
w geografii i historii powszechnej:	<i>dostateczny</i>	<i>ta godność z katologiem J. Kuska</i>
w matematyce:	<i>dostateczny</i>	<i>J. Kuska</i>
w fizyce:	<i>/</i>	<i>/</i>
w historii naturalnej (minerałach):	<i>dostateczny</i>	<i>J. Kuska</i>
w propedeutyce filozofii:	<i>/</i>	<i>/</i>
	<i>/</i>	<i>/</i>
Predmety nadobowiązkowe		
w dziedzach ojczystych:	<i>zwodzistwiony</i>	<i>ta godność z katologiem J. Kuska</i>
w gimnastyce:	<i>bardzo dobry</i>	<i>/</i>
	<i>/</i>	<i>/</i>
	<i>/</i>	<i>/</i>
	<i>/</i>	<i>/</i>

Forma zewnętrzna wypracowana piśmiennymi: *dobry*.

Liczba godzin opuszczonych: *47*, z czego nie usprawiedliwiono: *5*.

W Nowym Sączu dnia 29. sierpnia 1907

J. Kuska
Gospodarz klasy.

Dyrekcja C. K. Gimnazjum w Nowym Sączu

liczba siedząca 63 po 1 koronie od libry.

S. M.

Розпорядженіе Міністра!

Кестринг Урсендз гмінного в Угрову на заселені
Задуніє Ізюма і Катовицького Дівочинського відповідального
міністерства від постійного представника ^{Ізюмського} міністерства
відповідального провінційного або територіального
Міністерства тільки працівників, тільки відповідної
справи та їхніх супутників, тільки відповідної
наданням обліку відповідним ставом.
Міністр від постійного представника Міністерства відповідної
Сирнівської Районної Ради відповідної
Ізюмської гмінної в Угрову звернувши
До Голови Секретаря. У наданій праці відповідної
Ізюмської гмінної працівницеї із постійного представника
її постійного представника.

Під підпільничної гмінної в Угрову
дня 14-го листопада 1907 р.

Павло Соколовський
Іван Байдаков
прем'єр-міністр

Угровської гмінної
поліції та
Угровської парохії

D. J. m.

М. Соколовський
Байдаков

L. 24.

C. k. gimnazyum (wyższe)

w Nowym Sączu

Świadectwo szkolne.

Ruśenko Jan

urodzony dnia 15. stycznia 1890, w Krasnej, o
gr. kat. religii, uczeń klasy czwartej, otrzymuje niniejszym za lekcje półrocze
roku szkolnego 1907/8 świadectwo trzeciego stopnia

Obyczaje: Dobro

Piękno: Dobić dobra

Postępy w przedmiotach nauki:

Przedmiot	Postęp	Podpis nauczyciela
w nauce religii:	bardzo dobry	R. Sklembur
w języku łacińskim:	niedostateczny	A. Szycda
w języku greckim:	dostateczny	S. Okuny
w języku polskim:	dostateczny	R. Sklembur
w języku rosyjskim: angielskim	bardzo dobry	R. Sklembur
w języku niemieckim:	dobry	Z. Górecka
w geografii i historii powszechnej:	dostateczny	R. Krajewski
w matematyce:	niedostateczny	J. Kuska
w fizyce:	dostateczny	C. Kiczyński
w historii naturalnej ()		
w propedeutycie filozofii:		
Przedmioty nadobowiązkowe	w dziedzach ojcowskich:	R. Krajewski
	w gimnastyce:	bardzo dobry

Forma zewnętrzna wypracowań piśmiennych: Dobro

Liczba godzin opuszczonych: 109, z czego nie usprawiedliwiono: 1

W Nowym Sączu dnia 20. stycznia 1908

A. Repiński,
Dyrektor.

Zgromadzenie
Gospodarów klaszty.

Liczba składek 53 po 1 koronie od libry.

C. k. gimnazyum *Prusenka* w Nowym Saczu

L. 18.

Rok szkolny 19th/20th

Półroczy wykaz cenzur.

Prusenka Jan uczeń klasy 6

30 HELLER 30-1910-30

otrzymuje niniejszem za pierwsze półrocze roku szkolnego 19th/20th następujący wykaz cenzur:

Zachowanie się:	
w nauce religii:	<i>dobre</i>
w języku łacińskim:	<i>dostateczny</i>
w języku greckim:	<i>dostateczny</i>
w języku polskim:	<i>dostateczny</i>
w języku rosyjskim:	<i>dostateczny</i>
w języku niemieckim:	<i>dostateczny</i>
w geografii i historii powszechnej:	<i>dobry</i>
w matematyce:	<i>niedostateczny</i>
w historii naturalnej (<i>wielodziedzecny</i>
w fizyce:	<i>dostateczny</i>
w propedeutyczce filozofii:	<i>dostateczny</i>
P	
P	
w dziedzach ojczystych:	
w gimnastyce:	
w rysunkach:	<i>bardzo dobry</i>
w przedmiotach naukowych:	

Nowym Saczu d 31 grudnia 1912 r.

Michał Petnar
na dyrektora.

DIREKCYA C. K. GIMNAZJU
W NOWYM SACZU

F. Morek
gospodarz klasy.

Gimnazyu. L. skł. 53 n.

13. Русенко, правдоподібні бл. 1912 рока, іщи в час науки в гімназії, або по єй закінчынно; може дома, пред власном хыжом?

ДЛЯ КОГО ПРОВАДИТЬ НЕЗГОДА.

НАРОДНЫЙ ЕЖЕНЕДЕЛЬНИКЪ НА ЛЕМКОВСКОМЪ ГОВОРѢ.

Н-ръ 29. Горлицы, пятница (26. июля) 8. августа 1913 года. Годъ III.

ПРОСИСЯ О ЖЕРТВЫ
на
ЛЕМКОВСКІЙ НАРОДНЫЙ ФОНДЪ

Жертвы посыпать на адресъ:
„ЛЕМКО“
ВЪ ГОРЛИЦЯХЪ.

Выходить въ каждую пятницу.
Адресъ Редакціи и Администраціи:
„ЛЕМКО“
Горлицы.

Подписанія цѣны на газету „ЛЕМКО“
на цѣлый годъ:
въ Австр.-Венгрии 4 к.
въ Россіи 2 руб.
въ Америку 2 дол.
Подшивки Н-ръ 10 г.
Обявленія по договору.

ПРИЧИНЫ ВЪСТОРОНѢ

— Румуни, дово го ся ниче не порушили, а терьеръ что — го дѣятъ братей славянъ и ма ся розумѣти не безкористно.

Не лемъ же покажуть собѣ дати зато дакусъ славинской землї але иши будуть мати претензію до верховодства на Балканахъ. А русскій царь радиъ циро братымъ славянамъ жебы ся погодиъ — и тлумачиць имъ — же несогда лемъ ихъ ослабить и т. д.

Але де тамъ! — Братя Славяне не хотѣли слушати того, что хѣль ихъ добра не свого, — то терьеръ мають. — На сиѣтъ такъ звичайно водится, же стаєше все на сторонѣ побѣдителя, диятого же сильнѣйшаго.

Але ту пѣклюмъ не диятого выскажуваніе негодованіе Болгарамъ, Ту виноваты и Сербы и Болгаре и Греки. Але найбажре винни Болгаре т. е. иши наръ Фердинандъ, бо онъ сиѣтъ противънъ радѣ русскаго царя. И таѣ славинскій дѣло ужъ ся початку потерпѣло неудачу. Ци можно мати наѣдъ, же таки сварки ся неизвестныи Нѣ — тога не можемъ повѣсти.

Не знати иши — якъ вѣда, конецъ братобойничаніи борбѣ, але ужъ на подставѣ того — што произошло, славинское дѣло понесло страти превелики, — а жебы тото поправити, потреба бѣльше лѣть и усиленной роботы. А ито буде въ будучности со славинами предвидѣти труду.

Вообще Славине племя ся сварить ся на глупствихъ сбомъ, не смотрять дaleкъ вѣконо, — а тымъчасомъ враи (а дуже ихъ есть) користатъ того. Маме найбажній примъ самыхъ нащъ Руснакахъ. И лемъ пѣдъ увагу Галичину есть только што Поляківъ боліе.

Де ся двохъ бѣ, тамъ третій користатъ. — Праву гваритъ посло-

цина. — Румуни, дово ся ниче не порушили, а терьеръ что — го дѣятъ братей славянъ и ма ся розумѣти не безкористно.

Правда, же причини треба глядати въ исторіи, але зъ другой стороны, наша несогда помедже собомъ настъ якъ ослабить!

Бо хѣжъ видѣть жебы было только партій у котого народа якъ въ нащъ Руснакахъ. Суттъ партії и въ Поляківъ и Чехівъ и т. д. то правда, — але виѣтки стремять до единї цѣли, хоцъ робкими дорогами.

А въ нащъ какда партія тиже въ свою сторону. Найгоршы тоты верховоды, што бламутять народъ, котрый иши не есть на столько просвещенный, аби ся мѣтъ ориентувати, ле добри а де зле.

Зоставимъ такъ званыхъ украинцевъ на сторонѣ. О нихъ нешо гварити, бо то такы люде (я гварю) лемъ у украинскихъ коповодахъ, бо народа украинскаго не было и нее) котрый за гроши и свои личны выгоды служатъ хоцъ кому, кто заплатить, и пропадатъ народъ въ прошастъ, але возмѣ подъ увагу нашу русску народну партію; Суттъ, и новокуренники и старокуренники были — и соціалисти были...

Едни другихъ грызли, сварили ся и били ся. Ци не лѣши, жебы ся погоди. Тому кусь, тому кусь добрѣ бы бѣ было. Але нашъ братъ не такій. О згодѣ ани му не бесѣлуй! Онъ переконаный же лемъ другутъ зѣлъ поступуе, а онъ самъ цѣкомъ добрѣ. Пропало!

2.

на дорозѣ до народного добробыта и національнаго розвити.

Кажды признать же было бы лѣпше, але мало буде такихъ, што сой този заберуть до головы. — И донго буде иши зѣлъ не нашей святой Руси, але мы сами тому винни.

И. Ю. Р.

14. Допис Русенки о конфлікті на Балканахъ, де... онедолга найде ся сам.

15. Русенко (в середині), роки 1913-14, пр. Сараєво.

16. Сараєво, як. в.; Русенко прикладнул в першым ряді, другій од ліва..

17. Скутари – Альбанія, 1917, правдоподібні по реконвалесценциї, яку переходил по тяжким раніню на сербським фронті.

В Русенковым домашнім архіві не заховали ся документы, знимкы з 20-ых років.

Од 1924 рока Русенко є учительом в польським селі Лютча. В кінці тих же 20-ых років піднимат спілпрацу з еміграційными виданнями; нижче приклады той спілпрацы.

Кто зъ Васъ, старокраевы лемки, не зна Амроза? Того Амроза, што збераль печатки и казаня бесѣдоваль? Што

за печатки вшиткимъ війтамъ четину цюпаль? Здаєся, такого села нѣть на Лемковинѣ, по галицкой сторонѣ, где бы не знали Амроза! Преходиль Амрозъ и границу, на Маковицу, але мадьярски жандармы страшилися Амроза и заперли го и «дрібны крупки» му давали ъсти, а коли го выпустили, погрозиль имъ Амрозъ, костуромъ и проклялъ ихъ.

Вы могли видѣти Амроза въ зиму на полъ голого и на морозѣ босого, а въ лѣтѣ закутого въ бляхи и сътяжкимъ «гелмомъ» на головѣ. Здоровый и веселый быль Амрозъ и молодо ся трималь. Ци жie, незнаме! Пять лѣтъ тому ищи сме го видѣли.

КАЗАНЯ АМРОЗА

(Менше-веце)

Люде, ходте ту до купы!
Философы, мудры, глупы,
Меньши, малы и велики,
Кривы, просты и горбаты,

19. Календар Ваня Гулянки выданий в 1929 р.

ZAŚWIADCZENIE

**GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
NINIEJSZEM ZAŚWIADCZA, ŻE**

P. *Rusenko Jan*
**ZA HONOROWĄ PRACĘ SWĄ W CHARAKTERZE
OKRĘGOWEGO KOMISARZA SPISOWEGO
PRZY PRZEPROWADZENIU
DRUGIEGO POWSZECHNEGO SPISU LUDNOŚCI
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
W DNIU 9 GRUDNIA 1931R.**

PEŁNIONĄ W POWIECIE - MIEŚCIE *strzyżowskim*
OTRZYMAŁ ODZNAKĘ „ZA OFIARNĄ PRACĘ”

Nr. *276-114*

GENERALNY KOMISARZ SPISOWY

WARSZAWA, DNIA *10-XI* 1932R.

20. Засвідччя о праці Русенки як списового комісаря в 1931 р.

21. Знімка з переламу 20-х і 30-х років.

Республика Польська. Respublica Polonia.	Воєводство: Palatinatus:	<i>Scapoliensis.</i>
Епархія: <i>Pnemyslicensis.</i>	Число: 14/52.	Деканат: <i>Sanacensis.</i>
Поміж: <i>Districtus: Lanovt.</i>	Нрвс: <i>Parochia: Kołostarowce.</i>	

СВІДОЦТВО УРОДЖЕННЯ І ХРЕ
TESTIMONIUM ORTUS ET BAPTISMI

Від уряду парохіального гр. кат. *in Kołostarowce,* Церкви *S. Joannis.*
Ex parte officii parochialis r. gr. cath.

заявляється, що в книгах метриkalних тойж церкви, том *III.*
загалом *in libris metricalibus huius Ecclesiae tomus* *190.* находитися слідуче
стор. *pag.* *reperiuntur sequentia*

Рік, місяць і день уродження, хрещення і миропомазання Annus, mensis et dies nativitatis, baptismi et confirm.	Число дому № відповідно Nro domus	І М Я NOMEN	Бібліоніакум Religio Ita Sexus Iudee Thoros	РОДИЧІ i ix звання PARENTES et conditio eorum	КУМИ i ix звання PATRINI et conditio eorum
Року Божого Тисяч дев'ятисот п'ятого, т. с. 31/г. 1905. ро. дніна - 4/т. 1905. Святое нов.	1874.	<i>Maria.</i>	<i>Catholica, nita: Gracii.</i>	<i>Patrus, Nahmit, agriculta in Kołostarowce, filius</i> <i>agricola in Kołostarowce, filius</i> <i>Speadorae matre</i> <i>de patre Stanislawi</i> <i>nitis Nahmit, atque</i> <i>Theodora de</i> <i>Bocchoriski.</i>	<i>Johannes</i> <i>Gajko;</i> <i>Melanijus</i> <i>Cyrilli Patro,</i> <i>myk. agricultor</i> <i>in Kołostarowce.</i>
Anno Domini Millesimo nonagesimum quinto, i.e. 31/г. 1905. na ta; - 4/т. 1905 baptizata.	<i>Kołostarowce Nro: 1874.</i>	<i>Obst. Maria</i> <i>Indykt.</i>	<i>Feminae.</i> <i>Legitimae.</i>	<i>Catharina filia</i> <i>Antonii Bartska</i> <i>agricolae in Kołostarowce, et Christi</i> <i>stimae matre</i> <i>de patre Patro,</i> <i>myk.</i>	

Baptizavit et confirmavit - Rev. Dam.
Leo Sembratowicz, - gr. - cath. parochus
in Kołostarowce.

То свідоцтво власною рукою підписано і печать Церкви парохіальної потверджую.
Quas testimoniales manu propria subscribo et sigillo Ecclesie parochialis corroboro.

Satum in Kołostarowce, dia 1 Martii. — B. P. 19 32.
A. D. 19 32.

Officium parochiale r. Gr.
Josephus Hamerowic
Gr. - Cath. Curatus
in Kołostarowce.

Документи пр. міс. Китайськ в Україні

23. Супружество Русенків – Іван і Марія з Нагнітів, 1932 рік.

Nomen baptisati	PARENTES			Patrini ipsorumque conditio	Adnotatio	
	Religio	Sexus	Thorus			
Nadejda Lubow	protestant.	femin.	legitim.	Ioanna Rusenso magister iohannes moisés in latr. zibid Georgij Rusenso et catherinae notas Oleniak agricolarum in Krasnaja	Maria Rusenzo, filia Petri Schmitz et catherinae notas Bielska agricolarum in Kostarini sorores Krasnaja.	1 Basilius Sewko e Olga Smuguta rustici. -
<i>Obstetrix: Anna Rusenko</i>						
<i>In quorum fidem has testimoniales litteras sigillo Ecclesiae munitas manu propria subscrivo.</i>						
<p>Datum in Krasna No 3 Novemberis 1934.</p> <p>Alexander Pustopolskiy Archivarius Krasnaja</p> 						

23 а. З акту народжиня і крещиня Надежди Любови Русенко, другої дітини Йоана і Марії, 1934 р.

№

22

*Powiatowa Komisja Oświaty Pozaszkolnej
w Rzeszowie*

Do

p. Jana Rusenki

w Lutczycy

*Powiatowa Komisja Oświaty Pozaszkolnej wyraża
Pan u gorące podziękowanie za pracę kulturalno-oświatową
w roku szkolnym 1937/38.*

Inspektor szkolny

St. Tomanek

Przew. Pow. Kom. Ośw. Poz.

*St. Bernatowicz
Starosta powiatowy*

Instr. Ośw. Poz.

A. Grochala

Суд Гродзки Окружной I.
Кросно, дня 10 декабря 1938.

Sygn. A. 500/38

Przyjmuje się do wiadomości sądowej aktu spadkowego spisane po śp. Grzegorzem Ruseńcem zmarłym w Krasnej, dnia 10 kwietnia 1938. a mianowicie: akt rejestracji, inwentarz spadku, rzeczenie się tegoż spadku przez wdowę Katarzynę Ruseńską imieniem własnym i warunkowe oświadczenie się do spadku złożone przez Teodora Ruseńka i Jana Ruseńki imieniem własnym i Annie Ruseńko imieniem własnym i przebywających w Ameryce Ewy Borowikowej i Julii Makarewiczowej jako tychże kuratorkę.-

Ponieważ zmarły nie pozostawił rozporządzenia ostatniej woli, przeto przed spadkowy wdraża się na zasadzie dziedziczenia z ustawy.-

Zarząd majątku spadkowego powierza się spadkobiercom.-

Dla przebywających w Ameryce Ewy Borowikowej i Julii Makarewiczowej ustanawia się kuratorką Annę Ruseńko.-

Zawiadamia się Urząd skarbowy w Krośnie o stanie majątku spadkowego.

Gdy wszystkim wymogom ustawy zadość uczyniono, wydaje się przeto następujący:-

Dekret przyznania spadku.

Spadek po śp. Grzegorzem Ruseńcem zmarłym w Krasnej, dnia 10 kwietnia 1938. bez pozostawienia rozporządzenia ostatniej woli, przyznaje się stosownie do wniesionych deklaracji z dobrodziejstwem inwentarza, na podstawie porządku dziedziczenia z ustawy i wskutek rzeczenia się tegoż spadku przez wdowę Katarzynę Ruseńską - dziedzicem spadkodawcy Teodora Ruseńko, Janowi Ruseńcu, Ewie z Ruseńków Borowikowej, Julii z Ruseńków Makarewiczowej i Annie Ruseńko po 1/5 części.-

Zawiadamia się spadkobierców że intabulacja prawa własności p.bud. lk. 327 i pgr.lk. 1007/1 i 1008 w Krasnej w spadku pozostałych, może dopiero nastąpić po uregulowaniu stanu hipotecznego realności lwh.18 gm. kat. Krasna, obejmującej między innymi wymienione parcele, dotąd na rzecz masy spadkowej śp. Leszka Bednarczyka wpisanej.-

Sędzia Grodzki:
Dr. Józzy Friedman w.r.

Za zgodność:

Sekretarz:

Dr. Józzy Friedman

25. Документ судового поступування в справі розподілу маєтку по помершому Юрку (Григорию) Русенку.

A-

Iwas Bruski
Stenek węgla lejwan
skrochka - 300 l węga

lejwanie

Gjano-wodor - występuje w postaciowac
driosa na system nerwowy iliny - winie - 1. d.
zupy natłoczej. --

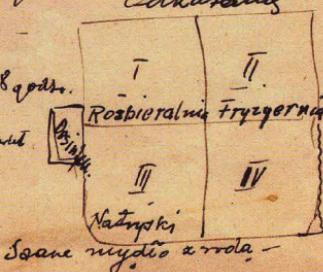
3)

Gazy drążnice

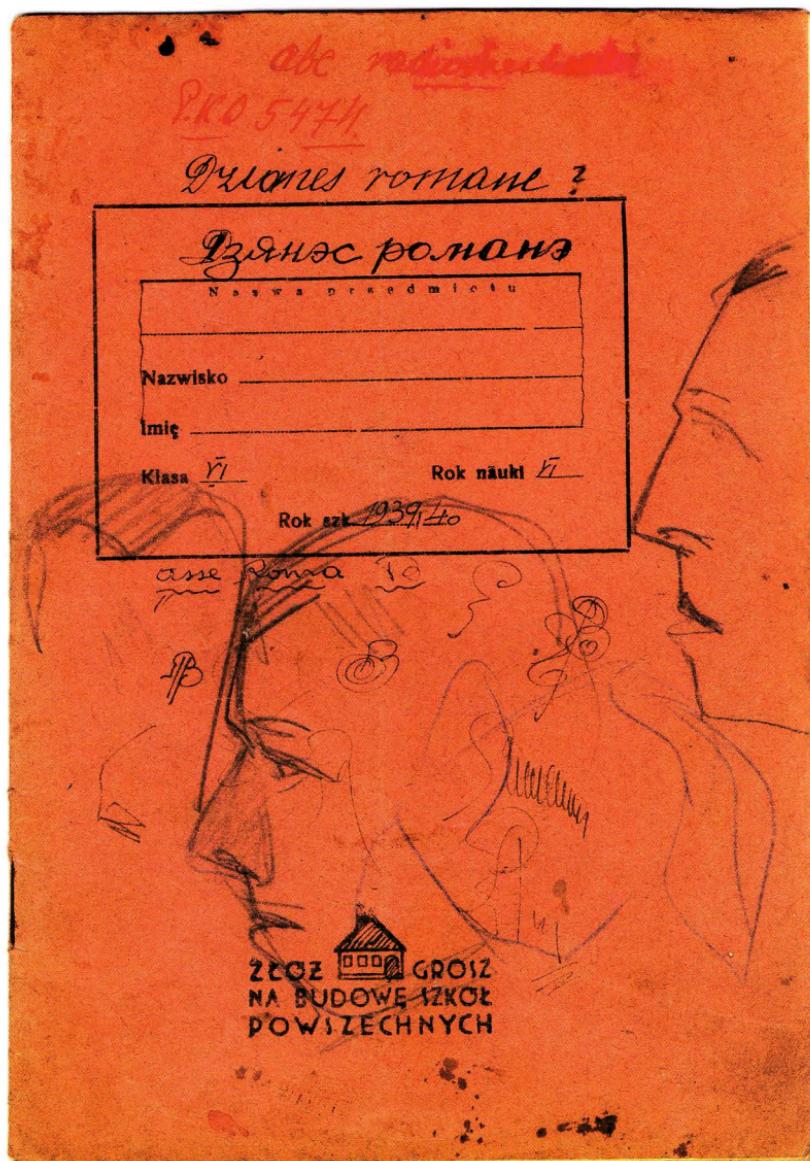
- a) laryngitatory drążnice
 1) bronchia benzylu
 2) bronchi gipsu
 3) chloroaceto-jenonu -

b) steuity - (ciąża stawu) 1. adamasy

Zapachy:Spengt - eroszkoro - kici borsanyFosgen - Zapach zwisnego tana, lisciGjano-wodor - perłisi iliuLiszt - zapach belangoni.Cukaranie4) Znaco - paracelSpengt - interwala 6-8 godz.Liszt - " 30 minut
zupy - trązny

26. Зо шкільних нотаток учителя Руценки... з вічним рисуваньом.

27. Dzianes romane – циганський язык – єдна з Русенковых фасцинаций.

Zustellungsurkunde

über die Zustellung einer verschlossenen, mit folgender Anschrift versehenen Sendung:

Dowód doręczenia

zamkniętej przesyłki, zapatrzonej w adres następujący:

Zeitangabe wird verlangt! (zu streichen, falls nicht erforderlich!)

Wymaga się podania czasu! (przekreślić, jeżeli nie jestano!)

Dekret dziedzictwa

Geschäftsnr.: *A 537/43*
Numer plama:

An
Do

Iwan Rusenko

Absender:
Nadawca *Grodzisk w Krakowie*

z Hd. des
do rąk p.

Hierbei ein Formblatt (Zustellungsurkunde)
Przy niniejszym i formularz (dowód doręczenia)

Bonarowice

A. Den vorstehend bezeichneten Brief habe ich heute zwischen Uhr und Uhr

A. Pismo wyżej oznaczone doręczonym dnia dzisiejszego między godziną a godziną

I. dem Empfänger selbst übergeben

I. adresatowi osobiste

II. dem (bei der Zustellung an Behörden, Gemeinden, Korporationen und Vereinen einschließlich der Handelsgesellschaften usw.) Vorsteher — gesetzlichen Vertreter — vertretungsberechtigten Mithaber — Name selbst übergeben

II. (przy doręczeniu władzom, gminom, korporacjom i stowarzyszeniom łącznie ze spółkami handlowymi itd.) naczelnikowi — zastępcy ustawowemu — wspólnikowi upoważnionemu do zastępstwa — Nazwisko osobiste

III. Da ich in der Wohnung und in dem Geschäftsräum

III. Z powodu niezastania w mieszkaniu i w lokalu przedsiębiorstwa

1. den Empfänger

1. adresat

2. (bei der Zustellung an Behörden, Gemeinden, Korporationen und Vereinen einschließlich der Handelsgesellschaften usw.) den Vorsteher — gesetzlichen Vertreter — vertretungsberechtigten Mithaber — selbst nicht angetroffen haben

2. (przy doręczeniu władzom, gminom, korporacjom i stowarzyszeniom łącznie ze spółkami handlowymi itd.) na czelniczce — zastępcy ustawowemu — wspólnikowi upoważnionemu do zastępstwa — osobiste

a) im Geschäftsräum dem beim Empfänger — besetztem (Vor- und Zuname) — übergeben

a) w lokalu przedsiębiorstwa doczepnym zatrudnionemu u adresata (imię i nazwisko) — übergeben

b) in der Wohnung — dem in seiner Familie geborenen erwachsenen Hausgenossen — ähnlich der Ehefrau — dem Ehemann — dem Sohne — der Tochter (Vor- und Zuname) — übergeben

b) w mieszkaniu doczepnym należącemu do rodziny domownikowi dorosłemu, mianowicie żonie — mężowi — synowi — córce (imię i nazwisko), dorosłe osoby, służącej w rodzinie (imię i nazwisko) —

IV. Da die Zustellung nach I bis III nicht ausführbar war, da im demselben Hause wohnenden Hauswirt — Vermieter — Hausmeister — Nachbarn nämlich de (Vor- und Zuname) der zur Annahme bereit war, übergeben

IV. Z powodu niemożności doręczenia w sposób przewidziany pod I do III doczepnym mieszkańcowi w tym domu mieszkałco domu, wynajmującemu — dotyczy domu i samego mieszkańca (imię i nazwisko) — który pismo przyjął

V. Da die Zustellung nach I bis IV nicht ausführbar war, bei dem Postbeamten zu — bei dem Polizeivorsteher zu — bei dem Gemeindenvorsteher zu — auf der Geschäftsstelle des Deutschen Gerichts zu niedergelegt. Eine schriftliche Mitteilung über die Niederlegung habe ich unter der Anschrift des Empfängers in der bei gewöhnlichen Briefen üblichen Weise abgegeben — da die Abgabe in der bei gewöhnlichen Briefen üblichen Weise nicht tunlich war einem Nachbarn zur Weitergabe an den Empfänger ausgedehnt — an der Tür der Wohnung des Absenders bestellt.

V. Z powodu niemożności doręczenia w sposób przewidziany pod I do IV doczepnym mieszkańcem w urzędzie pocztowym W — u komendantu policji w — u wachsmistrza gminy w —

W. Z powodu niemożności doręczenia — Pisemne zawiadomienie o sklepieniu oddziału pod adresem odbiorcy w sposób przewidziany przy zwykłych piśmiech — a powodu niemożności oddania w sposób przewidziany przy piśmie zwykłych wręczając je sąsiadowi celom doręczenia adresatowi — przybylem na drzwiach mieszkania adresata

VI. Da die unter I bis III Genannten die Annahme verzögert haben, am Ort der Zustellung zurückgelassen

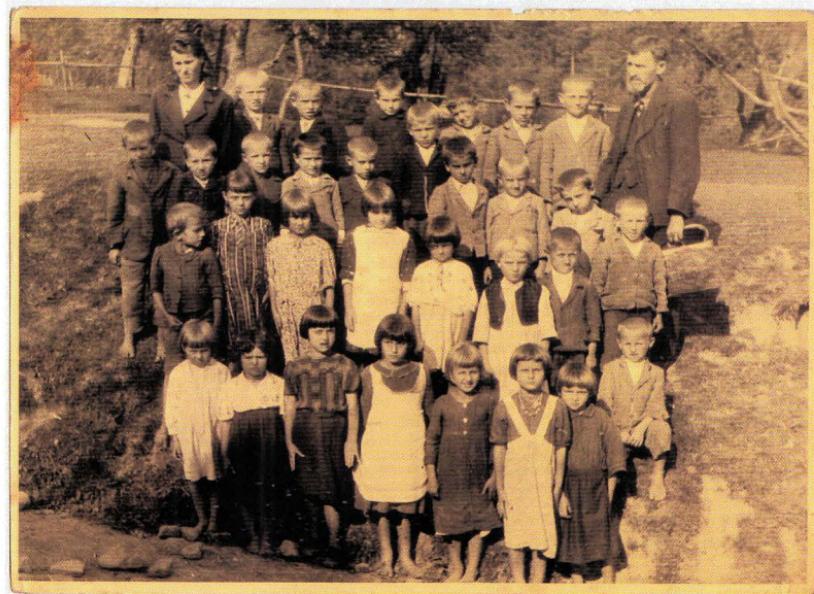
VI. Z powodu odmowy odbiorcy przez wymienionych pod I do III pozostawiłem w miejscu doręczenia

VII. (Für die Zustellung an Unteroffiziere oder Mannschaften der Wehrmacht sowie Angehörige gleichen Dienstgrades der SS-, der Polizeivverbände oder des Reichsberndienstes)

VII. (Da doręczenia podoficerom lub żołnierzom Sił Zbrojnych oraz równym rangom przynależnym do formacji SS lub policji lub Shubby Pracy Rzeszy (Reichsberndienst)

DPO 435 (10.4)

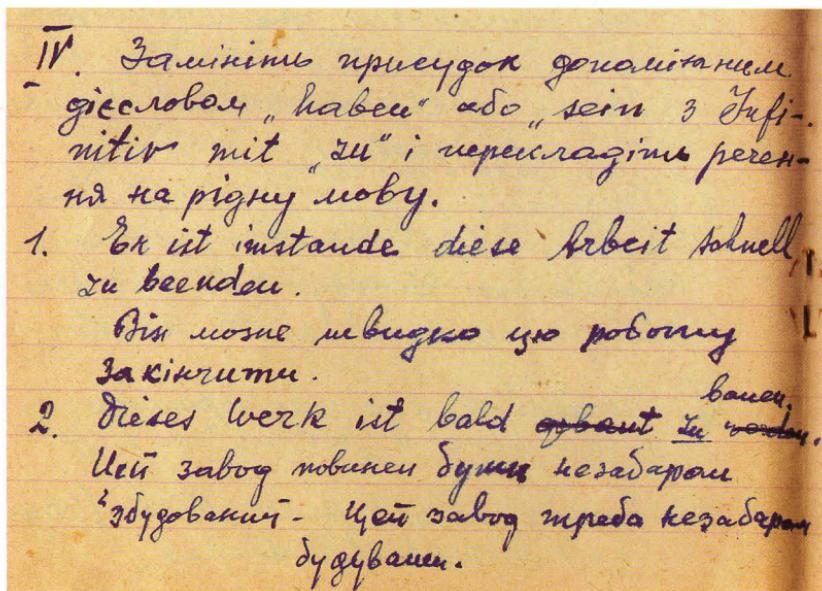
28. Почтове съвідчння о дорученню пересилки —
такої съвідчння о перебуванню Русенки в Боднарівці. 1943 р.

29, 30. Дві знімки з учитеlewання в Bodнарівці, 1943-45 pp.

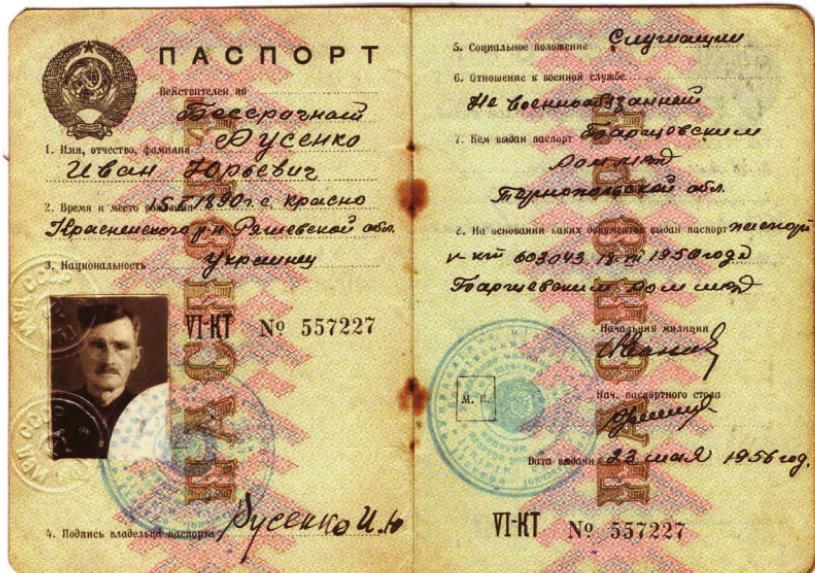
31. Русенко (тін Русенки) на Україні, серед учеників школи в Королівці.

32. В Королівці вчиль Русенко німецького языка.

33. Хыбаль перший документ выданий в Союзі, 1949 р.

34. I „Паспорт”, выданий в 1956 р.

35. Русенко рад контактувал ся зо своїма країнами, ту з ближким країном – Петром Когутом, родом з Петрушой Волі.

36. Коперта заадресувана до молодшого приятеля - учителя зо школы в Королівці. Я. Бретун по далеких роках – на 100. річницю народження Русенки вчинит вельо милого для Памяти Учителя, ...хощ Українець.

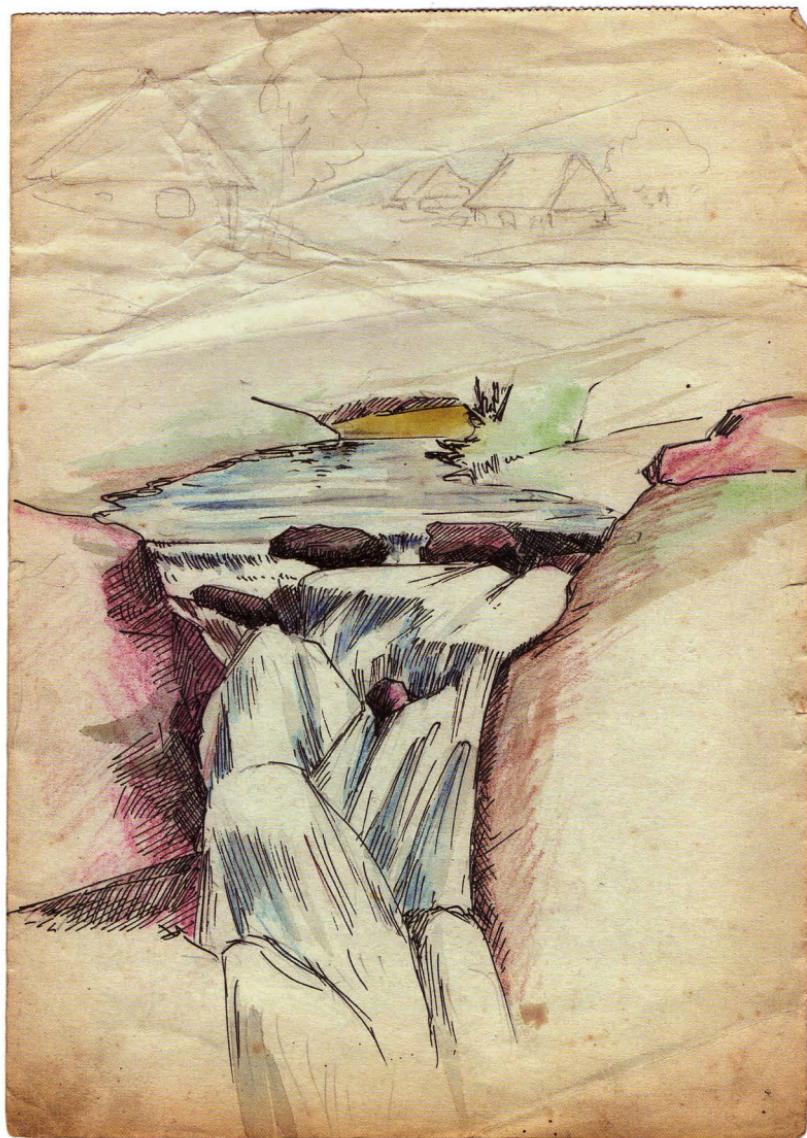
Літературна мапа № 10

у Дому по Сору с Ним розмовляють дівчоки
зі школи та вчителі. Вони говорять схильні
дівчонки, які вже зробили свій вибір.
«Кохані, які ви відомі до нас?» — запитують дівчонки.
«Ми відомі до вас!» — відповідають вони.
«Чому?» — запитують дівчонки.
«Ми відомі до вас, тому що ви вже відомі
нам!» — відповідає один з чоловіків.
«А як ви відомі нам?» — запитують дівчонки.
«Ми відомі вам, тому що ви вже відомі
нам!» — відповідає другий чоловік.
«А як ви відомі нам?» — запитують дівчонки.
«Ми відомі вам, тому що ви вже відомі
нам!» — відповідає третій чоловік.
«А як ви відомі нам?» — запитують дівчонки.
«Ми відомі вам, тому що ви вже відомі
нам!» — відповідає четвертий чоловік.
«А як ви відомі нам?» — запитують дівчонки.
«Ми відомі вам, тому що ви вже відомі
нам!» — відповідає п'ятий чоловік.
«А як ви відомі нам?» — запитують дівчонки.
«Ми відомі вам, тому що ви вже відомі
нам!» — відповідає шостий чоловік.
«А як ви відомі нам?» — запитують дівчонки.
«Ми відомі вам, тому що ви вже відомі
нам!» — відповідає сьомий чоловік.
«А як ви відомі нам?» — запитують дівчонки.
«Ми відомі вам, тому що ви вже відомі
нам!» — відповідає восьмий чоловік.
«А як ви відомі нам?» — запитують дівчонки.
«Ми відомі вам, тому що ви вже відомі
нам!» — відповідає дев'ятий чоловік.
«А як ви відомі нам?» — запитують дівчонки.
«Ми відомі вам, тому що ви вже відомі
нам!» — відповідає десятий чоловік.

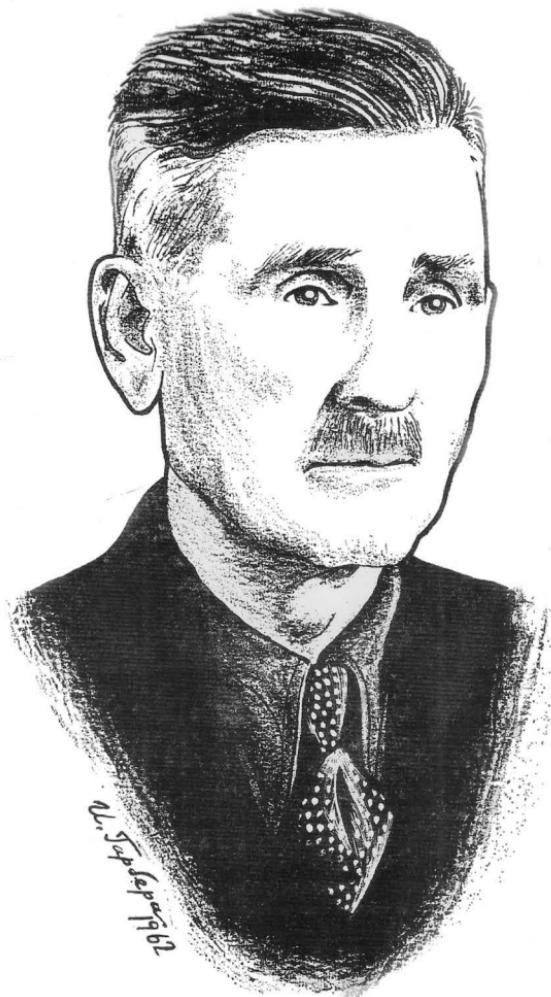
37. Писмо Старого Лемка, писане на пергаміновій, пілпрозрачній картці, в яким старат ся о лемківську бесіду, котру треба зреформувати, впорядкувати і усталити (для неї) єднаки граматични форми и єдностайний правопис; 1957 р.

38. Русенко в остатніх роках життя...

39. ...і Його недокінчений рисунок.

Василь Скакандій, *Іван Русенко (1890–1960)*, 2008
Музей Русинской Культуры, Пряшів

Красна, фото: Л. Урам

Музыка до творів Русенки

На Лемковині

Слова: Іван Ю. Русенко (1890 - 1960)

Музика: Ярослав Трохановський

Andante maestoso ♩ = 66

FO

Музика: Ярослав Трохановський

2 8

S. о ни гра ют, од Уж го ро да до Щав ни
на все о ста не, пам ят ка ві чна і свя

A. гра ют, од Уж го ро да до Щав ни
ста не, пам ят ка ві чна і свя

T. гра ют, од Уж го ро да до Щав ни
ста не, пам ят ка ві чна і свя

B. о ни гра ют, од Уж го ро да до Щав ни
на все ста не, пам ят ка ві чна і свя

Pno.

11 A tempo rit.

S. f хор, кар пат скых гор, вда ле ку даль гет пли
хор, кар пат скых гор, най ві тер не се во всі сто ро

A. f хор, кар пат скых гор, вда ле ку даль гет пли
хор, кар пат скых гор, най ві тер не се во всі сто ро

T. f I гре мит хор, кар пат скых гор, вда ле ку даль гет пли
Мо гу чий хор, кар пат скых гор, най ві тер не се во всі сто ро

B. f I гре мит хор, кар пат скых гор, вда ле ку даль гет пли
Мо гу чий хор, кар пат скых гор, най ві тер не се во всі сто ро

Pno.

Пісня – гымн *На Лемковині* была за долги роки основном в репертуарі Ансамблю Пісні і Танця „Лемковина”.

Глян Боже

Слова: Іван Русенко

Музика: Ярослав Трохановський

Adagio

Soprano Recorder Clarinet in B♭ Trumpet in B♭ Cimbale

rit.

Soprano Alto Tenor Bass

Violin 1 Violin 2 Violin sec. 1 Viola Contrabass

2

Lento $\text{♩} = 52$

S. Rec.

Cl.

Tpt.

Cim.

S.

A.

T.

B.

Vln. 1

Vln. 2

Vln. sec. 1

Vla.

Cb.

Lento $\text{♩} = 52$

Глянь Бо же о ком на Лем ко ви ну

Глянь Бо же о ком на Лем ко ви ну

Глянь Бо же о ком на Лем ко ви ну

Глянь Бо же о ком на Лем ко ви ну

7

S. Rec.

Cl.

Tpt.

Cim.

S.

по мож на шо му на ро ду. Про си ме всі Тя

A.

по мож на шо му на ро ду. Про си ме всі Тя

T.

по мож на шо му на ро ду про си ме всі Тя

B.

по мож на шо му на ро ду про си ме всі Тя

Vln.1

Vln.2

Vln. sec.1

Vla.

Cb.

3

4

10

S. Rec.

Cl.

Tpt.

Cim.

S.

A.

T.

B.

Vln.1

Vln.2

Vln. sec.1

Vla.

Cb.

о Божий Сы ну о ві чний мир і сво бо ду,

о Божий Сы ну б ві чний мир і сво бо ду,

о Божий Сы ну о ві чний мир і сво бо ду,

о Божий Сы ну о ві чний мир і сво бо ду,

13

S. Rec. *tr.*

Cl.

Tpt.

Cim.

S. *f* про си ме всі Тя о__ Бо жий Сы ну

A. *f* про си ме всі Тя о__ Бо жий Сы ну

T. *f* про си ме всі Тя о__ Бо жий Сы ну

B. *f* про си ме всі Тя о__ Бо жий Сы ну

Vln. 1 *f*

Vln. 2 *f*

Vln. sec. 1 *f*

Vla. *f*

Cb. *f*

6

15 rit.

S. Rec.

Cl.

Tpt.

Cim.

S.

A.

T.

B.

Vln.1

Vln.2

Vln. sec.1

Vla.

Cb.

о віч ний мир і сво бо ду!

rit.

Тоту гымнічну пісню-коляду тіж виконувала „Лемковина”.

А тепер смутно там в Карпатах

текст: И. Русенко
муз.: П. Мурянка

Альт

1. А те - пер смут-но там в Кар - па - тах,
2. Лем - ків-ской не чу-ти бе - сі - ды.
3. Гей, бід - ны Лем-кы вы - се - ле - ны,

ниг-де недзво-нит в цер-квах
за-тих-ли піс - ні се - ред
од Од-ры, Ны - сы по Дон

Тенор

Бас

4

дзвон, не вид-но там на-шо - го бра - та. А - ни в. Вы - со - вій,
гір, лем ду - хы ді - дів пра-пра - ді - дів блу-ка - ют са - ми,
бас, а се - ла по - ля за - зи - ше - ны о - пус - то - ша - ли,

А - ни в. Вы - со - вій,
блу-ка - ют са - ми,
о - пус - то - ша - ли,

не вид-но там на-шо - го бра - та. А - ни в. Вы - со - вій,
лем ду - хы ді - дів пра-пра - ді - дів блу-ка - ют са - ми,
а се - ла по - ля за - ли - ше - ны о - пус - то - ша - ли,

8

а - ни в. Ла - бо - вій вшыт - кы вон.
ме - дже го - ра - ми з.бо - ру в. бір.
по - за - рас - та - ли тер - ньом зас.

а - ни в. Ла - бо - вій вшыт - кы вон.
ме - дже го - ра - ми з.бо - ру в. бір.
по - за - рас - та - ли тер - ньом зас.

а - ни в. Ла - бо - вій вшыт - кы вон.
ме - дже го - ра - ми з.бо - ру в. бір.
по - за - рас - та - ли тер - ньом зас.

К ёд бы я мал шапку невидимку

andante

текст: І.Русенка
муз.: П.Мурянка

The musical score consists of three staves of music. The first staff starts with a treble clef, a key signature of one sharp, and a 2/4 time signature. The lyrics begin with 'К ёд бы я мал до бры лю - де,'. The second staff continues the melody. The third staff begins with 'хоц на ма - лу лем хви - лин - ку,'. The score includes dynamic markings like 'помо - трі - ти' and 'помо - тріл бым'.

7
 К ёд бы я мал до бры лю - де, шап - ку з. бай - кы не - ви - дим - ку,
 По - смо - трі - ти на ту хы - жу, на тот бе - ріг, на ту во - ду,
 По - смо - тріл бым на Кы - че - ру, на По - ру - бы, на Чер - шли - ны,
 по - і - хал бым, по - і - хал бым за - раз - до - хыж
 на то се - ло, на то се - ло дем ся - ро - дил
 сер - це бы - ся, сер - це бы - ся ра - ду - ва - ло

11
 хоц на ма - лу лем хви - лин - ку, лем хви - лин - ку.
 і дем і - грал за мо - ло - ду. за мо - ло - ду.
 на вид рід - дой Лем - ко - ви - ны. Лем - ко - ви - ны.

1. 2.

Ансамбль Руской Бурсы „Терочка“ съпіват пісню на слова І. Русенки
К ёд бы я мал шапку невидимку. Фото, ту і дале: Петро Басал'га.
 VI Медженародне Біенале Лемківской / Русиньской Культуры в Креници.

На наступній страні: байку Русенки *Волк і ягна* інсценізують –
 Оля Пелехач (Ягня), Мирослав Пелехач (Волк) і Наталія Малецька (нарратор).

Съпіванка

Текст: І. Русенко
муз.: П. Мурянка

Rubato

Соло

Там мі ліп - ше бы -ло Як єм был за во - дов,

Гей, гей, гей, гей, гей. Ммм...

Тенор 2

Гей, гей, гей, гей, гей. Ммм...

Бас 1

Гей, гей, гей, гей, гей. Ммм...

Бас 2

8 За пі-ня-зі.м ку-пил, Без пі-ня зи про дал. 1.

Як
гей, гей, гей, гей, гей, гей. гей, гей.
гей, гей, гей, гей, гей, гей. гей, гей.
гей, гей, гей, гей, гей, гей. гей, гей.

Слова до Съпіванки – см. стор. 122

Похоснувана тематична література*:

- Барна Адам, „*Вертеп*” на чужыні, [в:] „Бесіда” № 1/1992, сс. 6-7;
- Бретун Ярослав, Учитель. До 100-річчя І. Ю. Русенка (в:) „Надзбручанська правда”, 3 лютого 1990 р., с. 7;
- Бретун Ярослав, Глянь, Боже, оком на Лемковину (в:) „Просвіта”, Січень 1992 р., с. 5;
- Бретун Ярослав, *Русенкова скрипка* (в:) „Дзвони Лемківщини”, Червень 1995 р., с. 3;
- Бретун Ярослав, Учитель з Лемковини (мышынопис);
- Ваврик В. Р., *Іван Юр'євич Русенко (1890-1960)*, [в:] Крестьяне – поеты, Лувен 1973, сс. 73-74/-78;
- Horbal Bogdan, *Iwan (в:) Encyclopedia of Rusyn History and Culture*, Uniweristy of Toronto Press 2002, р. 397;
- Горошак Ярослав, *Іван Русенко. Верши. Байки. Рисунки Вертеп в Карпатах*, (выдання в 4 зошытках), Стоваришия Лемків (1990);
- Гунянка Ваньо, *Наши таланты*, [в:] „Карпаторусский календарь Вания Гунянки” 1931, сс. 46-47
- (Гунянка Ваньо), *Верши краяна* [в:] *Наша Книжка*, Юнкерс Н.Й. 1945, сс. 131/133-182
- Дзіндзьо М. В., *Вспоминь о И. Ю. Русенку*, [в:] „Карпаторусский Календар Лемко-Союза” 1965, сс. 99-107;
- Дзіндзьо Михайло, *Народний поет Лемківщини Іван Русенко*, мышынопис, сс. 6, 20.02.1988;
- Дуць-Файфер Олена, *Іван Русенко (1890-1960)*, [в:] „Лемківский Календар” 2000, Стоваришия Лемків, сс. 94-100;
- Дуць-Файфер Олена, *Іван Русенко* [в:] *Ци то лем туга, ци надія. Антологія повиселенчої лемківської літератури*, Стоваришия Лемків 2002, сс. 43-44/-60;
- Когут Петро, *Народний поет Лемківщини*, мышынопис, 1990, 6 с.;
- Красовський Іван, *Русенко Іван* [в:] *Діячі науки і культури Лемківщини*, Львів 2000, с. 70;
- Luboński Paweł (red.), *Iwan Jurijewicz Rusenko. Wiersze*, [в:] „Magury” ‘90, ss. 51/52-58;
- М(арія) С(енько), З життя І. Ю. Русенка, рукопис, сс. 4, 22.01.1990
- (пт), *Розтрачены творы Івана Русенка*, [в:] „Бесіда”, № 2(19) 94, с. 4;
- Пугач Іван, *Іван Русенко живе в моїй памяті*, мышынопис з 4 липця 2001 р.;
- Сенько Марія, І. Ю. Русенко – великий вчитель Лемковини, рукопис, сс. 8 (1990?)
- Страфніяк Павел, *Ожыл Русенків „Вертеп в Карпатах”* [в:] „Бесіда” № 1/1992, с. 7;
- Стефановский Павел, *Поэт и рисовник Иван Русенко*, [в:] „Лемківский народный календарь” на 1984 рік, Іздання Лемко-Союза, сс. 102-115;
- Трохановский Петро, *Малиована Русенка* [в:] „Бесіда” № 1-2/90, сс. 1-2;
- Трохановский Петро, *Іван Русенко (1890-1960)* [в:] *Мамко, куп мі книжку. Антологія дітской поезії*. Стоваришия Лемків 1995, сс. 58/59-73;
- Трохановский Петро, *Поэзия Лемків: Іван Русенко* [в:] Русински Руски писні, Вибрала Наталия Дудаш, Нови Сад 1997, сс. 111-116, 127;
- Трохановский Петро, *Іван Русенко*, [в:] *Пантеон Зеленої Лемковини*, Горлиці 2008, сс.74/75;
- Трохановский Петро, *Русенків Рік*, [в:] „Бесіда” № 1/2010, сс. 17-18;
- Трохановский Петро, *Вечер з Лемківском Колядом і... з Русенком*, [в:] „Бесіда” № 2/2010, сс. 9-12;
- Трохановский Петро, *То не так, панове*, [в:] „Бесіда” № 3/2010, сс. 12-13;

* Не взято ту до уваги праць о ширшій лемкознавчій тематиці; виступают они в приписах до вступных текстів.

Дякую! Dziękuję!

Вишиткым, што не нашли ся в одредакцийній стопці того видання, а помогли мі в остаточним його доверишнню. А то:

Пані Др Олена Дуць-Файфер за горячы (уж лем через телефон) консультації. Пану Богданови Гамбальови за доручыння мі в експресовий, „партизантскій” спосіб (кед сягнул ем на свою поличку, і-м на нашол) бракуючого материялу. Брату мойому, Ярославови Трохановскому, за у доступніння партитур до творів Русенкы.

*Z ojca Polaka i matki Łemkini zrodzonemu w Krasnej
i niezmiernie miłującemu kolebkę swojego rodu
Panu Profesorowi Janowi Paradyszowi,*

Kierownikowi Katedry Statystyki na Uniwersytecie Ekonomicznym w Poznaniu, Członkowi Rady Statystyki przy Prezesie Rady Ministrów etc. (po wielokroć) dziękuję, że w poszukiwaniu ścieżek swojego wielkiego krajanina – Rusenki przed kilku laty zagościł... w moje skromne progi i ustanowił żywą związek z Krasną, w tym z Panem Łukaszem Uramem, również pasjonatem historii i kultury tej pięknej miejscowości, pośród której ma swoje miejsce także historyczny i kulturowy posag Rusnaków. Pan Łukasz wiele mi pomógł w stworzeniu ostatecznego obrazu niniejszego wydania. Dziękuję Wam.

*Красні дякую вишитким Спонсорам,
інституціональним та індивідуальним. В даній хвили (заран оддаю книжку до друку) не мам банкового посвідчння о окремих жертводавцях, та в якисій спосіб, бодай через залучник до книжки, буду ся старал представити іх поіменні.*

*Pięknie dziękuję wszystkim Sponsorom,
instytucjonalnym i indywidualnym. W danej chwili (jutro oddaje książkę do druku) nie mam wyciągu bankowego z listą poszczególnych darczyńców, lecz we wszelki możliwy sposób, bodaj poprzez załącznik do książeczki, będę starał się o przedstawienie ich personalnie.*

І прошу вибачыння,

передовишитким за брак в тым виданю так важной річы, як паспортизация Русенковых творів. Не встигнул ем уж зробити ю.

Тілько лем – нияк не одкрывчо – речу: Першоджерела то:

- Часопис „Лемко” выдаваний в Новыム Санчи (1911-14)
- Часопис „Лемко” выдаваний в Амерыци (1928-1939), пізнійша „Карпатска Русь”; там же альманахы – Календарі „Лемка” (Ваня Гунянкы), пак „Карпаторусссы Календарі” Лемко-Союза (остатній, як першоджерело – річник 1963).
- Часопис „Лемко” выдаваний в Креніци (1934-39); там же Календарі „Лемка” (1935-39).

Шувну част паспортизациі вишитко єдно найдете – в приписах до відіного тексту того виданя, Сын Лемковини (З жытъовой і творчой дорогы Івана Русенкы). То тілько. Дякую за вислуханя.

Зміст

Вступне слово	7
Сын Лемковини (З жытьевой і творчой дороги Івана Русенки)	10

ВЕРШЫ

Лемковина	39
Што в нас было	40
Рік 1914	42
Не дайме ся	43
Лемківска пісня	44
Шануйме свое	45
На Лемковині	46
Лемкы	47
Треба нам науки	48
Учте ся, Руснакы	49
Треба нам школы	50
Наша Лемковина	51
Люде ріжной масти	53
Згоды нам треба	55
Мясниці ся кінчат	56
Зима в Карпатах	57
Зима	58
(Зима на Лемковині – фото П. Басалыги)	59
Собко Тришка	60
Петро Заяйка	64
Кальварийски	66
На Кальварию	67
Пані Войцехова	68
Фестин в Старым Краю	70
Фраір і фраірка	72
Казаня Амроза	73
Казаня Амроза (менче – веце)	74
Тит так	75
Лемківским поетам	76
Вінчуваня на 1930-ий	77
На 1931 Рік	78
Лист зо Старого Краю	79
(ІІ) Лист зо Старого Краю	81
1932 Кризис	83
Чом ся Сват наш не оженил	84
Хто ма замір ся женити, або лекция з лемківской географії	85
На 1933 Рік	87
Циган	89
В паньскій Польщи	90
Пан начальник	91
Пан „секретаж” гміни	92
Пан Керовник і „Сила”	93
Дорожник	94
Екзекутор в селі	95

БАЙКИ

Волк і ягня	98
Осел і соловій	100
Бык і жаба	102
Малпа і прозерало	103
Газда і малпа	104
Деревце	105
Музыканты	106
Птах, риба і рак	108
Синиця	109
Собакы	110
Газда в біді	111
Газда і бандыта	112

ПОВЫСЕЛЕНЧНЫ ВЕРШЫ

Рік 1945	115
Пересеління Лемків	119
Съпіванка	122
Добробыт	123
Гунянка	124
Боднаровяне	125
1960	131
Тепер на Лемковині	133
Моя Отчызна	134

ВЕРТЕП В КАРПАТАХ (Сценічний образ в 3. актах) 135

З інсценізацій *Вертепу в Карпатах* (знимки) 152

З РУСЕНКОВОЙ ПРОЗЫ

Романс з контрабасом	156
Го-о-оп!	160
Презначыныя	162

РЫСУНКИ

Понад ідвеологійом	166
Молодий смутний Лемко	167
Амроз	168
Дротар Павлик	169
Жыди	170
Циган выберат ся на весіля	171
Фраір і фраірка	172
Пан Керовник школы	173
Лемківска шляхта – целибатар і Дяк	174
Війт	175
Руснак і Жыд	176
Лемко з Сандецкого	177
Лемкы	178

Капраль	179
Молоды невісты перут лахы	180
Тот грибок гардій	181
Пастухы при ватрі; Русаля	182
На яфырах; На грибах	183
Де іде дорога	184
Газдыня жене паця на ярмак	185
Газда; Невіста	186
Газдыня в неділю	187
Дротар II	188
Дехтяр	189
Мазяр	190
Мітляре	191
Оліяр	192
Бланар	193
Ворожка	194
Гудакы ідут грati на весілья	195
Гудакы	196
Лемківськи політики	197
Корчмар	198
Дзяд	199
Бесіда Лемка з Українцом	200
Найновший портрет „Мілька”	201
Конфідент	202
„Панство” в Креници; Посхід польської бойової армії	203
Лемкы з обох сторін границі	204
Кди ж менi, бурацi, тепер йти	205
Дзядек і Татічек	206
Жаткович	207
Стародавни i новы типы служниц / слагів	208

ДОКУМЕНТЫ

Мапа Русенкового Острова; Панорама Красной	210
Мапа Красной; Церков Св. Арх. Михаила з 1914 р.	211
Давна церков в Красній	212
Красна – текст; Панорама Красной	213
Док. 1. Звільніля з Ю. Русенкы зо службы в ц.к. армii	214
2. Акт народжыня i крешыня I. Русенкы (1904)	216
3. Акт народжыня i крешыня I. Русенкы (1921)	217
4. Свідоцтво народной школы в Красній	218
5. Свідоцтво народной мужеской школы в Кросні	219
6. Свідоцтво народной мужеской школы в Кросні	220
6А. Свідоцтво народной мужеской школы в Кросні (реверс)	221
7. Свідоцтво убожества (1904)	222
8. Свідоцтво Ц.к. гімназії в Новм Санчи (1905)	223
9. Свідоцтво Ц.к. гімназії в Новм Санчи (1907)	224
10. Свідоцтво убожества (1907)	225
11. Свідоцтво Ц.к. гімназії в Новм Санчи (1908)	226
12. Свідоцтво Ц.к. гімназії в Новм Санчи (1912)	227
13. Русенко – знимка (1912)	228
14. Газета „Лемко” (1913)	229

15, 16. Русенко в службі ц.к. армії (1913/14)	230
17. Русенко в службі ц.к. армії (1917)	231
18. Картка з Календаря Ваня Гунянки (1929)	232
19. Окладинка Календаря Ваня Гнянки на 1930 р.	233
20. Засвідччина о праці Русенки	234
21. Русенко – знимка (20/30. роки)	235
22. Акт народженьня Марії Нагніт (Русенко) – 1934	236
23, 23а. Спружество Русенків – знимка; З акту нар. Надії Русенко .	237
24. Подяка Русенкові за культурно-освітню працю (1938)	238
25. Судовий док. о розподілі маєтку	239
26. За шкільних нотаток Русенки	240
27. Циганський язык (окл. Зошита)	241
28. Почтове посвідччина (1943)	242
29, 30. Знимки з учениками в Боднарівці	243
31, 32. Русенко серед учеників на Україні (1947-48)	244
33, 34. Свідоцтво про народженьня (1949); Пашпорт (1956)	245
35, 36. Картка і коперта адресувані через Русенку	246
37. Писмо Старого Лемка (1957)	247
38. Русенко в остатніх роках життя – знимка	248
39. Русенків недокінчений рисунок	249
Портрет Русенки – І. Гербера	250
Портрет Русенки – Василь Сакандій	251

МУЗЫКА ДО ТВОРІВ РУСЕНКИ

На Лемковині (Ярослав Трохановский)	254
Глян, Боже (Ярослав Трохановский)	257
А тепер смутно там в Карпатах (Петро Мурянка)	263
Кебы я мал (Петро Мурянка)	264
Сыпіванка (Петро Мурянка)	265
Література	266
Подяка	267

— Дай!

— Не дам!

...нихто інчий так як Він не ословил
істоты быття Лемком, никто інчий так
съвідомо, цільово, простом,
найпростішом бесідом – так, жебы
трафила не лем до інтелігенції, а під
кажду стріху – не осьпівал гордости,
бідной, але гордости з быття тым кым ёс,
тым кым ёс ся вродил, кым были твої
мама і няньо. Гордости з kraю якому
мено Лемковина, kraю, де каменисты
пути, де діточки босеньки, де люде
застараны, та вшытко єдно kraю,
якого серце не забуде, покаль жыти буде.
Бо земля то свята, на котрій жысеме
тисяч літ, і хоц кормила нас чыром
і кеселицьом, прокормила до днес.
І свое маме, як і другы, свои звычаі
і бесіду, і свои гунькы, свои чугы, свои
съпіванкы, свою... біду. Быти гордым
аж і зо свойой біды – то значыт быти
сыном Лемковины. Той чести не дайме
здоптати, а віры не зломит нам біда.
Не зломила. Не знал Русенко, кед пред
далекыма роками писал тоты слова,
яка невидана біда, якє страшеннe
нешестя нас стрітит, але Його заповіт
остал в нас. Не зломила сынів
Лемковины ани розлука з Отчизном.
Його ани тілко, хоц пришло ся му
вмерати во „вязници народів”, в часі
безвыхідным, коли – виділо бы ся –
передше вмерти мусит надія.

(Петро Трохановский,
Сын Лемковины.
З жыттевой і творчой дороги
Івана Русенкы)